

Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Srednjoročni plan naučnoistraživačkog rada za period 1981-1985. godine

Kapetanović, Kemal

1981

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/handle/123456789/869>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

**SREDNJOROČNI PLAN
NAUČNOISTRAŽIVAČKOG RADA
1981-1985.**

SARAJEVO

1981.

SREDNJOROČNI PLAN
NAUČNOISTRAŽIVAČKOG RADA
ZA PERIOD 1981–1985. GODINE

Urednik
KEMAL KAPETANOVIĆ,
redovni član Akademije nauka i umjetnosti
Bosne i Hercegovine

SARAJEVO

1981.

Plan pripremio: Odbor za koordinaciju naučnog rada Akademije

Lektor i korektor

NATAŠA KECMANOVIĆ-PAREŽANIN

Tehnička redakcija

ENES EKIĆ

U V O D

Srednjoročni plan naučnoistraživačkog rada za period 1981—1985. godine, koji se prezentira u narednim izlaganjima, predstavlja rezultat aktivnosti u okviru odjeljenja i drugih radnih tijela Akademije inicirane od strane Odbora za koordinaciju naučnog rada Predsjedništva Akademije. Konačno razmatranje i usvajanje ovoga plana izvršeno je na Redovnoj godišnjoj skupštini Akademije održanoj 12. marta 1981. godine. Pri usvajanju su na bazi vođene diskusije i prihvaćenih prijedloga usvojeni sljedeći zaključci:

1. S obzirom na stečena iskustva u realizaciji naučnoistraživačkih projekata putem timskog rada, u narednom periodu potrebno je još više se orijentisati na povezivanje sa naučnim institutima, s tim da Akademija jača svoju koordinativnu ulogu. Formiranju istraživačkih timova direktnim angažovanjem naučnih radnika van redova Akademije pristupati samo u slučajevima kada za to postoje realni uslovi a nema mogućnosti da se rad povjeri specijalizovanoj naučnoj instituciji.

2. Dalje razvijati metodologiju planiranja u smislu jačanja interdisciplinarnog karaktera projekata i njihove društvene verifikacije. Tu se posebno naglašava potreba formiranja radnih tijela i projektnih savjeta, te šira društvena verifikacija koncepata i ciljeva od strane zainteresovanih krugova u Republici, što predstavlja osnovni preduslov za obezbjeđenje finansijskih sredstava putem SIZ-a nauke Bosne i Hercegovine. U tome smislu projekti: Evaluacija lijekova domaćeg porijekla, Unapređenje stočarske proizvodnje BiH, NOR i nacionalno pitanje u BiH 1941—1945 i Gradske zajednice uslovno su prihvaćeni, s tim da postanu obavezni dio plana kada za njihovu realizaciju budu obezbijeđena finansijska sredstva.

3. S obzirom na aktuelnost ekonomskih nauka u današnjem trenutku razvoja Bosne i Hercegovine zaključeno je da se u okviru Odjeljenja društvenih nauka formira Odbor za ekonomske nauke koji će se baviti problemima ekonomskog razvoja, ekonomskog sistema, međunarodnih ekonomskih odnosa, kao i razvojem ekonomske teorije. U tome smislu

Odbor treba da pripremi makroprojekat koji će kao vid permanentne aktivnosti Akademije biti uvršten u Srednjoročni plan nakon što se steknu svi uslovi koji proizilaze iz uobičajene metodologije pripreme projekata.

4. Uzimajući u obzir postojeći stepen razvoja institucionalne baze i razuđenih potencijala naučnoistraživačkog rada, kao i obilje organizacionih formi povezivanja sa korisnicima, pred Akademiju se kao poseban zadatak u narednom periodu postavljaju dalji naponi u pravcu afirmisanja uloge nauke u samoupravnom društvu i unapređenja njene efikasnosti. Tu je od posebnog interesa dalje jačanje saradnje sa Samoupravnom interesnom zajednicom nauke Bosne i Hercegovine, kao i doprinos unapređenju naučne politike Bosne i Hercegovine.

I. ANALIZA REALIZACIJE SREDNJOROČNOG PLANA AKADEMIJE ZA PERIOD 1976—1980. GODINE

1. UVODNE NAPOMENE

Srednjoročni plan 1976—1980. predstavlja drugi period petogodišnje aktivnosti Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine nakon opredjeljenja za novi način organizovanja rada, koji bi trebalo da bude adekvatnije prilagođen potrebama savremenog društva, posebno u uslovima razvoja samoupravnih društveno-ekonomskih i kulturnih odnosa. Taj novi način se sastoji u preorijentaciji sa individualne naučne aktivnosti pojedinih članova Akademije na timski rad koncentrisan na određen broj krupnih projekata za koje je, putem širokih konsultacija, utvrđeno da su od vitalnog interesa za dalji razvoj SRBiH.

Kako, međutim, takav prelaz predstavlja krupnu promjenu koja traži iznalaženje niza novih organizacionih i metodoloških rješenja, kao i znatne promjene u načinu gledanja na filozofiju naučnog rada, to se u realizaciji pojavljuju izvjesne teškoće. U takvim uslovima su upravo iskustva koja su stečena u proteklom periodu dragocjena i prelaze okvire same Akademije, pošto organizovanje timskog naučnog rada i njegovo otvaranje predstavljaju jedan od problema savremenog razvoja uopšte. U tome smislu će se ukratko ukazati na najvažnije momente.

Priroda istraživačkih projekata

Aktivnost na realizaciji 17 istraživačkih projekata koji su bili odabrani i uvršteni u drugi Srednjoročni plan pokazuje da se tu kristalizuju dva osnovna tipa projekata.

Prvi tip su projekti koji imaju permanentan karakter i predstavljaju dugoročnu preokupaciju Akademijinih tijela, gdje dolazi do izražaja inicijativna i koordinativna uloga Akademije. Tu se prati aktivnost u datim područjima u njenom totalitetu, povezuju razni subjekti sa ciljem međusobne koordinacije i usmjeravanja dalje aktivnosti, generiraju novi istraživački projekti i teme, verifikuju dobiveni rezultati itd. U takvim slučajevima bolje odgovara izraz »oblasti permanentne aktivnosti« nego »naučni projekti«. Takav karakter imaju projekti koji se odnose na prirodne resurse, prostorno planiranje i zaštitu prirodne okoline, vodoprivredu, evolucione siste-

me, virusni hepatitis, krvne sudove srca i koronarnu bolest, zatim etnomuzikološka, balkanološka i lingvistička istraživanja.

Drugu vrstu predstavljaju projekti sa definisanim istraživačkim programom koji se završavaju nakon što se taj program realizuje. To su sljedeći projekti: Ekonomska istraživanja dugoročnog razvoja SRBiH, Istraživanje pravaca razvoja poljoprivrede u brdsko-planinskom području BiH, BiH u spoljnoj trgovini Jugoslavije, Istorija naroda BiH, Istorija književnosti BiH, izrada bibliografije radova o narodnoj književnosti, Istorija umjetnosti BiH i Vrednovanje progresivne misli u BiH.

Sadržaj i forme rada

Aktivnost se odvija po komisijama koje rade pod rukovodstvom članova Akademije, pri čemu su članovi komisija odabrani iz krugova najpriznatijih stručnjaka u datoj oblasti. Izbor je vršen ili direktno ili preko organizacija gdje su stalno zaposleni, a koje su ih delegirale kao svoje predstavnike. Na taj način je ostvareno radikalno otvaranje Akademije široj zainteresovanoj javnosti. Ukupan broj članova komisija i radnih grupa u ovom trenutku dostiže cifru od oko 400 naučnika i stručnjaka sa teritorije SRBiH. Najčešći izraz ovih aktivnosti predstavlja organizovanje naučnih skupova sa pažljivo odabranom tematikom, pri čemu su podneseni referati, te diskusija i zaključci predmet posebnih publikacija u Akademijinim edicijama. Kako sa organizacionog gledišta, u smislu okupljanja i povezivanja širokog broja zainteresovanih, tako i sa stanovišta unapređenja kvaliteta naučne misli putem razmjene mišljenja i promicanja konstruktivne naučne kritike, ovaj vid aktivnosti pokazuje se kao veoma uspješan.

Realizacija naučnoistraživačkih aktivnosti

Naučnoistraživačka aktivnost realizuje se na više načina. U prvom redu je razvijena praksa ličnog angažovanja pojedinaca u Akademijinim radnim tijelima, onda kada se ova institucija pojavljuje kao direktni organizator. Dalje unapređenje ove forme jeste uključivanje pojedinih institucija kojima se povjerava ili jedan dio ili ukupna realizacija, s tim što Akademija vrši usmjeravajuću i koordinativnu funkciju, kao, npr., u projektu Razvoj poljoprivrede u brdsko-planinskom području BiH, gdje je inicirano 26 raznih tema koje se rade u pet naučnih institucija. Ukoliko neka saradnja ima trajniji karakter a postoji razvijena institucionalna baza, pristupa se i sklapanju samoupravnih sporazuma o trajnoj saradnji, kao, npr., sa »Energoinvestom«, Metalurškim institutom »Hasan Brkić«, Institutom za jezik i književnost i sl. Za pojedine oblasti postoje u Akademiji i profesionalni centri ili komisije čime aktivnost dobiva potpuno stalni karakter. Konkretni izbor organizacionih formi zavisi od subjektivnih snaga u Akademiji i već stečene tradicije, zatim od prirode istraživačke oblasti koja je u pitanju, kao i od stepena razvijenosti njene institucionalne baze u Republici. U sadašnjoj situaciji kao stalan zadatak se postavlja praćenje pojedinih organizacionih

formi sa stanovišta njihove efikasnosti i ugrađivanja stečenih iskustava u dalje unapređenje organizacije naučnoistraživačke aktivnosti.

Problemi finansiranja

Ekspanzija Akademijinih aktivnosti nailazi i na niz teškoća kadrovske i materijalne prirode, čije rješavanje zahtijeva sigurniji priliv finansijskih sredstava. Koordinacija rada više istraživačkih subjekata, bilo naučnih radnika bilo naučnih institucija, nailazi na sve veće probleme kako se zaoštrava pitanje dohodovnih odnosa. Ako naučni interes i afirmacija koju može da pruži Akademija kao vrhunska naučna ustanova nisu praćeni i određenom finansijskom participacijom, onda organizaciona i koordinaciona uloga gubi na svojoj efikasnosti. Zbog toga se pred Akademiju postavlja sve neodložniji zadatak daljeg unapređivanja odnosa sa potencijalnim davaocima finansijskih sredstava, prije svega sa Samoupravnim interesnom zajednicom nauke Bosne i Hercegovine, s tim da preporuke i usmjerenja za pojedine istraživačke projekte i druge istraživačke akcije koje potiču iz Akademije uživaju prioritet u odnosu na druge učesnike u konkursima, s obzirom da iza Akademijinih prijedloga stoji široko organizovana društvena verifikacija. Akademija u ovom slučaju nema karakter »naučnog instituta«, nego »društvenog tijela« kojem je povjerena vrhunska uloga u unapređivanju nauke.

U narednim izlaganjima dat je sažet pregled rezultata rada na pojedinim projektima proteklog Srednjoročnog plana. Tu se mogu sagledati konkretne organizacione forme, provedene akcije i ostvareni rezultati. Konkretna imena pojedinih naučnika i akademika su izostavljena jer su registrovana u godišnjim Akademijinim izvještajima.

2. AKTIVNOST NA REALIZACIJI DUGOROČNIH PROJEKATA

2. 1. IZUČAVANJE I SISTEMATIZACIJA PRIRODNIH RESURSA BOSNE I HERCEGOVINE

Na osnovu novih smjernica u proteklom periodu organizovan je Odbor za prirodne resurse BiH kao međuodjeljenjski odbor Odjeljenja tehničkih nauka i Odjeljenja prirodnih i matematičkih nauka. Osnovni zadatak Odbora bilo je rukovođenje radom na projektu Izučavanje i sistematizacija prirodnih resursa Bosne i Hercegovine.

U samom početku Odbor su sačinjavali rukovodioci komisija koje je trebalo organizovati i u njih uključiti saradnike iz Akademije i van Akademije.

Odbor ima sljedeće komisije: Komisiju za metale, Komisiju za nemetale i prirodni kamen, Komisiju za kaustobiolite, Komisiju za geološku kartu (komisije Odjeljenja tehničkih nauka), zatim Komisiju za zemljište, Komisiju za biljni svijet i Komisiju za životinjski svijet (komisije Odjeljenja prirodnih i matematičkih nauka). U radu Odbora učestvuje i predstavnik Komisije za vodoprivredu.

Odbor je u samom početku jedinstveno djelovao i kao rezultat takvog rada organizovan je I kolokvij o prirodnim resursima BiH, koji je održan 26. maja 1976. godine uz učešće 38 saradnika van Akademije (vidi Posebna izdanja ANUBiH, XXXIX, Odjeljenje tehničkih nauka, knj. 7).

Opšta je ocjena da je ovaj kolokvij uspio jer je dao opšti prikaz stanja i poznavanja i ukazao na glavne pravce istraživačkih radova o osnovnim oblastima prirodnih resursa BiH.

Poslije održanog Kolokvija intenzivirao se rad pojedinih komisija u smislu njihovog osamostaljivanja kako u radu samih komisija (debatni sastanci o naučnoj problematici) tako i u vezi s organizacijom pojedinačnih savjetovanja i drugih različitih skupova i savjetovanja. Aktivnost Odbora se na taj način širila tako da je krajem 1979. godine u radu komisija učestvovalo 49 saradnika.

Aktivnost pojedinih komisija bila je sljedeća:

2. 1. 1. Komisija za metale

Nakon aktivnosti vezanih za organizovanje I kolokvija o prirodnim resursima Bosne i Hercegovine, za koje je Grupa za metale pripremila referate o stanju geoloških i tehnoloških istraživanja u oblasti ruda željeza, ruda obojenih metala i boksita, koji su publikovani u pomenutoj Akademijinoj ediciji, pristupilo se reorganizaciji Grupe, s tim što su pojedini članovi zvanično delegirani od strane najzainteresovanijih naučnih i privrednih organizacija. Grupa je dobila status komisije u sastavu Odbora za prirodne resurse i danas broji sedam članova. Predsjednik Komisije je član Akademije, a članovi su predstavnici RMK Zenica, »Energoinvesta«, »Geoinženjeringa«, Metalurškog instituta »Hasan Brkić« Zenica, Prirodno-matematičkog fakulteta Sarajevo i Rudarskog fakulteta Tuzla.

Komisija je u svojoj aktivnosti vršila analizu stanja naučno-istraživačkog rada u oblasti ruda metala u Bosni i Hercegovini sa ciljem poduzimanja akcija u pravcu njenog usmjeravanja i unapređenja. Konstatovano je da je naučno-istraživački rad najbolje uznapredovao na sektoru bilansnih rezervi ruda željeza gdje su, kako u pogledu povećanja zaliha, tako i u pogledu unapređenja tehnologije pripreme i obogaćivanja, ostvareni zapaženi rezultati. To se odnosi na glavna nalazišta Vareša i Ljubije, te na manja ležišta u rejonu Jablanice i Radovan-planine, koja su pogodna za proizvodnju gvožđa sa niskim sadržajem mangana.

Dalji naponi su usmjereni u pravcu primjene dubokog oplemenjivanja, naročito upotrebom separacione tehnike u magnetnom polju jakog intenziteta, te razvijanju tehnologije proizvodnje visoko procentnih koncentrata pogodnih za direktnu redukciju. Na osnovu dostignutog stepena spoznaja proizilazi potreba za selektivnim pristupom daljim istraživanjima u smislu posebnog tretiranja bogatih i siromašnih rudnih partija, te krupnih i sitnih frakcija.

U oblasti obojenih metala pažnja je, prvenstveno, koncentrisana na dalje izučavanje boksita i njegovu obuhvatniju valorizaciju sistematskim ispitivanjima hemijskog sastava. Potrebno je dalje istra-

živati pojedina potencijalna nalazišta ruda i drugih teških crnih i obojenih metala, a otvoren je i problem sistematske valorizacije sa-držaja olova, cinka i srebra u nekim ležištima vareškog rejonu.

Polazeći od postojeće situacije, u kojoj su kao korisnici istraživačkih rezultata zainteresovani RMK Zenica i »Energoinvest«, a kao nosioci istraživačkih akcija MI »Hasan Brkić«, »Geoinženjering«, Prirodno-matematički fakultet Sarajevo, te odgovarajuće službe i centri »Energoinvesta«, Komisija usmjerava svoju pažnju na one pravce za koje nalazi da je potrebna akcija Akademije, bilo što su neki problemi zanemareni zbog njihove kompleksnosti, dugoročnosti ili interdisciplinarnosti, bilo što Komisija pretpostavlja da će u dinamičnom razvoju problematike resursa metala postajati sve akut-niji. U tome smislu je pažnja koncentrisana na probleme ležišta Var-dište. Zbog neriješene tehnologije to se ležište smatra vanbilansnim, iako se procjenjuje potencijal od oko jedne milijarde tona ruda sa oko 300 mil. tona Fe supstance uz primjese kroma i nikla. Izvršena je analiza svih dosadašnjih ispitivanja tih ruda, na osnovu koje je razrađen i pripremljen prijedlog makroprojekta za Samoupravnu interesnu zajednicu nauke Bosne i Hercegovine. Pred Komisijom sada stoji zadatak da organizuje širi skup u cilju verifikacije makro-projekta i širenja zainteresovanosti bilo privrede bilo društvenih organa za učešće u njegovom finansiranju.

2. 1. 2. Komisija za nemetale i prirodni kamen

Ova komisija broji 12 članova. Krajem 1979. godine Komisija je reorganizovana, kada je počela da radi u širem sastavu.

Međutim, aktivnost Komisije je naročito proširena u toku 1980. godine, kada je uspostavljen kontakt sa Udruženjem proizvodnih organizacija za nemetale i građevinske materijale BiH.

Od tog vremena pa nadalje izvršeni su sljedeći zadaci:

— Kooptiran je izvjestan broj članova (prema specijalnostima) iz proizvodnih organizacija, tako da danas u njenom sastavu radi 12 saradnika.

— Kao osnovni zadatak postavljeno je iznalaženje načina i pu-teva za povezivanje naučnoistraživačkih ustanova u Republici sa pro-izvodnim organizacijama iz ove oblasti, uz aktivno učešće Komisije. U tom cilju započeto je anketiranje istraživačkih ustanova radi pri-kupljanja pojedinih podataka za ostvarivanje postavljenog programa rada.

— Dogovoreno je da Komisija pruži pomoć Komisiji za naučno-istraživački rad ovog Udruženja na proučavanju i ocjeni prijedloga istraživačkih projekata.

2. 1. 3. Komisija za kaustobiolite

Komisija radi od 1975. godine, i to najprije kao Grupa za kaus-tobiolite, a od 1979. godine kao Komisija.

Grupa za kaustobiolite imala je šest članova. U njenom radu učestvovali su geolozi (3 člana), rudari (2 člana) i tehnolozi (1 član). Kasnije, prerastavši u Komisiju, njen sastav se proširio tako da da-

nas broji 10 članova. Grupa se bavila interdisciplinarnom tematikom vezanom za gorive prirodne mineralne resurse (ugalj, naftu i bituminozne škriljce). Ona podstiče, razvija i prati istraživanje kaustobiolita. Osnovne smjernice za rad Komisija je dobila na Prvom kolokviju o prirodnim resursima Bosne i Hercegovine, koji je organizovan u Akademiji, i na kojem je Komisija podnijela referat o uglju i nafti. Tokom 1979. godine Komisija je održala šest sjednica organizacionog i diskusionog karaktera, razmatrajući problematiku geologije i istraživanja ugljenih bazena Bosne i Hercegovine, racionalnog korištenja ležišta uglja i mogućnosti korištenja uglja u preradi.

Komisija je inicirala organizaciju jednog većeg savjetovanja, animirajući u tom smislu SOUR »Titovi rudnici uglja«, Koksno-hemijski kombinat »Boris Kidrič«, »Geoinženjering«, Savez inženjera i tehničara rudarsko-geološke i metalurške struke, kao i Rudarsko-geološki institut i fakultet. Ova akcija urodila je plodom, tako da je Komisija krajem 1979. godine oformila Inicijativni odbor Savjetovanja koje je održano u Zenici u junu 1980. godine.

2. 1. 4. Komisija za geološku kartu

U ovoj komisiji radi 10 saradnika iz različitih naučnoistraživačkih ustanova i proizvodnih organizacija. Preko akademika Jovanovića Komisija učestvuje u zajedničkom projektu Akademije nauka SSSR-a, Geološkog instituta »Geoinženjeringa« i Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, pod naslovom »Uporedna analiza ubranosti Dinarida i Kavkaza«. Komisija je već u toku druge godine intenzivno radila na pripremanju Okruglog stola o poznavanju stuba i geološke karte BiH.

Planirani Okrugli sto, u čijem radu je učestvovalo približno 25 učesnika i na kome je bilo podneseno 12 referata o stanju različitih vrsta geoloških karata i o poznavanju pojedinih dijelova stuba, održan je u junu 1980. godine. Rezultati skupa biće korisni kako za izradu geoloških karata tako i za tektoniku, odnosno metalogeniju.

Pored ovoga, Komisija je pokrenula diskusiju o klasifikaciji stijena u hidrogeološkom smislu. Referat koji služi kao podloga za ovu diskusiju izrađen je u Akademiji. Ovaj referat podnesen je na Okruglom stolu koji je 1980. godine održan u Akademiji.

2. 1. 5. Komisija za zemljište

U Komisiji, koja broji sedam članova, djeluju predstavnici fakulteta, instituta i velikih privrednih sistema.

U periodu 1976—1980. godine Komisija je radila na korelaciji u oblasti pedološkog kartiranja, organizujući svake godine po dva sastanka na kojima su razmatrani naučni problemi na koje se nailazi u toku pedološkog kartiranja. Na sastancima su zajednički predlagana rješenja, koja su putem protokola dostavljana svim učesnicima u kartiranju. Takođe je izrađen model tumača pedoloških karata

šumskih zemljišta koji se koriste ne samo u našoj republici već i u nekim drugim republikama.

Druga oblast djelatnosti bila je usmjerena na razvoj pedološkog informacionog sistema. Izrađen je model sistema i razmotren na savjetovanju organizovanom u Akademiji, na kojem je prihvaćen kao jugoslovenski informacioni sistem. Komisija je, dalje, pokrenula izradu savršenijeg modela, što je još u toku. Na osnovu prvog modela informacionog sistema izrađeno je nekoliko naučnih radova.

2. 1. 6. Komisija za biljni svijet

Radi šireg obuhvatanja oblasti prirodnih resursa biljnog svijeta Bosne i Hercegovine, Komisija je proširena sa šest vanjskih saradnika, odgovarajućih stručnjaka sa Poljoprivrednog, Šumarskog i Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Komisija je u takvom sastavu aktivno učestvovala u radu Prvog kolokvija o prirodnim resursima BiH.

2. 1. 7. Komisija za životinjski svijet

Komisiju sačinjavaju stručnjaci za različite grupe životinja koje se u najvećem stepenu iskorištavaju kao prirodni resursi. Tako u Komisiji djeluju specijaliste za slatkovodne i morske ribe, vodozemce, ptice i sisare.

Gotovo svi članovi Komisije su se uključili u pripreme za održavanje Prvog kolokvija o prirodnim resursima BiH. Pripremljen je referat »Životinjske populacije kao privredno važni resursi«, koji je objavljen u Akademijinoj ediciji Posebna izdanja. Komisija je razmatrala i neka konkretna pitanja, kao što su problem repopulacije mladice u rijeci Uni, zatim mogućnosti razvoja akvakulture u kraškim vodenim akumulacijama, kaveznog uzgoja riba itd.

U toku 1979. godine održano je savjetovanje »Problemi inventarizacije životinjskog svijeta Bosne i Hercegovine — stanje i perspektive«. To je bio prvi zamašniji poduhvat na sagledavanju problema proučavanja živog svijeta Bosne i Hercegovine i organizaciji istraživanja u budućnosti. Na savjetovanju je podnijeto 19 referata, kojima su obuhvaćene najvažnije grupe beskičmenjaka i sve grupe kičmenjaka.

Savjetovanje je utvrdilo zaključke koji predstavljaju orijentaciju za rad u narednom periodu. Važan zaključak se odnosio na pokretanje makroprojekta »Fauna i flora Bosne i Hercegovine«. U saradnji sa odgovarajućim naučnim ustanovama, makroprojekat je prijavljen na konkurs SIZ-a nauke Bosne i Hercegovine. Komisija je održala više sastanaka na kojima su razmatrana ova pitanja.

U 1980. godini razmotrena su sva pitanja u vezi sa poboljšanjem istraživanja životinjskog svijeta Bosne i Hercegovine, saopštavanjem rezultata na naučnim skupovima i publikovanjem rezultata u časopisima i posebnim edicijama. Komisija je ostvarila saradnju sa Odborom edicije »Živi svijet Jugoslavije«, koju pokreće »Svjetlost« u Sarajevu.

2. 2. PROSTORNO PLANIRANJE I ZAŠTITA OKOLINE

2. 2. 1. Organizacija

Aktivnost na ovom projektu je prekinuta iz sljedećeg razloga: brz razvoj industrijalizacije i urbanizacije Bosne i Hercegovine doводи do sve intenzivnijeg zauzimanja prostora za izgradnju industrijskih postrojenja, naselja i objekata tehničke infrastrukture, kao i do sve intenzivnije degradacije životne okoline. U cilju usklađivanja tih pojava s dugoročnim razvojnim perspektivama i potrebama društva, na temelju naučnog istraživanja i praćenja njihovog razvoja, Predsjedništvo Akademije je, na prijedlog Odjeljenja tehničkih nauka 19. IV 1978. godine, odlučilo da organizuje rad na ovom istraživanju, s tim što je formiralo Odbor u čiji sastav su ušli predstavnici svih odjeljenja čija saradnja se može očekivati u rješavanju pomenutih pitanja. U sastav ovog odbora uključen je ranije osnovani Odbor za zaštitu životne okoline, a novi odbor nosi naziv Odbor za prostorno planiranje i zaštitu okoline. Odbor sačinjava sedam članova, koji su svi iz redova Akademije. U toku rada i razvoja Odbor je organizaciono i kadrovski jačao, tako da je osnovano šest komisija za razne sektore djelovanja, i to:

- Komisija za urbanizam — sa 4 člana,
- Komisija za arhitekturu i zaštitu spomenika — sa 9 članova,
- Komisija za ekonomiku — sa 10 članova,
- Komisija za pravna pitanja — sa 6 članova,
- Komisija za zaštitu prirode — sa 7 članova, i
- Komisija za zdravlje — sa 7 članova.

Od 43 člana svih komisija 33 člana su izvan sastava Akademije, što ilustruje otvaranje Odbora prema široj naučnoj javnosti. Na čelu svake komisije je jedan član iz sastava Akademije. U toku svog djelovanja Odbor je održao šest sastanaka u vezi s organizacionim pitanjima, dok su komisije održale 11 sjednica o pitanjima koja spadaju u uži djelokrug njihovog rada.

2. 2. 2. Aktivnost Odbora

Radi saradnje na rješavanju pitanja prostornog razvoja i planiranja Odbor je uspostavio kontakte sa sljedećim činiocima u toj oblasti:

- a) Sekretarijatom za urbanizam i komunalne poslove SRBiH,
- b) Institutom za arhitekturu i urbanizam Arhitektonsko-urbanističkog fakulteta i
- c) Republičkim urbanističkim zavodom.

Odbor je organizovao Savjetovanje o pitanjima prostornog razvoja BiH, koje je održano 5. XII 1978. godine u prostorijama Akademije. Na Savjetovanju je podneseno devet referata o raznim aspektima prostornog razvoja. Savjetovanju je prisustvovalo 50 učesnika iz zainteresovanih ustanova, skupština opština i projektnih organizacija. Može se smatrati da je Savjetovanje, kao prvi javni pristup Odbora prostornoj problematici, bilo uspješno. U pripremnoj fazi

ovog savjetovanja Odjeljenje tehničkih nauka održalo je 26. X 1980. godine sastanak na kome su članovi Odjeljenja, a na temelju glavnog referata za predstojeće savjetovanje, uzeli učešća u široko razvijenoj diskusiji o svim ključnim problemima prostornog razvoja. Referati i diskusija sa Savjetovanja, kao i diskusija u Odjeljenju tehničkih nauka, publikovani su u Posebnim izdanjima (Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, XLIV, Odjeljenje tehničkih nauka, knjiga 8, Sarajevo 1979. godine — 173 stranice teksta).

Odbor je na želju Skupštine grada Sarajeva počeo s priprema-
ma za odgovarajuću akciju u vezi s izradom plana prostornog razvoja grada i regiona Sarajevo. Razradene su teze za održavanje priprem-
nog savjetovanja, koje su dostavljene Skupštini grada. U izradi tih teza su naročito aktivno sudjelovali predsjednici Komisije za urbanizam i Komisije za ekonomiju, zajedno s direktorom Direkcije za izgradnju grada drom M. Aganovićem. Teze su dostavljene Skupštini grada da bi se o njima moglo diskutovati na zajedničkom sastanku predstavnika Odbora, Skupštine grada i Univerziteta u Sarajevu.

U toku 1979. godine Odbor je održao dvije zajedničke sjednice sa članovima i predsjednicima svih komisija, dok su pojedine komisije održale sedam sjednica o pitanjima koja spadaju u njihov djelokrug rada.

Komisija za urbanizam je održala četiri sjednice o problemima izrade plana prostornog razvoja grada i regiona Sarajevo.

Komisija za zaštitu životne sredine održala je dvije sjednice, od kojih je jedna bila posvećena organizovanju Komisije a druga priprema za organizaciju Savjetovanja o zaštiti endema u živom svijetu BiH. Na sjednici je predloženo da Akademija, osim toga, bude organizator takvog skupa u 1982. godini za cijelu SFRJ.

Komisija za arhitekturu i zaštitu spomenika, uz saradnju predsjednika Odbora, koji je ujedno i predsjednik Komisije za urbanizam, održala je četiri sastanka na kojima je razmatrano pitanje alternativnih mogućnosti trase auto-puta kroz Sarajevo, uz zaštitu ambijentalnih i arhitektonskih vrijednosti padinskih dijelova starog Sarajeva. Na dvije sjednice sudjelovao je i predstavnik Instituta za arhitekturu i urbanizam, koji je autor jedne studije o istom problemu.

2. 3. VODOPRIVREDA

Intenzivni i sistematičan rad u oblasti vodoprivrede vezan je za osnivanje Komisije za vodoprivredu, koja je osnovana 1975. godine. Međutim, treba istaći da je Odjeljenje tehničkih nauka bilo aktivno i prije osnivanja Komisije (1969: Savjetovanje o zaštiti voda od zagađivanja u Sarajevu; 1972: Međunarodni seminar o regionalnim aspektima zaštite voda u Banjaluci; pružanje pomoći i podrške kompleksnom istraživačkom projektu »Vodno bogatstvo i hidrologija krša«).

U izvještajnom periodu Komisija za vodoprivredu je razvila živu aktivnost na unapređenju naučnoistraživačke djelatnosti u oblasti voda. Posebno ističemo sljedeće:

— 1976. godine članovi Komisije podnose referat na Kolokviju o prirodnim resursima, pod naslovom »Vodno bogatstvo BiH«, i time pokreću aktivnost sistematskog izučavanja vodnog bogatstva Republike u cilju racionalnog korištenja i zaštite.

— 1977. godine Komisija organizuje Savjetovanje o aktuelnim vodoprivrednim problemima BiH sa ciljem da se utvrde ključni problemi i ukaže na osnovne pravce njihovog rješavanja. Zaključci i prijedlozi sa ovog savjetovanja pozitivno su ocijenjeni u svim vodoprivrednim strukturama i prihvaćeni kao značajan elemenat za programiranje daljeg razvoja vodoprivrede BiH.

— 1978. godine, u okviru Savjetovanja o prostornom planiranju BiH, podržani su zaključci savjetovanja iz 1977. godine i prihvaćeni kao osnova za planiranje vodoprivrede u okviru prostornog uređenja BiH.

— 1979. godine održan je simpozij »Hidrodinamički problemi zaštite voda«, koji predstavlja realizaciju jednog od zadataka postavljenih u zaključcima Savjetovanja iz 1977. godine.

— U izvještajnom periodu, pod pokroviteljstvom Akademije, a u okviru programske orijentacije Komisije, 1977. godine održan je simpozijum »Turbulentni transportni procesi u fluidu«.

— Komisija i njeni članovi bili su u ovom periodu angažovani na realizaciji kompleksnog istraživačkog projekta »Vodno bogatstvo i hidrologija krša« (»Krš I«). Pored učešća svih članova u obradi tematskih cjelina projekta, Komisija je bila uključena u planiranje, koordinaciju i valorizaciju rezultata projekta u cjelini. Time je Komisija dala prilog koordinaciji, realizaciji i usmjeravanju istraživačkih zadataka ovog projekta.

Uporedo sa realizacijom programa istraživanja, uz aktivno učešće Komisije, ostvarena je ideja o formiranju jedne asocijacije čiji je zadatak ne samo da finansijski podrži realizaciju projekta nego i da omogući proširenje programa istraživanja, da doprinese uzdizanju kadrova u ovoj oblasti i da omogući nastavljanje istraživanja nakon završetka projekta (Poslovna zajednica za izučavanje vodoprivredne problematike krša). Poslovna zajednica je svojom aktivnošću vrlo uspješno povezala istraživače sa udruženim radom i korisnicima rezultata.

Rad Komisije predstavljen je preko Akademijine izdavačke djelatnosti:

— jednom knjigom Posebnih izdanja (knjiga 6 — »Savjetovanje o aktuelnim problemima vodoprivrede u BiH« — Sarajevo 1978. godine), a

— u štampi se nalazi, takođe u ediciji Posebna izdanja, Zbornik radova sa simpozija »Hidrodinamički problemi zaštite voda«.

Polazeći od rezultata uspješno ostvarenog programa projekta »Krš I«, pristupljeno je programiranju i zasnivanju nastavka istraživanja vodoprivredne problematike krša u okviru projekta »Voda

kao faktor razvoja na kršu». Ovo je ujedno i najznačajniji zadatak Komisije u 1980. godini, koji će stvoriti osnovu za realizaciju istraživanja u kompleksu krša i u narednom srednjoročnom periodu. Kao rezultat djelatnosti Komisije na konkretizaciji zadataka, formirano je radno tijelo Akademije u okviru Komisije za vodoprivredu: Potkomisija za matematsko modeliranje procesa u vodama. Potkomisija je u toku 1980. godine otpočela sa radom prema prihvaćenom programu aktivnosti.

Aktivnost Komisije u izvještajnom periodu ocijenili su objektivni faktori (skupovi, recenzije, publikacije i dr.) kao uspješnu na liniji osnovnih zadataka Akademije i njenog povezivanja sa udruženim radom i korisnicima rezultata naučnoistraživačke djelatnosti.

2. 4. EVOLUCIONI SISTEMI I PROCESI ODLUČIVANJA U TAKVIM STRUKTURAMA

Uvodne napomene

Projekat je usvojilo Odjeljenje tehničkih nauka 1977. godine i kao takav ušao je u Srednjoročni plan Akademije u procesu njegovog rebalansa, izvršenog krajem 1977. godine. Planom je predviđeno da se realizacija projekta ne ostvaruje u samim Akademijinim tijelima nego na nivou njene koordinacije. Postavka projekta je bila globalna i predviđala je da se zamišljeni koncept ostvari u dugoročnijem istraživanju putem više specifičnih projekata, s obzirom na različitu prirodu evolucionih sistema i realne mogućnosti finansiranja u parcijalnom obliku.

Organizacijska osnova projekta »Evolucionni sistemi i procesi odlučivanja u takvim strukturama« polazila je od njegove predstave kao istraživačkog pravca u okviru Akademije koji ima dugoročni karakter i od mogućnosti da se takva istraživanja ostvaruju distribuirano preko više različitih sukcesivnih ili paralelnih projekata. Prema tome, konkretna organizacija prilagođavala se sadržajima takvih distribuiranih istraživanja, odnosno projekata. Istraživanja na globalnom planu, kao pretežno teoretska, postavljena su na individualnu osnovu (za sada rade dva do tri istraživača). Na projektu elektroprivrednog sistema radi jedan kombinovani tim od oko desetak istraživača, dok su na projektu imitacionog modela radila tri istraživača.

Ovako postavljen organizacijski osnov pokazao je svoju fleksibilnost, odgovarajući na taj način istraživačkim sadržajima i objektivnim uslovima u kojima je takav sadržaj trebalo realizovati.

Prvi specifični projekat koji je proizašao iz ovakvog pristupa je »Osnovni aspekti upravljanja elektroprivrednim sistemom«, u kojem učestvuje istraživački tim sa Elektrotehničkog fakulteta u Sarajevu, iz Zajednice elektroprivrede (kao korisnika) i Instituta za automatiku i računarske nauke. Ovaj projekat treba da se završi 1981. godine. Paralelno sa ovim prvim specifičnim projektom vršena su istraživanja i na globalnom planu evolucionih sistema (akade-

mik S. Zimonjić). Drugi specifični projekat koji je proizašao iz ovakvog pristupa odnosio se na »Razvoj imitacionog modela izgradnje složenog objekta« koji je realizovan u Institutu za automatiku i računarske nauke, u timu koji je vodio akademik S. Zimonjić.

Istraživanja na globalnom planu. — Istraživano je filozofsko-semantičko područje sistema, modela i specifičnih kategorija odlučivanja i informacija. Do kraja 1979. godine istraživano je područje sistema i modela iz čega je objavljen i jedan rad (Neka pitanja sistemskog mišljenja — Dijalog 7 i 8, 1978. — izašao 1979. god.). Sada se istražuje područje odlučivanja i informacija (u vidu nastavka već objavljenog rada). Najzad, u produžetku ovih istraživanja predviđa se, u periodu 1981—1982. godine, prelaz na istraživanje kategorije struktura (u svjetlu prethodnih istraživanja) i, ako bude moguće da se privuku određeni istraživači, zahvati u područje semiotičkog (jezičkog) aspekta prethodnih istraživanja (npr., u područje modela i sl.). Ovakva projekcija daljeg rada, koji očividno ulazi u novi srednjoročni plan, jeste spoznajni rezultat istraživanja u ovom izvještajnom periodu.

Istraživanja u specifičnom projektu »Osnovni aspekti upravljanja elektroprivrednim sistemom. — Do kraja 1979. godine izražena je i razvijena osnovna struktura elektroprivrednog sistema kao metasistema. Njegova struktura je data na modelnom nivou različitog jezičkog osnova (matematičkog, prirodnog, grafo-analitičkog i sl.). Neki modeli su dovršeni u razvijenoj formi, a predviđa se da se i ostali dovrše na takvom nivou. Jednovremeno definisani su u takvim modelima i neki algoritmi odlučivanja ali se na tome još radi. Za sada je objavljen jedan specifični rad »Prilog sistemnom aspektu istraživanja samoupravnih procesa« (Dijalog br. 1 — 1980. god.), koji obrađuje područje strukture samoupravnog odlučivanja na bazičnom nivou OOUR-a. Predviđa se da bi rezultati ovog rada mogli da opredijele pristup ka jednom novom specifičnom projektu sistemno-strukturnog istraživanja procesa odlučivanja u samoupravnom socio-sistemu. Proces dogovaranja u ovom smislu je u toku. Projekat bi trebalo da se završi krajem 1981. godine i preda korisniku Zajednici elektroprivrede. Predviđa se održavanje određenog kolokvija vezanog za razmatranje rezultata ovog specifičnog projekta.

Određeni rezultati do kojih se došlo u okviru ovog projekta poslužili su za postavku jednog posebnog makroprojekta koji je predložen od strane Instituta za automatiku i računarske nauke Samoupravnoj interesnoj zajednici nauke BiH. Ovaj makroprojekat se odnosi na sistemnu i konkretnu razradu upravljanja potrošnjom energije u okvirima privrednog sistema BiH.

Istraživanja u specifičnom projektu »Imitacioni model izgradnje kompleksnog objekta«. — Ovaj projekat je rađen u periodu 1978—1979. godine kao zadatak Instituta za automatiku i računarske nauke. Vodio ga je, takode, akademik S. Zimonjić. Razvijen je na heurističkoj osnovi jedan uopšteni model izgradnje kompleksnog objekta i postavljena je početna metodologija u izgradnji sličnih modela koji u sebi apsorbuju ljudske skupine i operacije, paralelno sa

materijalnim i drugim tokovima i operacijama. Projekat je prihvaćen od strane Naučnog savjeta Instituta i sada se vrše pripreme za njegovo praktično korištenje. Priprema se za objavljivanje i jedan rad u kome će biti izneseni rezultati ovog istraživanja.

2. 5. ISTRAŽIVANJE PRAVACA RAZVOJA POLJOPRIVREDE U BRDSKO-PLANINSKOM PODRUČJU BOSNE I HERCEGOVINE

Prijedlog ovog makroprojekta je završen i predan Republičkoj zajednici za naučni rad BiH 1976. godine, a dostavljen je i drugim zainteresovanim institucijama i organizacijama u BiH i SFRJ. Iste godine Republička zajednica za naučni rad BiH otpočela je da finansira makroprojektnu temu na osnovu raspisanog konkursa na koji su se javile naučne institucije. U obradi tema makroprojekta učestvuju naučni radnici Poljoprivrednog i Veterinarskog fakulteta u Sarajevu, zatim istraživačkih razvojnih centara agrokompleksa UPI — Sarajevo, HEPOK — Mostar, AIPK »Bos. krajina« — Banjaluka. U 1976. godini Republička zajednica je finansirala ukupno 18 tema iz područja biljne proizvodnje i stočarstva brdsko-planinskog područja. Teme obuhvataju istraživački period od 3 do 4 godine.

U 1977. godini finansirano je daljnjih osam tema makroprojekta. Broj tema se svake godine povećavao, te izvršenje istraživačkih radova makroprojekta zadire u period narednog srednjoročnog plana do 1985. godine.

Zainteresovane aktuelnošću problematike unapređenja poljoprivrede i stočarstva brdsko-planinskog područja Jugoslavije, neke institucije kojima je Akademija dostavila izrađeni makroprojekat i sa kojima je sarađivala pri njenoj izradi proširuju istraživački rad i na druge republike, tako da ovaj projekat dobiva jugoslovenski značaj.

Osim SIZ-a nauke BiH, koji finansira teme makroprojekta, od 1978. god. znatna sredstva ulaže i Sekretarijat za poljoprivredu i šumarstvo BiH, odnosno Komitet za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu. Finansiranje zadataka je obezbijeđeno za četiri godine, tj. do 1981. Na taj način ubrzana je realizacija.

Članovi Akademije su glavni istraživači nekoliko projekata iz područja govedarstva, ovčarstva, stočarstva (hibridizacija) i ishrane. Zastupljeni su, takođe, u Savjetu makroprojekta pri Komitetu za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, te na taj način dolazi do izražaja uloga Akademije kao koordinatora i valorizatora. U istraživačkom radu angažovana su tri člana Akademije, a u Savjetu i Komisiji makroprojekta dva člana Akademije.

Makroprojekat se sada, u stvari, realizuje preko institucija i istraživačkih ekipa koje su konkursom angažovane na pojedinim projektima. Prema tome, Akademija je inicirala i izradila makroprojekat koji se realizuje od 1976. godine, a finansijska sredstva za njegovu realizaciju dobivena su od SIZ-a nauke BiH i preko Komiteta za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu BiH. Članovi Akademije su angažovani u realizaciji više projekata i u tijelima koja koordiniraju i valoriziraju rad na makroprojektu.

Saradnja sa drugim akademijama u zemlji još nije ostvarena, iako je unutar makroprojekta održano više sastanaka istraživača u Bosni i Hercegovini sa ciljem valorizacije rada, a 1980. organizovan je sastanak na jugoslovenskom nivou na kojem se raspravljalo o unapređenju govedarstva brdsko-planinskog područja. Za taj sastanak, koji je održan u Portorožu, članovi Akademije, nosioci projekata, pripremili su tri referata. Analogan sastanak iz područja ovčarstva održan je u Bitolju.

U vezi s realizacijom makroprojekta održana su u Akademiji dva savjetovanja:

— O diferencijaciji brdsko-planinskog područja na pojedine subregione, s obzirom na njihove proizvodne karakteristike i vid poljoprivredne proizvodnje (dva referata i diskusija) i

— Problemi reprodukcije i proizvodnosti domaćih životinja brdsko-planinskog područja (13 referata i diskusija). Referati predstavljaju naučna sagledavanja i rješenja tretirane problematike, a biće objavljeni u Akademijinoj ediciji Posebna izdanja.

U 1980. godini obavljene su pripreme za održavanje savjetovanja o ishrani domaćih životinja brdsko-planinskog područja. U 1980. godini primjenjivani su rezultati istraživačkog rada na unapređenju poljoprivrede i stočarstva brdsko-planinskog područja BiH.

2. 6. KRVNI SUDOVI SRCA I KORONARNA BOLEST

Ovaj projekat ugovoren je sa Republičkom zajednicom za naučni rad u dva vremenski razdvojena projekta za period 1976—1978. i 1978—1980. godine.

Projekat 1976—1978. godine

Organizacija rada. — Rad na projektu organizovan je tako da je istraživački zadatak razrađen u više istraživačkih grupa prema specifičnosti same materije. Na izradi projekta angažovani su članovi Akademije, kao i vanjski saradnici sa klinika i instituta Medicinskog fakulteta u Sarajevu i Vojne bolnice. Projekat se odvijao u sedam radnih grupa koje su radile na sedam podtema:

- a. Izgled krvnih sudova srca sa filogenetskog i ontogenetskog aspekta (anatomska istraživanja),
- b. Embolične i trombotične promjene u sitnim krvnim sudovima srca (patološko-anatomska istraživanja),
- c. Etiološki faktori kolateralne cirkulacije u koronarnom i perifernom krvotoku (fiziološka istraživanja),
- d. Eksperimentalno izazivanje koronarne skleroze (farmakološka istraživanja),
- e. Rana detekcija arteroskleroze u dječijem dobu (pedijatrijska istraživanja),
- f. Poremećaj metabolizma lipida u etiopatogenezi koronarne bolesti (biohemijska istraživanja) i
- g. Ishemične i funkcionalne kardijalne promjene kod bolesnika sa preboljelim infarktom miokarda (klinička istraživanja).

Naučni skupovi. — Naučni međuakademijski skup medicinskih odjeljenja jugoslovenskih akademija održan je u Jajcu 2. i 3. juna 1977. godine, na temu »Krvni sudovi srca i koronarna bolest«. O ovom simpozijumu izdata je posebna publikacija koja je izašla iz štampe 1979. godine.

Publikacije. — U 1979. godini objavljeno je svih sedam tema projekta 1976—1980, i to pet tema u časopisu »Folia medica« i dvije teme u knjizi o Simpozijumu u Jajcu (II simpozijum Međuakademijskog odbora medicinskih odjeljenja jugoslovenskih akademija). Održani Simpozijum, kao i navedena tema, svakako će pridonijeti boljem upoznavanju veoma važnog zdravstvenog problema sadašnjice — koronarne bolesti.

Projekat 1978—1980. godine

Drugi dio projekta sadrži šest podtema raspoređenih na šest istraživačkih grupa:

- a. Intramuralni krvni sudovi srca, njihov kalibar i odnos prema mišićnoj masi srca (anatomska istraživanja),
- b. Promjene u sitnim krvnim sudovima srca u nastanku tromboze (patološko-anatomska istraživanja),
- c. Adhezija i agregacija trombocita i antitrombina III kod osoba sa aterosklerozom krvnih sudova (biohemijska istraživanja),
- d. Aterosklerotične promjene na krvnim sudovima srca i perifernim sudovima kod djece (pedijatrijska istraživanja),
- e. Uticaj arterijske hipertenzije na morfološke funkcionalne promjene srca kod osoba sa arterijskom hipertenzijom (klinička istraživanja) i
- f. Efekat stimulacije pripadajućih nerava pod uticajem izazivača ateroskleroze (farmakološka istraživanja).

Naučni skupovi i publikacije. — U okviru VII jugoslovensko-italijanskih medicinskih dana, koje je organizovala JAZU (Hvar, 16—20. maja 1980. godine) održano je predavanje »Krvni sudovi srca« (koronarografija i diskusija). Iz ove oblasti je realizovano i više publikacija koje su registrovane u godišnjim izvještajima Akademije.

2. 7. EPIDEMIOLOŠKA, KLINIČKA I LABORATORIJSKA ISPITIVANJA VIRUSNOG HEPATITISA U BOSNI I HERCEGOVINI

Odbor za virusni hepatitis Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine u periodu od 1976. do 1980. godine radio je na naučnoj obradi projekta »Epidemiološka, klinička i laboratorijska ispitivanja virusnog hepatitisa na području Bosne i Hercegovine«. Na realizaciji ovog projekta učestvovali su i kliničko-epidemiološki timovi regionalnih medicinskih centara (higijensko-epidemiološka odjeljenja), kao i predstavnici Republičkog zavoda za zdravstvenu zaštitu.

Glavni rezultati rada na temama su sljedeći:

a) »Epidemiološka ispitivanja širenja virusnog hepatitisa na terenu BiH«

Na terenu Bosne i Hercegovine identifikovano je 85 odsto virusnog hepatitisa tipa A, dok je oko 12 odsto ostalih slučajeva oboljenja pripadalo hepatitisu tipa B. Utvrđeno je da oboljeli od hepatitisa tipa B koji ostaju nosioci površinskog hepatitis B antigena (tzv. HB_sAg), u uslovima higijenskih prilika kakve vladaju kod nas u gradovima i u selima, ipak ne predstavljaju izvor zaraze. Nosioci HB_sAg, su potvrđeni kao izvori zaraze jedino u jedinicama za hemodijalizu i u drugim zdravstvenim ustanovama u kojima se radi sa krvlju ljudi.

b) »Klinička ispitivanja virusnog hepatitisa«

Kliničkim i laboratorijskim ispitivanjem oboljelih i hospitaliziranih bolesnika na Infektivnoj klinici Medicinskog fakulteta UMC-a Sarajevo, ustanovljeno je da oko 10 odsto bolesnika koji su preležali hepatitis tipa B imaju pozne posljedice u vidu hroničnog hepatitisa. Koliko njih docnije obolijeva od ciroze i raka jetre trebaće ispitati daljim praćenjem tih bolesnika u toku idućih godina.

c) »Laboratorijska ispitivanja hepatitisa tipa B među raznim populacionim grupama«

Utvrđeno je da na terenu Bosne i Hercegovine prosječno ima između 1 do 4 odsto nosilaca hepatitis B antigena (HB_sAg); da najviše nosilaca toga antigena ima u jedinicama za hemodijalizu (oko 10—15 odsto među zdravstvenim radnicima i oko 40—50 odsto među hronično oboljelim od hroničnog nefritisa); zatim u ustanovama za mentalno zaostalu djecu i, naročito, među zdravstvenim radnicima koji rade sa krvlju ili krvnim produktima.

Odbor za virusni hepatitis Akademije organizovao je Simpozijum o virusnom hepatitisu, koji je održan od 8. do 11. novembra 1979. godine u Mostaru. Na Simpozijumu je podnesen 31 referat, što je objavljeno u Posebnim izdanjima Akademije. U zaključcima ovog simpozijuma daju se smjernice zdravstvenoj službi Bosne i Hercegovine za rad na rješavanju poslova iz oblasti dijagnostike, klinike, sprečavanja i suzbijanja virusnog hepatitisa, kao i osnova za medicinsku doktrinu iz oblasti ove problematike.

Članovi Odbora za virusni hepatitis napisali su monografiju »Stručno-metodološko uputstvo za sprečavanje, suzbijanje i liječenje virusnog hepatita«, koja služi zdravstvenoj službi u borbi protiv virusnih hepatitisa.

Osim toga, Odbor za virusni hepatitis uputio je zdravstvenoj službi:

— Prijedlog laboratorijskog, kliničkog i epidemiološkog diferenciranja tri vrste virusnog hepatitisa, i to: hepatitisa tipa A, tipa B i tipa Non A, Non B i

— Prijedlog o potrebnim mjerama za borbu protiv hepatitisa tipa B u jedinicama za hemodijalizu.

Intenzivna i vrlo uska saradnja Odbora za virusni hepatitis sa zdravstvenom službom Bosne i Hercegovine na rješavanju mnogih do sada nepoznatih problema virusnog hepatitisa ocijenjena je kao vrlo korisna i opšte je mišljenje da ovaj vid naučnoistraživačke saradnje treba nastaviti.

2. 8. EKONOMSKA ISTRAŽIVANJA DUGOROČNOG RAZVOJA BOSNE I HERCEGOVINE

Rad u okviru ovoga projekta koncentrisan je na temu »Konceptija dugoročnog privrednog razvoja BiH«, koja se realizuje u Ekonomskom institutu, pod rukovodstvom prof. Hasana Hadžiomerovića, dopis. člana Akademije. Rad finansira Samoupravna interesna zajednica nauke BiH. Stanje realizacije je sljedeće: u radu se ide dublje u koncepciju dugoročnog privrednog razvoja Bosne i Hercegovine i zahvata period dugoročnog razvoja do 1990. godine, a u nekim elementima i do 2000. U prvoj fazi skicirani su osnovni strateški ciljevi i njihove prve kvantifikacije. Oni su projicirani u sljedećim osnovnim pravcima: globalne stope rasta društvenog proizvoda i pratećih agregata, strukturne transformacije, regionalni aspekt i mjesto u jugoslovenskom integritetu. Sljedeći korak obuhvata testiranje ovih elemenata i on je u finalnoj fazi. Rad je iziskivao angažovanost u dva osnovna smjera: vlastite hipotetičke analize uz korespondenciju sa naučnim istraživanjima u ovoj oblasti u jugoslovenskim okvirima i šire, posebno sa makroprojektom dugoročnog privrednog razvoja Jugoslavije, a zatim sa institucijama koje rade na tekućim društvenim planovima, posebno sa Republičkim i Saveznim zavodom za društveno planiranje. Vlastiti istraživački termini su se morali prilagođavati terminima u kojima se dolazilo do određenih analitičkih rezultata na obje ove linije s kojima je ostvarivana koordinacija u realizaciji projektne teme.

Trenutno se vrše posljednje analitičke verifikacije konceptualnik projekcija. Na toj osnovi u toku je rad na finalnom tekstu. Nakon recenzije i intervencija po ocjeni i primjedbama konačna redakcija rada bila bi osnova jednog kolokvija u Akademiji. Čini se da će biti korisno izvjesno kraće prolongiranje roka, jer se upravo sada vrše određena testiranja dugoročnih projekcija osnovnih agregata na nivou Zavoda za planiranje i naučnih institucija na čije se nalaze oni oslanjaju, pa bi bilo neophodno da ovaj rad to uzme u obzir. Postoje uslovi da se rad završi u toku 1981. godine.

2. 9. BOSNA I HERCEGOVINA U SPOLJNOJ TRGOVINI JUGOSLAVIJE

Finansijska sredstva za ovaj projekat obezbijedena su tek početkom 1979. godine, kada je Republička zajednica za naučni rad preuzela obavezu da ga finansira. Realizacija se odvija u okviru Ekonomskog instituta u Sarajevu pod rukovodstvom dopisnog člana Stjepana Lovrenovića.

Pored nosioca, na realizaciji je angažovano još sedam saradnika. Predviđena je obrada sljedećih tema:

1. Robna razmjena SRBiH sa inostranstvom,
2. Robna razmjena SRBiH sa zemljama SEV-a,
3. Platnobilansna pozicija SRBiH,
4. Planiranje ekonomskih odnosa sa inostranstvom u OUR-ima i Republici,
5. Mjesto i funkcija SIZ-a BiH za ekonomske odnose sa inostranstvom,
6. Regulativna organizacija u spoljnoj trgovini,
7. Transfer tehnologije u privredi BiH,
8. Odnosi spoljnotrgovinskih i proizvodnih organizacija,
9. Ekonomska problematika zemalja u razvoju i
10. Nadležnosti Republike u sferi spoljne trgovine.

Izvršeno je prikupljanje građe o spoljnoj trgovini (monografije, interne analize i referati državnih i društvenih organa, materijali sa simpozija itd.). Izrađena je bibliografija članaka o spoljnoj trgovini u domaćim časopisima.

Od navedenih istraživanja teme pod br. 3, 4, 5 i 6 su završene i sada su u rukopisu, a za studiju je uzeto u obzir i 40 referata podnesenih na savjetovanju »Privreda SRBiH i međunarodni privredni tokovi«, održanom početkom 1980. godine. Završetak projekta predviđa se do februara 1982. godine.

2. 10. ISTORIJA NARODA BOSNE I HERCEGOVINE

Pošto ova tema nije bila završena u odgovarajućem roku, autori su i u periodu 1976—1980. godine radili na pripremi i pisanju teksta. U to vrijeme završeno je prikupljanje nove dokumentacije, a održano je i nekoliko širih stručnih sastanaka na kojima se raspravljalo o ključnim problemima istorije Bosne i Hercegovine.

Zbog odlaska u Novi Sad, rukovodilac projekta akademik Branislav Đurđev je dao ostavku na ovaj posao 1978. godine. Rukovođenje ovim projektom preuzeo je Odbor, koji sačinjavaju akademik Nedim Filipović i dopis. članovi Desanka Kovačević—Kojić i Enver Redžić.

U proteklom periodu održano je više sastanaka sa autorima projekta u Predsjedništvu Akademije i Republičkoj zajednici za naučni rad, koja finansira izradu Istorije. Konačno je donesen zaključak da se svi tekstovi završe do kraja 1980. godine kako bi se moglo prići definitivnoj kompoziciji tomova i objavljivanju tekstova.

Do polovine 1980. godine napisani su i predani sljedeći tekstovi:

- dr Adem Handžić: *Rudarstvo u BiH od 15. do 17. vijeka*;
- dr Muhamed Hadžijahić: *Opći pogled na položaj gradova i stanovništva u njima; Gradska privreda, posebno zanati; Obrazovanost kod bos. Muslimana; Bune i ustanci u 18. vijeku; Rudarstvo i metalurgija u 18. i 19. vijeku; U prvim godinama nakon Karlovačkog mira; Rat s Mlecima 1714—1717; Rat s Austrijom 1716—1717; Dubički rat; Banjalučki boj*;

Sudjelovanje u ratovima izvan domovine; Odnos bosanskog ejaleta s Crnom Gorom;

- dr Vančo Boškov: *Književnost u BiH na orijentalnim jezicima* (18. i 19. vijek);
- Mitar Papić: *Srpsko i hrvatsko školstvo u BiH do 1878. godine; Školstvo u BiH od 1878—1918. godine;*
- dr Nusret Šehić: *Politički razvitak Muslimana za vrijeme Austro-Ugarske u Bosni i Hercegovini;*
- prof. Branislav Begović: *Razvitak šumske privrede u BiH 1878—1918. godine;*
- Risto Besarović: *»Kulturni razvitak u BiH 1878—1918. godine;*
- dr Božo Madžar: *Borba Srba BiH za vjersko-prosvjetnu samoupravu;*
- dr Enver Redžić: *Omladinski pokret i sarajevski atentat;*
- dr Luka Đaković: *Jugoslavenko pitanje u BiH tokom I svjetskog rata;*
- dr Kemal Hrelja: *Privreda BiH između dva svjetska rata.*

2. 11. ISTORIJA KNJIŽEVNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

Rad na naučnoistraživačkom projektu Istorija književnosti Bosne i Hercegovine imao je, grosso modo, dvije faze, i to: prvu fazu, koja obuhvata nešto oko četiri prve godine (1976—1979), i drugu fazu, koja obuhvata posljednju godinu (1980), i koja će se nastaviti i u novom planu 1981—1985.

Svaka od ove dvije faze imala je poseban karakter: dok je prva faza (1976—1979) bila više istraživačka, sakupljačka i, naročito, faza rasprava, a radom je rukovala jedna posebna komisija, dotle se u drugoj fazi (1980. i dalje) prešlo na neposredne pripreme za redigovanje samog teksta Istorije kojim radom rukovodi Redakcioni odbor.

Prva faza bila je — može se slobodno reći — plodna, bogata mnogostranim iskustvima, i to u pogledu formulisanja i preciziranja osnovne koncepcije djela; u pogledu obima i karaktera građe koja je sakupljena; u pogledu metoda rada koji treba da bude primijenjen u pisanju i, posebno, u pogledu sagledavanja stanja u kome se nalaze, u sadašnjem trenutku, istraživanja i studije posvećene istoriji književnosti Bosne i Hercegovine.

Rezultat rada u toj fazi jeste i jedno vrijedno naučno djelo: Zbornik priloga i referata, podnesenih na naučnom skupu koji je održan u Akademiji nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine 1976. godine o temi: Književnost Bosne i Hercegovine u svjetlu dosadašnjih studija. U Zborniku je u dvadesetak priloga (referata) u znatnoj mjeri osvijetljen sadašnji trenutak studija i istraživanja o temi kojoj je posvećen, tako da predstavlja koristan doprinos za dalji rad na ovom projektu.

U drugoj fazi rada na projektu, koja je počela godine 1980 (a obuhvatiće i nekoliko prvih godina novog plana), rad će se odvijati uglavnom u dva pravca: u prvom redu privešće se završetku ranije započeta istraživanja; a zatim će se preći na redigovanje teksta za pojedine sveske, kojih će u svemu biti pet.

U tu svrhu (poslije dodjele nužnih finansijskih sredstava od RZNR) Akademija je sklopila ugovore sa nekim našim istaknutim stručnjacima u oblasti nauke o književnosti za pojedine periode, i to: 1) za srednji vijek; 2) za turski period; 3) za austrougarski period; 4) za razdoblje između dva rata; 5) za savremeno doba.

Prema tome, na projektu Istorija književnosti Bosne i Hercegovine, u narednih nekoliko godina, radiće u svemu petnaestak stručnjaka — istraživača sa raznih odsjeka Filozofskog fakulteta u Sarajevu, kao i iz nekih drugih naučnih ustanova u Bosni i Hercegovini (Orijentalni institut).

Sa pomenutih petnaestak stručnjaka—istraživača pokrivena su sva razdoblja književnosti Bosne i Hercegovine, izuzev turskog perioda. Naime, u ovom periodu, koji je najduži (on obuhvata preko četiri stoljeća) i najsloženiji, ostala je nepokrivena, iz kadrovskih razloga, jedna značajna oblast, franjevačka književnost (na našem i na latinskom jeziku), kao i srpska i jevrejska književnost u tome razdoblju.

U ovoj drugoj fazi (koja je počela 1980. godine) izvršene su i neke izmjene u projektu Istorije književnosti Bosne i Hercegovine, i to:

1. Iz projekta je izdvojen Hvalov zbornik (kritičko izdanje), koji sada čini poseban projekat. To je učinjeno s obzirom na značaj ovoga djela, koje se, pored svoje sadržajne vrijednosti, odlikuje i svojom umjetničkom vrijednošću (bogato ukrašen bojama, inicijalima, ornamentima i minijaturama) i za koje su zainteresovane, pored Akademije, i neke ustanove Republike.

2. Iz projekta je izdvojena i narodna književnost, koja je do 1980. godine bila u sastavu projekta Istorije književnosti Bosne i Hercegovine. To je učinjeno iz kadrovskih razloga, a i budući da narodna književnost nije obavezno vezana za ovaj projekat.

3. Umjesto Komisije, koja je ranije rukovodila projektom, od 1980. godine njime rukovodi Redakcioni odbor sastavljen od deset članova.

U ovoj drugoj fazi predviđaju se stručne i naučne rasprave, koje će se voditi u raznim forumima, u prvom redu na sastancima sa autorima, zatim u okviru Redakcionog odbora, kao i u Odjeljenju za književnost i umjetnost Akademije — rasprave kojima je cilj, pored ostaloga, koordinacija rada, preciziranje koncepcije Istorije i, uopšte, rješavanje svih problema koji budu iskrslili u toku rada na ovom poslu.

2. 12 ISTORIJA UMJETNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

Pripremni radovi na stvaranju koncepcije Istorije i okupljanju autora—saradnika obavljani su u 1975, 1976. i 1979. godini. Tako je formirana Komisija, koja broji ukupno 33 člana.

U okviru Komisije radi pet potkomisija, organizovanih na bazi postavljene strukture projekta, i to:

1. Potkomisija za praistoriju i antiku — 5 članova,
2. Potkomisija za srednji vijek — 7 članova,
3. Potkomisija za period turske uprave — 7 članova,
4. Potkomisija za period austrougarske uprave — 4 člana,
5. Potkomisija za savremenu umjetnost — 9 članova.

Projekat finansira Republička zajednica za naučni rad u toku četiri godine, i to: 1978, 1979, 1980, 1981. Istorija će biti napisana kao marksistička sinteza na osnovu već ranije izvršenih istraživanja. Za svaki period predviđen je jedan tom u obimu od 250—500 stranica. Za sve tomove napisani su tekstovi opširnih teza, a za neke teme i definitivni tekstovi. Ovo se odnosi na teme prvog toma. Predviđa se sljedeća dinamika završavanja pisanja tekstova, recenziranja i štampanja:

I tom: do kraja 1980. godine završavanje teksta, do kraja marta 1981. recenziranje, do konca 1981. godine štampanje;
tomovi II do V: do kraja 1980. završavanje najvećeg broja tekstova, u toku 1981. završavanje svih tekstova i njihovo recenziranje i u toku 1982. godine štampanje.

Radni tim je do sada izvršavao predviđene zadatke. Nije bilo značajnijih problema u vezi sa saradnjom, finansiranjem, obilascima pojedinih lokaliteta i drugim pitanjima organizacije.

2. 13. BIBLIOGRAFIJA RADOVA O NARODNOJ KNJIŽEVNOSTI

Projekat Bibliografija radova o narodnoj književnosti za koji je inicijativu i koncepciju dao akademik Salko Nazečić sa svojim saradnicima, pokrenut je još u prvom srednjoročnom planu i u tom razdoblju je, u saradnji sa Institutom za književnost, pripremljeno za štampu četiri knjige, u kojima su rezimirani tekstovi o narodnoj književnosti objavljeni u raznim jugoslovenskim časopisima. Od te četiri knjige tri su već bile izišle iz štampe, u ediciji Posebna izdanja ANUBiH, dok se četvrta nalazila u štampi.

U planu 1976—1980, s obzirom na obim građe u preostalim časopisima i broj neobrađenih časopisa, predviđeno je da se izradi još 3—4 knjige Bibliografije, koje bi, kao i prethodne, radili, timski i pojedinačno, saradnici pomenutog Instituta.

Od te 3—4 planirane knjige dovršene su u potpunosti i izašle su iz štampe, dvije (četvrta i peta), dok će jedna knjiga (šesta) do kraja 1980. godine biti pripremljena i, vjerovatno, predata u štampu.

Četvrta knjiga, koja predstavlja nastavak ranijih triju knjiga, sadrži 559 bibliografskih jedinica iz dva značajna jugoslovenska ča-

sopisa: Nova Europa (Zagreb, 1920—1941) i Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor (Beograd, 1921—1927).

Peta knjiga sadrži 663 bibliografske jedinice. U njoj su obrađeni sljedeći jugoslovenski časopisi: Behar (Sarajevo, 1900—1910), Razvitak (Banja Luka, 1910—1941), Prilozi proučavanju narodne poezije (Beograd, 1934—1939).

Sistematizacija i klasifikacija građe u četvrtoj i petoj knjizi ostala je ista kao i u tri prethodne knjige.

Prema tome, ovaj projekat se prenosi i u naredni srednjoročni plan Akademije, tj. u plan 1981—1985. godine.

Pomenimo još i to da objavljene knjige iz ovoga projekta predstavljaju već radni instrument prvog reda, nezaobilazan za one koji se bave izučavanjem narodne poezije, i njih je naučna javnost već ocijenila veoma pozitivno.

2. 14. VRIJEDNOSTI SOCIJALISTIČKOG DRUŠTVA I VREDNOVANJE PROGRESIVNE MISLI U BOSNI I HERCEGOVINI

U tekućem Srednjoročnom planu vršena su istraživanja u okviru projekta Vrijednosti socijalističkog društva i vrednovanje progresivne misli u BiH. Prvobitno je bilo zamišljeno da to budu dva samostalna projekta, konceptualno i tematski povezana. U tom smislu su sačinjeni i idejni projekti. SIZ nauke je odobrio sredstva za samo jedan projekat. S obzirom na bliskost projekata i ranije obavljene pripreme u vezi s angažovanjem saradnika, odlučeno je da se dva projekta povežu u jednu cjelinu, pod zajedničkim naslovom.

Prva godina Srednjoročnog plana protekla je u organizacionim pripremama, sve do odobrenja sredstava i utvrđivanja projektnog zadatka. Postojeća Komisija Akademije za filozofiju, sociologiju i politologiju označena je kao Savjet projekta. Na više sjednica Komisije razmatran je idejni i definitivni projekat. Takođe su određeni i recenzenti za pojedine radove. Komisija je prilikom priprema i verifikovanja projekta organizovala četiri stručna savjetovanja na kojima je sagledala i prve rezultate rada i načine verifikacije.

Formirana su dva radna tima za dvije tematske oblasti jedinstvenog projekta:

- a) »Vrijednosti socijalističkog društva« i
- b) »Vrijednosti progresivne misli u BiH između dva rata«.

U okviru jedinstvenog projekta angažovano je i 9 istraživača, naučno-nastavnih radnika sa univerziteta. Angažovana su i tri saradnika iz drugih republika i pokrajina.

Predviđeno je da svi radovi budu završeni i recenzirani do 31. aprila 1981. godine. Do sada je sedam autora predalo svoje radove i oni se nalaze na recenziranju. Dijelove svojih radova tri autora su objavila u časopisima iz oblasti društvenih nauka.

2. 15. ETNOMUZIKOLOŠKA ISTRAŽIVANJA

Komisija za etnomuzikološka istraživanja, obrazovana 12. XI 1975. godine, nastavila je rad koji je započela ranija Radna grupa i preuzela brigu oko organizovanja trajnog sistematskog rada u toj oblasti. Pored opštih zadataka — da se tradicionalna muzička djelatnost najširih slojeva naroda BiH što potpunije upozna, opiše, snimi i arhivira, a ujedno prate sva zbivanja koja se u savremenim izmijenjenim uslovima života ispoljavaju u narodnom umjetničkom stvaralaštvu — Komisija je preuzela obaveze koje je ranija Radna grupa primila od međuakademijskih odbora sa kojima je sarađivala. U uslovima nepostojanja arhiva zvučnih snimaka i zapisa transkribiranih primjera, sa bar jednim stručnim saradnikom, taj je rad bio znatno otežan, pa su se i zadaci sporije završavali. U navedenim okolnostima, Komisija je usredsredila rad prvenstveno na sljedeće zadatke:

1. — Pripremanje kritičkog izdanja zbirke Pjesme i napjevi iz BiH Ljudevita Kube. Svrha ponovnog objavljivanja ove zbirke je prvenstveno u tome da se ona objavi u potpunom obliku, oslobođena grešaka i nekorektnih intervencija redaktora prvog izdanja, i to sistemom indeksa, kojih u prvom izdanju nije bilo, a neophodni su za uporedna ispitivanja. Na tome projektu radila je grupa saradnika, članova Komisije. Rad je završen.

2. — Izrada rada Etnografija slavenskih naroda BiH — dio tromnoga Etnografija Slavena u izdanju Uneska. Rad je bio podijeljen po republikama. Za izvršenje tog zadatka bila je obrazovana posebna republička redakcija i angažovan niz članova Komisije i drugih saradnika. Prema utvrđenim propozicijama i u utvrđenom roku, projekat je završen.

3. — Tim saradnika radio je na pripremanju druge knjige Zbornika narodnih pjesama i napjeva BiH (Svatovske pjesme). Mada je rad dobro odmakao, nije završen, pa će se njegovo dovršavanje, kao i rad na pripremanju sljedećih knjiga Zbornika, prenijeti u naredni srednjoročni plan.

4. — Održan je sastanak na kome je razmotrena potreba pokretanja rada na ispitivanju narodne religiozne obredne muzike u Jugoslaviji. Pošto je Savjet akademija SFRJ odobrio prijedlog i većina akademija odredila svoje predstavnike, Međuakademijski odbor (osnovan pri ANUBiH) otpočeo je sa radom i održao dva sastanka, na kojima su članovi Odbora podnijeli načelna saopštenja o temama na kojima namjeravaju da rade. Usvojene su teme: Glagoljaško pjevanje na zadarskom području, Pjevanje glagoljaša u Novom Vindolskom, Pojanje glagoljaša na otoku Krku, Obredno pojanje u porodičnim zadrugama Srba u BiH, Islamsko obredno pjevanje prema bosanskom mekamu. Missa quotidiana u BiH, Narodno obredno pjevanje u Crnoj Gori i Obredno pjevanje u Makedoniji.

5. — Obrazovana je radna grupa članova Komisije i drugih saradnika radi pripremanja Prikaza narodnih muzičkih instrumenata BiH, koji treba da se uključi u Priručnik narodnih muzičkih instrumenata Evrope.

2. 16. BALKANOLOŠKA ISTRAŽIVANJA

Istraživanja u ovoj oblasti odvijaju se u *Centru za balkanološku istraživanja* koji djeluje u okviru Akademije. Plan rada Centra za period 1976—1980. godine bio je baziran na višegodišnjem programu razvoja i rada ove institucije, koji je usvojen na sastanku Centra još 1968. godine. Ovaj program je obuhvatio sve sektore djelatnosti rada Centra, tako da je na njemu mogao biti baziran i ovaj petogodišnji plan. Težište rada Centra u navedenom periodu je bilo na proučavanju materijalne i duhovne kulture ilirskih plemena, a u saradnji sa drugim sličnim institucijama Centar je uspio da proširi istraživanja i na neke druge paleobalkanske zajednice.

Djelatnost Centra se u proteklom periodu odvijala u nekoliko osnovnih pravaca: a) u prikupljanju građe (arheološke, antropološke, istoriografske, etnološke, lingvističke), b) u iniciranju određenih istraživanja u drugim republikama i pokrajinama, c) u objavljivanju posebnih izdanja iz navedenih oblasti, d) u proširenju saradnje sa odgovarajućim institucijama u zemlji i inostranstvu.

U tom smislu ostvareni su sljedeći pojedinačni zadaci:

1. a) Centar je u proteklom periodu nastavio rad na prikupljanju građe o materijalnoj i duhovnoj kulturi Ilira. U tom smislu obavljeno je ispitivanje praistorijskih gradinskih naselja na Livanjskom i Glamočkom polju (rekognoscirano je 50 gradina, geodetski snimljeno sedam i sondirano sedam gradina). Na Glasinačkom području je rekognoscirano 37 gradina (i skicirano 37), a sondirano 10 gradina.

b) U isto vrijeme, na inicijativu Centra, otpočeo je rad na istraživanju gradinskih naselja u Hrvatskoj i Srbiji (ispitano je oko 40 gradina), a slična istraživanja će otpočeti i u Crnoj Gori i Makedoniji.

c) U okviru prikupljanja građe za kartoteku »Grobovi prastanovnika sjeverozapadnog Balkana« obrađene su 352 grobne cjeline iz Like, zapadne Srbije i Makedonije.

2. Predviđeni dio rada na velikom sintetskom djelu »Praistorija jugoslavenskih zemalja« je sa uspjehom okončan, tako da su u 1979. godini izašla iz štampe prva tri toma — paleolit i mezolit, neolit, eneolit, a intenzivno se nastavlja rad na IV tomu — bronzano doba.

3. a) Centar je i dalje nastavio poslove oko organizovanja rada na bibliografijama, tako da je u navedenom periodu objavio »Bibliografiju antičke arheologije u Jugoslaviji« (autora A. Stipčevića), kao i »Supplementum Bibliographiae Illyricae« (istog autora).

b) U istom periodu obavljeno je i prikupljanje bibliografskih jedinica za etnološku bibliografiju Jugoslavije, čija je izrada dovedena u završnu fazu.

4. U okviru rada na antropološkim istraživanjima, obavljeno je proučavanje antropoloških osobina paleobalkanskog stanovništva u BiH, užoj Srbiji, Vojvodini, dijelovima Hrvatske i Makedonije. U vezi s tim pripremljena je studija pod naslovom »Stanje i problemi paleoantropoloških istraživanja u Jugoslaviji«, koja je predana za

objavljivanje. Takođe su obavljena istraživanja antičkih nekropola u Viminaciumu i Đevdeliji, srednjovjekovnih nekropola u Vinči, Raškoj gori kod Mostara i u Ugljeviku kod Bijeljine.

5. Centar je nastavio rad na prikupljanju građe koja se odnosi na »Mythologicum illyricum«, koja se objavljuje u Godišnjaku Centra. Do sada su iz ove problematike objavljeni sljedeći radovi: »Enhelejši«, »Jonije Ilir« i »Podunavlje i Jadran u epu Apolonija Rodanina«.

6. U pogledu rada na izučavanju antičkog doba naše zemlje, Centar je organizovao odgovarajuće savjetovanje o stanju istraživanja antičkog doba u Jugoslaviji, na kojem je učestvovao veliki broj stručnjaka za antičko doba iz svih republika i pokrajina. U skladu sa zaključkom ovog savjetovanja, Centar je poduzeo odgovarajuće korake oko osnivanja jugoslovenske škole za antičke studije u Rimu, a inicirao je i rad na nekoliko većih monografskih djela, čija je izrada u toku.

7. a) Rad na prikupljanju građe za Toponimiju Prigorja je tekao po planu, međutim, zbog obilja materijala trebalo je izvršiti još neka obimnija dopunska istraživanja na terenu, tako da će taj posao potrajati još nekoliko godina. Kako se u ovom slučaju radi o teritoriji SR Hrvatske, Centar je napravio sporazum sa Jugoslovenskom akademijom znanosti i umjetnosti da ova Akademija preuzme obezbjeđenje materijalnih sredstava za dovršenje ispitivanja, a što se tiče objavljivanja građe, Centar će preuzeti na sebe izdavanje i objavljivanje one građe koja se odnosi na paleobalkanski jezički supstrat.

b) U proteklom periodu nastavljeno je prikupljanje građe o romanskim jezičkim elementima na području Hercegovine. Prikupljena građa je sistematizovana i pripremljena za konačnu obradu.

c) Centar je i dalje nastavio rad na izučavanju jezika i kulture Roma u našoj zemlji, a odgovarajuće studije iz te oblasti redovno objavljuje u Godišnjaku.

8. a) U okviru etnoloških ispitivanja obavljeno je prikupljanje materijala u vezi sa proučavanjem tradicionalnih elemenata društvene organizacije u sjeveroistočnoj i dijelu centralne Srbije. Ovaj rad je objavljen u Godišnjaku za 1979. godinu.

b) Takođe je objavljena i monografija pod naslovom »Stara slovenska religija u svjetlu novijih istraživanja« (autora Š. Kulišića).

9. a) U proteklom petogodišnjem periodu Centar je organizovao (1977. godine), u sklopu saradnje sa Poljskom akademijom nauka — Odjel u Krakovu, okrugli sto »Mehanizam procesa neolitizacije u određenim dijelovima Evrope«, na kojem su učestvovala 32 stručnjaka iz Poljske, Francuske i Jugoslavije. Saopštenja sa ovog skupa objavljena su u Godišnjaku Centra za 1978. godinu. U maju 1979. godine održan je drugi dio ovog skupa u Krakovu, a učestvovali su stručnjaci iz Jugoslavije i saradnici Centra.

b) Centar je, takođe, organizovao savjetovanje o načinu izrade kartoteka o materijalnoj i duhovnoj kulturi paleobalkanskih na-

roda, na kojem su učestvovali stručnjaci iz Grčke, Bugarske, Rumunije i Jugoslavije.

10. Na planu izdavačke djelatnosti, Centar je redovno objavljivao svoj Godišnjak, a o drugim posebnim izdanjima već je bilo riječi naprijed (Praistorija, bibliografije i dr.).

11. Centar je nastavio produbljivanje i uspostavljanje čvršće saradnje sa odgovarajućim institucijama u našoj zemlji i u nekim drugim evropskim zemljama. Naročito je bila plodna saradnja sa Balkanološkim institutom SANU, zatim sa arheološkim institutima i muzejima u čitavoj Jugoslaviji. Čvrste veze su uspostavljene i sa Arheološkom komisijom Poljske akademije nauka iz Krakova, zatim sa Akademijom nauka u Heidelbergu i sa srodnim institucijama u ČSSR, Grčkoj, Rumuniji, Bugarskoj, Albaniji i još nekim zemljama, ne samo na planu naučnoistraživačkog rada nego i na planu publicističke djelatnosti i razmjene publikacija.

Treba, ipak, naglasiti da su iz ovog petogodišnjeg plana izostale neke teme koje su bile planirane, a koje zbog bolesti obrađivača ili zbog nekih objektivnih poteškoća nisu mogle biti obrađene. Prije svega, zbog bolesti autora, nije se moglo prići organizovanom radu na proučavanju materijalne i duhovne kulture Panona, niti izradi djela »Corpus numorum illyricarum«. Takođe se nije mogla uspostaviti saradnja sa odgovarajućim institucijama na izradi Tračko-dačko-bibliografije. Iz istih razloga izostao je i rad na prikupljanju građe za mikrotoponomastiku pojedinih regiona Balkana. Nisu održana ni predviđena dva simpozija: III simpozij o Vlasima i simpozij posvećen izučavanju duhovne kulture Ilira, čija je organizacija pomjerenjena za 1982. godinu.

2. 17. LINGVISTIČKA ISTRAŽIVANJA

Istraživanja u ovoj oblasti odvijaju se u okviru Komisije za lingvistička istraživanja koja djeluje u okviru Akademije. Komisija je u proteklom petogodišnjem periodu od 1976—1980. godine nastojala da ostvari zadatke predviđene srednjoročnim planom, u kome su bili planirani sljedeći poslovi:

1. dijalektološki atlasi (Opšteslovenski lingvistički atlas, Evropski lingvistički atlas, Karpatski dijalektološki atlas, Srpskohrvatski dijalektološki atlas);

2. rad na projektu Bosanskohercegovački dijalekatski kompleks — sinhronijska deskripcija i odnos prema standardnojezičkom izrazu;

3. opštiija dijalektološka ispitivanja;

4. arhiv govorne riječi;

5. onomastika;

6. terminologije narodne materijalne i duhovne kulture;

7. izrada anotiranih bibliografija iz stručne lingv. literature;

8. saradnja sa lingvističkim institucijama u stranim zemljama;

9. publicistička aktivnost.

Kako se vidi, bilo je planirano prilično mnogo sektora aktivnosti, što nije bilo u skladu sa kadrovskim mogućnostima Komisije. Zato su neki planirani poslovi morali biti u cijelosti ispušteni, a u nekim opet sektorima nije mogao biti realizovan niz aktivnosti zbog nemogućnosti da se angažuju spoljni saradnici (na primjer, izrada anotiranih bibliografija stručne lingvističke literature, sređivanje arhiva govorne riječi i sl.). S druge strane, neki projekti i sektori djelatnosti bili su direktno vezani za naučnu aktivnost akademika J. Vukovića, tako da je rad na tim projektima nakon njegove smrti sasvim prestao. Ovdje se u prvom redu misli na projekat Terminologije narodne materijalne i duhovne kulture, zatim na neke stavke iz sektora opštijih dijalektoloških ispitivanja, te u publicističkoj aktivnosti planiranu pripremu jedne ili dvije knjige sa obrađenom građom pojedinih terminoloških krugova.

Prije dvije godine ponovo je uvršten u planove rada Komisije i rad na Rječniku općeslavenskog literarnog jezika (crkvenoslavenskog). Međutim, planovi rada na ovom projektu ostvaruju se sa dosta poteškoća. Čak ni izvjesni reorganizacioni potezi (promjena rukovodioca projekta 1978. god.) nisu popravili stanje, jer ni novi rukovodilac prof. dr M. Mulić dosad nije bio u mogućnosti da angažuje saradnike koji bi se redovno uključili u rad na projektu.

U vezi s publicističkom aktivnosti potrebno je istaći sljedeće: u proteklom petogodišnjem periodu Komisija je pripremila Zbornik radova posvećen akademiku J. Vukoviću (knjiga izašla iz štampe), prvu knjigu radova Komisije za lingvistička ispitivanja (rukopis predat za štampu), zatim učestvovala u pripremi i objavljivanju I knj. Bosanskohercegovačkog dijalektološkog zbornika, u pripremi II knjige tog Zbornika (u štampi), kao i u pripremi I i II knjige Studia linguistica Polono—Jugoslavica.

Komisija je ostvarila plodnu saradnju sa Instytutom Słowianoznawstwa PAN i Instytutom Języka Polskiego, u smislu pripreme zajedničkih publikacija i razmjene studijskih boravaka, kao i sa odgovarajućim institucijama jugoslovenskih i drugih slovenskih akademija putem učešća u zajedničkim jugoslovenskim i opšteslovenskim projektima.

Kako se vidi, Komisija je u proteklom četvorogodišnjem periodu uspijevala da ispuni svoje osnovne i najvažnije obaveze koje proističu iz rada na međuakademijskim i međunarodnim projektima (rad na brojnim dijalektološkim atlasima, na onomastici, zatim učešće u istraživanju bh. dijalekatskog kompleksa i sl.).

II. PLAN RADA AKADEMIJE ZA PERIOD 1981—1985. GODINE

1. OPŠTE POSTAVKE

Polazeći od zadataka Akademije definisanih u Zakonu i Statutu, u kojima se kao osnovni cilj postavlja unapređenje nauke, naučne misli i umjetničkog stvaralaštva u SRBiH, te na osnovu stečenih iskustava u proteklom periodu, kao i postupene kristalizacije stavova o položaju i zadacima Akademije u savremenim uslovima samoupravnog socijalističkog društva, djelatnost Akademije će se odvijati u sljedećim pravcima:

- doprinos izgrađivanju naučne politike u BiH,
- dugoročni naučnoistraživački projekti,
- publikacije i naučni skupovi,
- međunarodna naučna saradnja i
- rad na unapređenju umjetničkog stvaralaštva.

1. 1. NAUČNA POLITIKA

S obzirom da u dostignutom stepenu razvoja nauka postaje sve značajniji faktor u daljem razvoju proizvodnih i društvenih odnosa, to se u sve više dokumenata, naročito onih koji se odnose na planiranje ekonomskog razvoja, kao i dalje izgradnje društvenih odnosa, te opšteg razvoja Republike, posvećuje pažnja problematici nauke i njenog usmjeravanja na ključne probleme koje taj svestrani razvoj traži. To se pojavljuje kako u dokumentima o osnovnim političkim opredjeljenjima političkih organizacija, tako i u dokumentima društveno-političkih organa Republike. U tome procesu se pred Akademiju postavljaju zadaci ili da dađe svoj doprinos uobličavanju tih dokumenata koji se rade na inicijativu pojedinih političkih, društveno-političkih i samoupravnih organizacija ili da sama pokreće inicijative za razrješavanje pojedinih pitanja relevantnih za razvoj i unapređenje nauke i naučne misli, te njihovo efikasno usmjeravanje i primjenu. Na toj liniji se nameću zadaci tješnjeg povezivanja sa Skupštinom SRBiH i Izvršnim vijećem Skupštine SRBiH, Centralnim komitetom SKBiH, Republičkom konferencijom SSRNBiH, Republičkom konferencijom SSOBiH, te republičkim zajednicama za nauku, kulturu i visoko obrazovanje. Tu se naročito postavljaju zadaci u vezi s usmjeravanjem društvene pažnje na one pojave koje mogu imati poseban značaj za razvoj nauke, kao i pokretanje inicijativa za razrješavanje određenih problema nauke koji u normalnom procesu društvenih akcija mogu biti zanemareni. Primjeri takvih po-

java jesu problemi razvoja fundamentalnih nauka, problemi dugoročnih projekata vezanih za strateške ciljeve i resurse Republike, problemi naučnoistraživačkih kadrova u pojedinim disciplinama itd. U tome smislu Akademija će jačati ulogu svojih odjeljenja, te odbora i komisija sa posebnim obzirom na potrebe mogućnosti formiranja stalnih centara ili drugih organizacionih oblika relevantnih za nastale potrebe. Jačanje saradnje sa Samoupravnom interesnom zajednicom nauke BiH u obličavanju srednjoročnog plana razvoja nauke u Republici, kao i na planu ocjene makroprojekata, koja je sada u toku, jedan je od ilustrativnih primjera takve djelatnosti.

1. 2. NAUČNOISTRAŽIVAČKI PROJEKTI

Polazeći od stečenih iskustava u realizaciji tekućeg srednjoročnog plana i prirode aktivnosti na realizaciji pojedinih dugoročnih projekata, a u smislu izlaganja u uvodnim napomenama ovoga dokumenta, izvršena je kategorizacija naučnoistraživačkih projekata u dvije grupe, i to:

1. područja permanentne aktivnosti i
2. istraživački projekti.

U prvu grupu razvrstani su sljedeći projekti, odnosno oblasti istraživanja:

1. izučavanje i sistematizacija prirodnih resursa BiH,
2. prostorno planiranje i zaštita okoline,
3. vodoprivreda,
4. kibernetika i sistemne analize,
5. krvni sudovi srca i koronarna bolest,
6. virusni hepatitis u SRBiH,
7. evaluacija lijekova domaćeg porijekla,
8. etnomuzikološka istraživanja,
9. balkanološka istraživanja i
10. lingvistička istraživanja.

Devet od deset nabrojanih područja već je bilo predmet obrade u tekućem planu. Jedino je nova oblast evaluacija lijekova, koja je uvrštena u naredni plan na inicijativu Odjeljenja medicinskih nauka. Konkretni programi aktivnosti u pojedinim oblastima opisani su u narednim izlaganjima.

Druga grupa obuhvata ukupno 11 projekata, i to:

1. Pravci razvoja poljoprivrede u brdsko-planinskom području,
2. Unapređenje stočarske proizvodnje BiH,
3. Ekonomska istraživanja dugoročnog razvoja BiH,
4. BiH u spoljnoj trgovini Jugoslavije,
5. Istorija naroda BiH,
6. NOR i nacionalno pitanje u BiH 1941—1945. godine,
7. Istorija književnosti BiH,
8. Istorija umjetnosti BiH,
9. Bibliografija radova o narodnoj književnosti,

10. Vrijednosti socijalističkog društva i vrednovanje progresivne misli u BiH i

11. Gradske zajednice.

Kako se vidi, i ovdje se pokreću tri nova projekta, i to pod brojevima 2, 6 i 11. Ovdje se Akademija javlja kao inicijator i treba da obezbijedi finansiranje od Samoupravne interesne zajednice nauke Bosne i Hercegovine. Ostali projekti se prenose iz tekućeg plana u naredno petogodište, s tim što se u prvoj polovini petogodišta predviđa potpuno završavanje rada na projektima 1, 3, 4, 7, 8. i 9. Poseban problem predstavlja projekat Istorija naroda BiH. S obzirom na rezultate dosadašnjeg rada, u sljedećem periodu se predviđa publiciranje onih tekstova koji su završeni ili će uskoro biti završeni, a za preostali dio je potrebno korjenito promijeniti organizaciju rada. Jedna od mogućih alternativa jeste uvrštavanje ovoga projekta u prvu grupu, tj. formiranje radnog tijela za permanentno tretiranje problematike istorije naroda BiH, a druga je povjeravanje daljeg rada Institutu za istoriju. Poseban problem koji u vezi s ovim projektom treba rješavati jeste proširenje kadrovske baze naučnika za pojedine istorijske periode, gdje današnja insuficijencija predstavlja limitirajući faktor.

Dalji podaci o planiranoj aktivnosti na realizaciji ovih projekata koji su proizašli iz obimnih diskusija u okviru odjeljenja Akademije, te odgovarajućih radnih tijela, dati su u poglavlju B).

1. 3. OSTALE AKTIVNOSTI

U okviru ovog segmenta posebna pažnja je posvećena publicističkoj aktivnosti, naučnim skupovima, te međunarodnoj naučnoj saradnji. Pri tome treba imati u vidu da ovim nisu iscrpljene sve »ostale aktivnosti« Akademije, nego da su ove, kao najvažnije, došle u obzir da se uvrste u perspektivni plan, dok će ostale biti obuhvaćene pojedinim godišnjim planovima, zavisno od konkretnih uslova i potreba. To se naročito odnosi na individualni naučni rad članova Akademije, na učestvovanje u naučnim i kulturnim akcijama pokrenutim van Akademije, na tekuće učestvovanje u akcijama međuakademijskih odbora i komisija itd. Publicistička djelatnost i organizacija naučnih skupova, što je prikazano u narednim poglavljima, obuhvataju onaj dio koji proizlazi iz realizacije dugoročnih projekata, kao i onaj dio koji predstavlja redovnu izdavačku i naučnu djelatnost Akademije.

Međunarodnoj saradnji je posvećena posebna pažnja, s obzirom na dostignuti stepen razvoja kako Akademije, tako i Republike u cjelini. Tu je pažnja posvećena saradnji sa akademijama susjednih zemalja, zatim sa nesvrstanim zemljama, te sa akademijama nekih razvijenih zemalja gdje se pružaju povoljni uslovi, a sve u duhu opštih linija spoljne politike SFRJ kao nesvrstane samoupravne socijalističke zajednice naroda i narodnosti Jugoslavije.

A) OBLAST PERMANENTNE AKTIVNOSTI

1. IZUČAVANJE I SISTEMATIZACIJA PRIRODNIH RESURSA BOSNE I HERCEGOVINE

(predsjednik: akademik R. Jovanović)

1. 1. Komisija za metale (predsjednik: akademik K. Kapetanović)

Komisija predviđa proučavanje problematike pojave rijetkih metala u Bosni i Hercegovini.

Radiće se i na problematici iskorištavanja industrijskih otpadaka i neusproizvoda (posebno crvenog mulja, troske oksigenijskih konvertora, pepela termoelektrana itd., takođe sa aspekta pojave rijetkih metala).

Predviđa se pokretanje izrade istraživačkog projekta u okviru prethodne problematike u svim slučajevima u kojima postoje potencijalni izgledi za ekonomsko i tehnološko opravdanje.

Takođe se predviđa izrada monografija ili studija posvećenih pojedinim rudama ili mineralima u BiH, posebno rudama gvožđa, mangana, boksita, kao i rijetkim metalima.

1. 2. Komisija za nemetale i prirodni kamen (predsjednik: akademik R. Jovanović)

Komisija ima u planu da održi dva savjetovanja, i to:

a) o korisnim nalazištima prirodnog kamena i mjestima pogodnim za industrijsku proizvodnju i

b) o najvažnijoj grupi mineralnih supstanci iz oblasti nemetala, zavisno od aktuelnosti srednjoročnog plana Udruženja proizvodnih organizacija.

U okviru Međuakademijskog odbora za proučavanje fizičkih i hemijskih osobina materijala, radiće se na proučavanju međuzavisnosti struktura i fizičko-hemijskih osobina kamena.

1. 3. Komisija za kaustobiolite (predsjednik: akademik I. Soklić)

Kaustobioliti imaju poseban značaj ne samo kao gorivo već i kao sirovina za organohemijsku industriju. U cilju što racionalnijeg korištenja rezervi (koje nisu velike) i radi rentabiliteta eksploatacije u današnjim uslovima, Komisija će proučavati pitanja pronalaženja novih ležišta uglja (i drugih kaustobiolita), zatim metode i tehnologije istraživanja, kao i njihovih unapređenja na:

- svojim redovnim sastancima,
- na proširenim sjednicama, kao i na
- dva savjetovanja koja će organizovati u zajednici sa projektantskim i proizvodnim organizacijama.

1. 4. *Komisija za geološku kartu* (predsjednik: akademik R. Jovanović)

Komisija će u narednom periodu nastaviti sa razradom opšte problematike iz grupe geoloških nauka, orijentišući se posebno i dalje na unapređenje izrade geoloških karata, poznavanje stuba i utvrđivanje geneze ležišta korisnih sirovina.

U tom smislu održaće se:

1. Kolokvij o klasifikaciji stijena u inženjersko-geološkom i hidrogeološkom smislu,
2. Savjetovanje o dijabaz-rožnjačkoj formaciji u BiH,
3. Savjetovanje o neotektonici i geotermalnim izvorima (ovo savjetovanje, s obzirom na aktuelnost problematike, može da predstavlja i podlogu za izradu jednog makroprojekta) i
4. Savjetovanje o stanju paleontoloških istraživanja u Bosni i Hercegovini.

Kao konstantna obaveza u internom radu Komisije i dalje ostaje učestvovanje u izradi uputstava za novu geološku kartu Jugoslavije i Bosne i Hercegovine.

1. 5. *Komisija za zemljište* (predsjednik: akademik M. Ćirić)

Rad Komisije odvijaće se u sljedeća tri pravca:

1. izrada monografije o zemljištima Bosne i Hercegovine;
2. razvoj pedološkog informacionog sistema Jugoslavije;
3. koordinacija u izradi pedološke karte BiH.

Obrazloženje

1. Step en izuč enosti zemljišta Bosne i Hercegovine je takav da bi bilo vrlo korisno sintetizovati brojna istraživanja i kartiranja zemljišta BiH u obliku jedne monografije. Sadržaj monografije bio bi prikaz geneze, geografije i osnovnih svojstava zemljišnog pokrivača Bosne i Hercegovine. Ta monografija bila bi osnova za dalje izdavanje serije publikacija u kojima bi se prikazale mogućnosti i problemi iskorištavanja zemljišta u različitim oblastima primjene. Izrada monografija trajala bi tri godine, a u radu bi učestvovao široki krug pedologa Bosne i Hercegovine.

2. Komisija je izradila prvi model pedološkog informacionog sistema Jugoslavije, koji su prihvatili svi pedološki instituti u zemlji. Sistem je osposobljen za funkcionisanje i već je na osnovu njega izrađeno nekoliko naučnih radova. U narednom srednjoročnom periodu radiće se na daljem usavršavanju modela sistema.

3. U Bosni i Hercegovini se intenzivno radi na pedološkoj kartografiji. U tome poslu učestvuje više instituta, pa se pokazalo da je neophodno vršiti koordinaciju u smislu rješavanja naučnih problema koji se u ovom poslu javljaju. Metod rada koji se pri tome primjenjivao je održavanje radnih sastanaka na kojima se raspravlja o aktuelnoj naučnoj problematici. U tom pravcu produžiće se rad i u narednom srednjoročnom periodu.

1. 6. *Komisija za biljni svijet* (predsjednik: akademik P. Furkarek)

Naučna istraživanja biljnog svijeta u Bosni i Hercegovini vrše brojne institucije: Zemaljski muzej, Prirodno-matematički fakultet, Poljoprivredni, Šumarski i Farmaceutski fakultet, Biološki institut Univerziteta, te zavodi, odnosno instituti vezani za operativne privredne organizacije u oblasti šumarstva i poljoprivrede.

Saglasno Statutu i smjernicama razvoja, uloga Akademije u ovoj oblasti izražava se u usmjeravanju, povezivanju i koordinaciji, te omogućavanju publikovanja aktuelnih i značajnih rezultata naučnog rada. Na osnovu ove pretpostavke, razrađen je program rada Komisije, koji će se kretati u sljedećim pravcima:

- održavanje savjetovanjâ o razvoju, sadašnjem stanju i perspektivama istraživanja u pojedinim naučnim pravcima.

- izrada i objavljivanje naučnih monografija o biljnom svijetu Bosne i Hercegovine,

- preuzimanje podrške i pružanje pomoći projektu izrade karte vegetacije Bosne i Hercegovine,

- zaštita prirodnih rijetkosti (endema i relikta) biljnog svijeta.

a) U težište rada postavljaju se pripreme i održavanje tematskih savjetovanja, i to:

- Razvoj i današnje stanje istraživanja flore BiH. Objavljivanje obimnog materijala i diskusija prenosi se u 1981. godinu, dakle ulazi u novi Srednjoročni plan. U narednom srednjoročnom periodu predviđena je priprema i organizacija daljih tematskih savjetovanja:

- Razvoj, današnje stanje i perspektive istraživanja vegetacije BiH;

- Razvoj, današnje stanje i perspektive dendroloških istraživanja BiH;

- Razvoj, današnje stanje i perspektive istraživanja kulturne flore BiH.

b) Prema procijenjenim mogućnostima (već djelomično za štampu pripremljenih radova) predviđa se objavljivanje monografija:

- Šume i šumska staništa planine Bjelašnice — Igman,

- Flora algi i diatomaceae BiH,

- Dendroflora BiH (katalog sa opširnim komentarom),

- Šume i šumsko drveće BiH.

Tome se priključuje fototipsko reprint izdanje Flore južne Bosne i Hercegovine G. Beck—Mannagette (SANU je objavila takvo izdanje Flore Srbije J. Pančića).

S ovim u vezi pokazuje se i potreba jedne posebne publikacije (prema ugledu na druge akademije), kojoj bi naslov i okvir mogao biti: Prirodnjačka istraživanja u Bosni i Hercegovini.

c) U vezi sa jugoslovenskim makroprojektom Karta vegetacije Jugoslavije, odnosno dijelom koji se odnosi na BiH, a koji se radi na

Biološkom institutu Univerziteta u Sarajevu, Akademija će pružiti određenu podršku, jer projekat, zbog kadrovskih i finansijskih problema, znatno zaostaje za ostvarenjima u ostalim republikama i pokrajinama.

d) U zajednici sa Komisijom za životinjski svijet, odnosno sa Komisijom za zaštitu prirode i životne sredine Odbora za prostorno planiranje, održaće se savjetovanje »Endemi i relikti biljnog svijeta Dinarskih planina i njihova zaštita«.

Ovaj zadatak primila je Akademija kao nosilac rada od Međuakademijskog odbora za zaštitu prirode i čovjekove okoline pri JAZU.

Komisija će se, prema potrebi, uključivati i u ostale aktivnosti Odbora za prostorno planiranje.

1. 7. *Komisija za životinjski svijet* (predsjednik: akademik
T. Vuković)

U ovom planskom periodu povećava se broj članova Komisije. Povećanje je uslovljeno konkretnim zadacima koje će Komisija izvršavati u narednom petogodišnjem periodu (makroprojekt Fauna i flora BiH, planirani naučni skupovi itd.).

Aktivnost Komisije odvijaće se i preko radnih grupa koje će se u narednom periodu formirati. Tako se planira formiranje radne grupe za biosistematska istraživanja, radne grupe za proučavanje endemizma u životinjskom svijetu na području BiH i radne grupe za probleme iskorištavanja životinjskih resursa BiH. U narednom petogodišnjem periodu održaće se sljedeći naučni skupovi:

- Valorizacija prirodnih resursa BiH (životinjski svijet),
- Endemi u životinjskom svijetu BiH,
- Problem zaštite endema u živom svijetu BiH (zajedno sa Komisijom za biljni svijet Odbora za prirodne resurse i Komisijom za zaštitu prirode i životne sredine Odbora za prostorno uređenje i zaštitu životne sredine),
- Endemi u živom svijetu Jugoslavije i problemi njihove zaštite (naučni skup koji će ova komisija organizovati ispred Međuakademijskog odbora za zaštitu prirode i čovjekove okoline, u saradnji sa Komisijom za biljni svijet).

Nadalje, Komisija će raditi na organizaciji makroprojekta »Fauna BiH«. U okviru tog zadatka biće organizovan niz sastanaka organizacionog i naučnog karaktera. Posebno treba istaći aktivnost na pokretanju edicije »Fauna BiH«, kojom će biti obuhvaćena sama Komisija i njene radne grupe.

Komisija će u narednom petogodišnjem periodu razmatrati aktuelnu problematiku iz oblasti životinjskih resursa i uključivati se u akcije koje se sada ne mogu predvidjeti. Komisija će nastojati da ostvari koordinirajuću ulogu u planiranju i realizaciji naučnog rada iz oblasti životinjskih resursa.

2. PROSTORNO PLANIRANJE I ZAŠTITA OKOLINE

(predsjednik: akademik M. K a d i ć)

2. 1. Naučna saradnja u rješavanju problema prostornog razvoja i izrade plana prostornog razvoja Republike planira se sa Institutom za arhitekturu i urbanizam, Sekretarijatom za urbanizam i komunalne poslove SRBiH i ostalim činiocima u toj djelatnosti, putem priređivanja naučnih skupova na raznim nivoima i razmatranja opštih i sektorskih problema iz te oblasti. Broj, karakter, sadržaj i vrijeme održavanja tih skupova zavisi su od tempa kristalizacije pojedinih problema i napredovanja rada na izradi plana prostornog razvoja u Institutu.

2. 2. Analogna aktivnost planira se u saradnji sa Skupštinom grada i opštinama u regionu Sarajevo, kao i s Univerzitetom u Sarajevu. U tom smislu predviđa se održavanje naučnog skupa o problemima prostornog razvoja grada i regiona Sarajevo u toku 1981. godine, te štampanje svih materijala sa skupa.

2. 3. Saradnja sa Srpskom akademijom nauka i umetnosti odvijace se putem njenog Odbora za unapređenje stanovanja.

2. 4. Uspostaviće se saradnja i s ostalim akademijama nauka ukoliko se pri njima osnuju odbori po ciljevima i djelovanju analogni našem odboru.

2. 5. Saradnja sa zainteresovanim opštinskim ili regionalnim organima ostvarivaće se putem sazivanja naučnih skupova posvećenim pitanjima prostornog razvoja, ukoliko se s njihove strane pojave odgovarajuće inicijative za saradnju u tom pogledu.

2. 6. Jačanje kadrovskog sastava Akademije postići će se angažovanjem potencijalnih saradnika na raznim nivoima, eventualno i izborom članova koji mogu doprinijeti razvoju, te aktivnosti na polju prostornog razvoja i planiranja.

2. 7. Saradnja sa Samoupravnom interesnom zajednicom nauke Bosne i Hercegovine planira se na nivou programiranja i ocjene projekata iz oblasti prostornog planiranja i zaštite čovjekove sredine.

3. VODOPRIVREDA

(predsjednik: akademik A. T r u m i ć)

Komisija će biti angažovana na rješavanju problema u oblasti korištenja i zaštite voda, a posebno voda na kršu. Aktivnošću Komisije treba obuhvatiti ne samo tehničke i ekonomske aspekte nego i aspekte planiranja i upravljanja. Posebno se ističe sljedeće:

a) Polazeći od stavova i zaključaka donijetih na Savjetovanju o aktuelnim problemima vodoprivrede u BiH, koje je organizovala Akademija 1977. godine u Sarajevu, analiziraće se i ocijeniti karakteristike i rezultati razvoja vodoprivrede u periodu 1977—1980. godine, sa ciljem da se ocijeni stanje i dobije što potpunija osnovica za planiranje i upravljanje vodnim bogatstvom u narednom periodu. U tome smislu Komisija će organizovati skup na kojem će biti razmotreni ovako postavljene zadaci i određeni pravci dalje aktivnosti.

b) Komisija će nastojati da na adekvatan način ostvari ulogu koordinatora u planiranju, realizaciji i valorizaciji krupnijih naučno-istraživačkih i razvojnih projekata, a posebno projekata usmjerenih na izučavanje kompleksa vode kao faktora razvoja.

c) Komisija će posebnu pažnju posvetiti povezivanju istraživačkih struktura sa udruženim radom. U tome smislu predviđa se stalna saradnja sa Zajednicom udruženog rada za međusobnu plan-sku i poslovnu saradnju u oblasti vodoprivrede krša, kao i drugim strukturama zainteresovanim za problematiku voda.

U okviru ove djelatnosti Komisija će organizovati dva skupa: na jednom bi se ocijenila programska orijentacija, a na drugom ostvareni rezultati istraživanja u okviru kompleksnog projekta »Voda kao faktor razvoja krša«.

d) Komisija, osim toga, planira da materijale sa održanih skupova pripremi za publikovanje.

Pored ovoga, u okviru Potkomisije za matematsko modeliranje transportnih procesa u fluidu, koja je formirana 1980. godine, predviđa se sljedeće:

- koordiniranje istraživačke aktivnosti na polju razvoja matematskih modela i numeričkih metoda koje se razvijaju i primjenjuju u istraživačkim institucijama tehničkih nauka u našoj republici;

- rad na daljem unapređenju i razvoju opštih matematskih modela transportnih procesa u fluidu, sa posebnim osvrtom na njihovu primjenu u zaštiti životne sredine, iniciranjem istraživačkog projekta »Razvoj matematskih modela turbulentnog transporta sa orijentacijom ka primjeni u vodoprivredi«;

- održavanje jednog naučnog skupa i priprema dvije publikacije iz okvira djelatnosti Potkomisije.

Prva publikacija bi obuhvatila opšte aktivnosti na polju matematskog modeliranja transportnih procesa, a druga bi predstavljala rezultate istraživanja iz predloženog projekta.

4. KIBERNETIKA I SISTEMNE ANALIZE

(predsjednik: akademik S. Zimonjić)

Projekat »Evolucionni sistemi i procesi odlučivanja u takvim strukturama«, konceptualno definisan 1980. godine kao naučno-istraživački pravac dugoročnog karaktera, pružio je u ovom periodu nekoliko radova iz oblasti sistema i modela i struktuiranja jednog složenog sistema. U tom pravcu realizacije on se produžava i u srednjoročnom planu 1981—1985. godine, sa istom strukturom:

- Filozofsko-idejni i semiotički aspekti modelnih eksplikacija evolucionih sistema;
- Problemi struktuiranja evolucionih sistema i strukturna analiza procesa odlučivanja;
- Istraživanja modela i metodskih procesa izbora rješenja u određenim konkretnim i po prirodi specifičnim sistemima.

U okviru ovakvog sadržaja i već ostvarenih rezultata, za srednjoročni plan se predviđa sljedeće:

1. do kraja 1981. godine završetak specifičnog istraživanja projekta »Osnovni aspekti upravljanja elektroprivrednim sistemom«, koji se realizuje na Elektrotehničkom fakultetu u Sarajevu;

2. rad na projektu »Upravljanje energijom na mjestu potrošnje«, čiji je osnovni nosilac Akademijin Institut za automatiku i računar-ske nauke — IRCA (1981—1985. god.);

3. završetak naučne studije »Strukturalna osnova u sistemnom mišljenju«, do kraja 1982. godine, i rada »Strukturiranje samoorganizovanih socio-procesa odlučivanja«, do kraja 1984. godine;

4. pokretanje aktivnosti na liniji interdisciplinarnog studija i jedne edicije iz sistemnih istraživanja;

5. pokretanje izrade studije o značenju, vrijednostima i mogućnostima razvoja globalnih matematičkih modela u razvoju samoupravnog društvenog sistema i specifični aspekti u BiH.

Ovaj plan bi u tačkama 3, 4. i 5. realizovala, a u tačkama 1. i 2. koordinirala Komisija za kibernetiku i sistemne analize.

Pored aktivnosti na planu širenja uticaja i okupljanja specifično orijentisanih kadrova u ovoj multidisciplinarnoj oblasti, u narednom srednjoročnom planu, u okviru Komisije za biokibernetiku, predviđa se neposredni rad na određenim naučnim istraživanjima biotehničkih lokomobilnih struktura i mogućim praktičnim realizacijama. Ovaj pravac istraživanja ima za cilj rehabilitacioni aspekt primjene. U ostvarivanju istraživanja ovaj pravac će se na određenim teoretskim i praktičnim područjima uzajamno prožimati sa dugoročnim naučnim istraživanjima u sferi robotike, koja se ostvaruju u Institutu za automatiku i računarske nauke »Energoinvesta«. U okviru ove oblasti predviđa se i formiranje komisije za sistemne analize ekonomskih kretanja.

5. KRVNI SUDOVI SRCA I KORONARNA BOLEST

(predsjednik: akademik I. Brkić)

Nastaviće se i dalje istraživanja na ovom dugoročnom projektu, s tim što će se vršiti istraživanja na populaciji muškaraca i žena iznad 65 godina starosti, kod kojih se, prema nekim autorima, koronarna skleroza razvija nešto drukčije i pretežno u sitnim koronarnim arterijama 0,1—1,0 mm lumena, sa suženjima, dok su krupnije koronarne arterije slobodne. Ove su osobe sklone poremećajima ritmičke srca i rjeđe doživljavaju infarkt srca. Plan istraživanja ima za cilj da se izvrše anatomska, histološka, fiziološka, klinička i farmakološka istraživanja i utvrde karakteristične patološke promjene. Istraživanje će se vršiti u šest istraživačkih grupa:

1. Anatomska istraživanja

Na srcima umrlih osoba starijih od 65 godina vršiće se ispitivanja oblika, veličine, elastičnosti i kalibra velikih, srednjih i sitnih krvnih sudova.

2. Patološko-histološka istraživanja

Na srcima umrlih osoba, muškaraca i žena, iznad 65 godina vršice se histološka istraživanja promjena u zidu velikih, srednjih i sitnih koronarnih arterija, kao i promjena na miokardu.

3. Fiziološka istraživanja

Kod osoba iznad 65 godina starosti, muškaraca i žena, vršice se ispitivanje funkcionalne sposobnosti srca i tolerancija na napore, kao i adaptaciona sposobnost koronarnog krvotoka i kontrakcione sposobnosti miokarda.

4. Hematološka klinička istraživanja

Problem rane detekcije trombotičnih stanja kod osoba iznad 65 godina starosti, muškaraca i žena, sa arterijskom hipertenzijom biće predmet istraživanja hematološke grupe.

5. Klinička istraživanja

Kod hospitaliziranih bolesnika starijih od 65 godina, muškaraca i žena, vršice se određivanje arterijske tenzije, ritmike srca, srčanih tonova i srčanih šumova.

6. Farmakološka istraživanja

Vršice se istraživanje podnošljivosti na lijekove starijih organizama.

U izvođenju ovoga projekta biće angažovano više članova Akademije, Komisije za kardiovaskularni sistem, kao i određen broj saradnika izvan Akademije.

Naučni skupovi — U toku istraživanja predviđa se održavanje naučnog skupa sa temom *Krvni sudovi srca i koronarna bolest*, uz učešće naučnika iz jugoslovenskih akademija.

Publikacije — Po završenim istraživanjima radovi će se objaviti. Objavljivanjem rezultata istraživanja cjelokupnog projekta 1976—1985. godine, naučnih skupova u Jajcu 1977. godine i naučnog skupa u toku 1981—1985. godine, biće moguće sagledati cjelokupan problem koronarne bolesti, što će za javno zdravstvo biti od izvanredne koristi.

6. VIRUSNI HEPATITIS

(predsjednik: akademik J. G a o n)

Dosadašnja naučna ispitivanja klinike, epidemiologije i laboratorijske dijagnostike virusnog hepatitisa u okviru plana naučnoistraživačkog rada Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine u periodu 1976—1980. godine objavljena su u publikaciji Simpozijuma o virusnom hepatitisu (referati i saopštenja, Mostar, 8—10. novembra 1979. godine). Upoznate su mnoge, do sada nepoznate, činjenice o faktorima širenja virusnog hepatitisa tipa A i tipa B, o visini stopa nosilaca hepatitisa B antigena u BiH, o kliničkoj slici obje vrste virusnog hepatitisa i o načinu njihovog liječenja, kao i druge epidemiološke osobnosti ovog oboljenja.

Rezultati ovih ispitivanja publikovani su i u našim medicinskim časopisima, kao i na stručnim i naučnim sastancima kod nas i u inostranstvu. Pa ipak, Odbor za virusni hepatitis Medicinskog odjeljenja Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, kao i zdravstvena služba koja je sprovodila Republički program za borbu protiv virusnog hepatitisa (1976—1980), smatraju da ovu vrstu naučno-istraživačkog rada treba nastaviti. Razlozi za to leže u činjenici da naša zemlja, a posebno Bosna i Hercegovina, spada među zemlje sa vrlo visokim morbiditetom od virusnog hepatitisa, iako je posljednjih godina, kada su izvođene koordinirane i dobro planirane mjere upoznavanja i suzbijanja virusnog hepatitisa, registrovano značajno smanjivanje morbiditeta u odnosu na raniji period.

U mnogim zemljama vrlo se mnogo radi na laboratorijskom istraživanju biološkog agensa prouzrokovaca tipa A i, posebno, tipa B, kao i još nepoznatog virusa tipa Non A, Non B hepatitisa. I to je razlog da putem naučnoistraživačkog rada u našoj republici naši stručnjaci stalno budu u toku i tuđih istraživanja, kako bi što prije i adekvatnije eventualna otkrića mogli primijeniti na sprečavanje ove vrlo raširene bolesti kod nas, naročito hepatitisa tipa B, koji je uzrok 10 odsto trajnih oštećenja u vidu hroničnog zapaljenja jetre.

Najvažnije teme koje će se naučno obrađivati u periodu 1981—1985. godine odnosiće se na problematiku i medicinsko-socijalne indikacije kućnog liječenja, učestalosti nastanka hroničnog hepatitisa poslije akutnog hepatitisa i njegova korelacija sa laboratorijskim parametrima, sa promjenama u krvi i u enzimskom metabolizmu. Nastaviće se rad na ispitivanju raširenosti HBsAg i antitijela za hepatitis tipa A i B u pojedinim grupacijama našeg stanovništva.

U saradnji sa zdravstvenom službom, Odbor za virusni hepatitis Akademije razradiće plan i program epidemiološkog ispitivanja izvora, mehanizma prenošenja, terenske dijagnostike raznih tipova virusnog hepatitisa i mogućnosti primjene vakcine protiv v.hepatitisa tipa B, ukoliko ona prije 1985. godine bude evaluirana i puštena u promet.

Odbor za virusni hepatitis će na najmanje tri sjednice godišnje razmatrati postignute rezultate kliničkog, epidemiološkog i laboratorijskog ispitivanja i, zajedno sa Republičkom epidemiološkom komisijom, održati najmanje jedan sastanak sa predstavnicima higijensko-epidemiološke službe Bosne i Hercegovine, inicirati potrebne nove ili izvršiti korekciju dosadašnjeg terenskog ispitivanja i suzbijanja v.hepatitisa.

Rezultati radova iz ovog programa biće prezentirani na naučno-stručnim sastancima epidemiologa, infektologa, Republičke epidemiološke komisije, radi eventualne primjene istih metoda u praktičnoj aktivnosti na sprečavanju, suzbijanju i liječenju virusnog hepatitisa.

Samoupravnoj interesnoj zajednici nauke Bosne i Hercegovine biće predloženi za sufinansiranje sljedeći vlastiti naučnoistraživački radovi članova Odbora:

a) Prof. dr med. sci Jakob G a o n i sar. (Epidemiološki institut Medicinskog fakulteta): »Prospektivno ispitivanje i suzbijanje virusnog hepatitisa s obzirom na diferencijaciju pojedinih tipova virusnog hepatitisa«.

U saradnji sa zdravstvenim službama na terenu pratiće se i analizirati stope morbiditeta u odnosu na pojedine grupacije stanovništva, posebno u odnosu selo — grad. U ovom istraživanju ispitivaće se izvori zaraza, dominantni putevi širenja, rizične grupe, kao i opšte i specijalne preventivne mjere:

— ispitivaće se tipovi epidemija, posebno kretanje virusnog hepatitisa u gradskim i seoskim područjima;

— ispitivaće se mogućnosti jasne diferencijacije hepatitisa tipa A, tipa B i tipa Non A, Non B u seoskim uslovima;

— tražiće se najadekvatnije metode prevencije virusnog hepatitisa koji se javlja u zdravstvenim i drugim ustanovama, te u seoskim i gradskim porodicama;

— ukoliko se prije 1985. godine pusti u promet vakcina protiv hepatitisa tipa B biće ispitana efikasnost te vakcine u našim uslovima;

— nastaviće se rad na ispitivanju stopa nosilaca HBsAg u raznim grupacijama stanovništva Bosne i Hercegovine;

— izvršiće se evaluacija profilaksnih mjera prema nosiocima HBsAg i revizija dosadašnjih epidemioloških stavova o nosilaštvu HBsAg.

b) Prof. dr Muhamed T e f t e d e r i j a (Klinika za infektivne bolesti, UMC Sarajevo): »Virusni hepatitis kao hospitalna infekcija«.

Virusne infekcije prouzrokovane B virusom hepatitisa postale su česte, naročito među zdravstvenim licima koja rade s krvlju i krvnim derivatima dobijenim od ljudi koji su nosioci HBsAg.

Otkriće HBsAg i subtipova HBsAg omogućilo je dalji napredak u epidemiološkom istraživanju hospitalnih infekcija izazvanih HB virusom. Mnogobrojni putevi infekcije HB virusom traže detaljna proučavanja mehanizma transmisije ove bolesti na zdrava lica koja su osjetljiva na ovu bolest.

c) Prof. dr med. sci Dragan Đ o r đ e v i ć (Klinika za infektivne bolesti, UMC Sarajevo): »Hronični hepatitis i druge patološke sekvele kao posljedica preležanog hepatitisa«

Ispitivanje hroničnog hepatitisa spada u vrlo značajne i ozbiljne medicinske probleme. On se definiše na osnovu kliničkog, laboratorijskog i patohistološkog nalaza. Etiologija hroničnog hepatitisa je različita, pa se pored HBsAg mora uzeti u obzir Non A, Non B hepatitis, citogenetska oštećenja nastala alkoholom, raznim medikamentima i tzv. Nilsonova bolest. Nije još sigurno utvrđena uloga HBsAg u patogenezi hroničnog progredijentnog virusnog hepatitisa i njegovih sekvela, niti su dobro poznati poremećaji u metabolizmu enzima.

Bolje poznavanje etiologije virusnog hepatitisa omogućiće da se rasvijetle mnoge pojave koje su vezane za ovo oboljenje.

d) Doc. dr med. sci Mirko Karlovac (Dom zdravlja Sarajevo): »Evaluacija kućnog liječenja virusnog hepatitisa i indikacije za ovaj vid zdravstvene zaštite«.

Kućno liječenje virusnog hepatitisa pokazalo je početne rezultate. Bolesnici su mirniji i zadovoljniji. Ekonomski efekat za društvo je pozitivan. To pitanje treba pratiti nekoliko godina: treba ispitati veći broj ovakvih slučajeva, dokazati koje su kliničke indikacije za kućno liječenje, mogućnosti odgovarajuće dijete, dužinu bolovanja kod kuće i obrazovanje kadra koji mora da učestvuje u tretmanu ovakvih bolesnika.

Klinička i epidemiološka ispitivanja u ovom naučnoistraživačkom radu biće praćena laboratorijskim ispitivanjima (obrnuta hemaglutinacija, radioimunoesej i enzimimunoesej).

e) Dr med. sci Irfan Aganović (Republički zavod za javno zdravstvo, Sarajevo): »Prospektivna ispitivanja epidemiologije virusnog hepatitisa u Bosni i Hercegovini«.

Ovaj istraživački rad, koji će se obavljati na terenu, treba da pruži potrebne parametre u odnosu na raširenost i kretanje virusnog hepatitisa, longitudinalnim praćenjem incidencije, geografske distribucije i osoba koje boluju od virusnog hepatitisa.

Treba odgovoriti na pitanje koji su to faktori vanjske sredine koji izazivaju sporadičnu pojavu hepatitisa i u vezi s ovim pitanjem:

- koji mehanizmi imaju najvažniju ulogu u širenju virusnog hepatitisa u školama i drugim poluzatvorenim ustanovama,

- koji je udio transfuzije u nastajanju novih slučajeva hepatitisa tipa B,

- učestalost sekundarnih oboljenja u porodicama u kojima se javi slučaj hepatitisa tipa A ili B.

Izdavačka djelatnost — U toku 1982. i 1984. godine predviđa se izdavanje bar dvije publikacije u kojima bi se objavili rezultati istraživanja u okviru navedenih tema.

Predviđa se da Odjeljenje medicinskih nauka Akademije u toku 1982. godine održi II simpozijum o virusnom hepatitisu, na kojem će, pored jugoslovenskih stručnjaka, rezultate rada iznijeti i istraživači iz Bosne i Hercegovine.

U saradnji sa zdravstvenom službom Bosne i Hercegovine (Republički zavod za javno zdravstvo i higijensko-epidemiološka odjeljenja regionalnih medicinskih centara) članovi Odbora radiće na koordinaciji rada u borbi protiv virusnih hepatitisa u Republici, analizirati rezultate, sagledavati novu problematiku i način njenog iniciranja i angažovati se na zajedničkoj organizaciji savjetovanja i stručno-naučnih sastanaka. Ovaj rad finansiraće SIZ-ovi za zdravstvenu zaštitu radnika i zemljoradnika u okviru postojećeg Republičkog programa za borbu protiv virusnih hepatitisa u Bosni i Hercegovini.

7. EVALUACIJA LIJEKOVA DOMAĆEG PORIJEKLA (predsjednik: akademik S. Huković)

Terminom »lijekovi domaćeg porijekla« imenuju se lijekovi koji su po porijeklu iz naše republike ili su sintetizovani u našim laboratorijama. Naše univerzitetske i akademijske institucije pristupile su evaluaciji domaćih lijekova fragmentarno i usko, što nije dovoljno za savremenu stručnu evaluaciju. Institut za farmakologiju ima uspjeha u otkrivanju novih lijekova (spomenimo otkriće anti-histaminika od strane akademika Sterna i izolirane inervirane organe kao modele istraživanja od strane akademika Hukovića), te kao takav može biti centar pomenutog projekta. Cilj projekta je da u toku narednog srednjoročnog perioda razradimo planove, kako bismo bili u stanju izvršiti skrining koji će dati odgovor na pitanje da li je neka supstanca vrijedna daljnjih ispitivanja ili je treba odbaciti. Potrebno je, dakle, stvoriti teoretske i praktične mogućnosti da se izvrše sljedeće faze istraživanja: donošenje odluke, sinteza ili izolacija potencijalnih lijekova, skrining, hemijsko preispitivanje i pretkliničko istraživanje faze I.

Korisnik istraživanja bila bi Akademija. Za izvršenje pomenutih zadataka potrebno je u Akademiji obrazovati odbor za lijekove, čiji bi zadatak bio da prati farmakoterapiju uopšte, a posebno farmakoterapiju lijekova domaćeg porijekla. Osim odbora za lijekove, predlaže se formiranje projektnog odbora, koji bi neprekidno analizirao izvršavanje pojedinih faza projekta. Svi članovi projektnog odbora radili bi neposredno na zadacima i temama samog projekta i bili bi neposredno odgovorni za realizaciju troškova i finansiranje projekta.

Institucije na kojima će se realizovati projekti su one institucije koje su već afirmisane u radu na ispitivanju novih lijekova. To su institucije koje djelimično imaju opremu i kadrove: Institut za farmakologiju i toksikologiju Medicinskog fakulteta, Institut za farmakologiju i toksikologiju Veterinarskog fakulteta, Institut za farmaciju, Institut za naučna istraživanja SBS »Bosnalijek« Sarajevo i Institut Prirodno-matematičkog fakulteta. Nosilac istraživanja bio bi Institut za farmakologiju i toksikologiju Medicinskog fakulteta u Sarajevu. Radni ljudi pomenutih institucija izrazili su spremnost da sarađuju u evaluaciji lijekova domaćeg porijekla. Evaluacija lijekova domaćeg porijekla je dug proces, a još duži proces je početna evaluacija i procedura za ispitivanje prvih domaćih lijekova. Pomenuti instituti će se, prema tome, preorijentisati na istraživanja lijekova domaćeg porijekla, što će iziskivati znatan napor.

Poseban problem predstavlja finansiranje projekta. Pomenuti instituti mogu finansirati izradu projekta, studija, kvantitativnih studija dobivenih rezultata i sl. Mogu, takođe, participirati u sve tri glavne faze istraživanja, ali samo jednim manjim dijelom, jer finansijska situacija univerzitetskih ustanova nije zadovoljavajuća. Stoga će ovaj makroprojekat, koji je od kapitalnog značaja za razvoj farmaceutske industrije u Republici, biti ponuđen Samoupravnoj interesnoj zajednici nauke Bosne i Hercegovine.

U okviru aktivnosti na izradi projekta predviđa se održavanje naučnog skupa, te publikovanje jednog zbornika radova o evaluaciji lijekova domaćeg porijekla.

8. ETNOMUZIKOLOŠKA ISTRAŽIVANJA

(predsjednik: akademik C. Rihtman)

U skladu sa izraženim potrebama naučne politike Bosne i Hercegovine i ostvarenim nivoom razvoja etnoloških nauka u Bosni i Hercegovini, proizlazi potreba da se u sljedećem srednjoročnom periodu pristupi izradi projekta »Etnografski pregled Bosne i Hercegovine — narodi i narodnosti BiH«. Ovaj Pregled bi bio obima cca 500—600 stranica kucanog teksta i opremljen većim brojem kvalitetnih fotografija, crteža, shema, karata i drugih ilustracija.

Projekat se planira na bazi već završenog (1978) rada manjeg obima (120 strana), pod naslovom: »Etnografski pregled slovenskih naroda BiH«, koji je raden kao dio Etnografskog pregleda Južnih Slovena, odnosno trotomnika Etnografski pregled Slovena, a izdaće ga Unesko na engleskom i ruskom jeziku. Dio ovog projekta, koji se odnosi na Bosnu i Hercegovinu, finansirala je Akademija, a tekst je prihvaćen od strane Akademije i Glavne redakcije knjige Etnografski pregled Južnih Slovena, dio za Jugoslaviju.

Predloženi Pregled bi sadržavao sljedeća poglavlja i teme: *Uvod — Bosna i Hercegovina*: ime, granice, položaj, teritorijalni razvitak, dosadašnji rad na etnološkom proučavanju BiH, opšte karakteristike razvoja i promjena u tradicionalnoj kulturi naroda i narodnosti BiH (Srbi, Muslimani, Hrvati, Jevreji, Romi, Ukrajinci, Mađari, Česi, Poljaci, Talijani i dr.), etnički pluralizam BiH. *Osnovne karakteristike tradicionalne materijalne kulture naroda i narodnosti BiH*: seoska privreda, seoski i gradski zanati, saobraćajna sredstva i transport, naselja, seoska i gradska arhitektura, narodna ishrana, narodne nošnje. *Osnovne karakteristike tradicionalnih oblika društvene organizacije*: tradicionalna društvena struktura, brak, porodica, proširena porodica (zadruga), rod, srodstvo, ritualno srodstvo, afinalno srodstvo, srodnički nazivi, pleme, bratstvo, teritorijalne zajednice, selo, tradicionalni društveni odnosi, susjedstvo, kolektivni radovi, uzajamnost, samopomoć, udruživanje, prijateljstvo, međuseoski i međuetnički odnosi. *Osnovne karakteristike tradicionalne duhovne kulture*: narodni običaji, narodna vjerovanja i znanja, narodna književnost, narodna muzička tradicija, narodne igre, narodna likovna i dekorativna umjetnost. *Osnovni procesi i promjene u tradicionalnoj kulturi naroda i narodnosti BiH*: procesi i promjene u tradicionalnoj kulturi grada i sela u periodu izgradnje socijalizma, razvojne tendencije grada i sela.

Pojedina poglavlja i teme obrađivaće autori koji su saradivali i u prethodnom radu (C. Rihtman, N. Hadžidedić, Lj. Hadžidedić, R. Kajmaković, R. Fabijanić, J. Dopuđa).

Projekat i knjiga se planiraju na osnovi dosadašnjih istraživanja i objavljene i neobjavljene građe, uz dopunu građe za Jevreje,

Rome, Ukrajinke, Poljake i dr., jer je na toj problematici manje rađeno.

Realizacija se predviđa za dvije godine, a potrebna sredstva (bez štampanja) iznose cca 200.000 dinara.

Pored ovog projekta radiće se na sljedećim zadacima:

— završiće se druga knjiga (Svatovske pjesme) Zbornika napjeva BiH (Cvjetko Rihtman) i pristupiti pripremanju treće knjige (Obredno-običajne pjesme);

— obradiće se narodni muzički instrumenti BiH — dio priručnika narodnih muzičkih instrumenata Evrope, u saradnji sa radnom grupom Međunarodnog savjeta za narodnu muziku (International Folk Music Council) koja je osnovana pod patronatom Uneska;

— u okviru zadataka Međunakademijskog odbora za ispitivanje narodne religiozne muzike Jugoslavije, pripremiće se dugoročni plan prikupljanja i obrade građe: a) u porodičnim zadrugama Srba u BiH, b) pjevanja po bosanskom mekamu Muslimana BiH, c) Missae quotidiene u BiH, d) pjevanja glagoljaša u Hrvatskoj, e) tradicionalnog pjevanja u Makedoniji i f) tradicionalnog pjevanja u Crnoj Gori;

— dva člana Međunakademijskog koordinacionog odbora za proučavanje života i običaja naroda i narodnosti Jugoslavije učestvovalaće na sjednicama Odbora, na sastancima njegovih radnih grupa i na simpozijumima iz oblasti etnografije što se održavaju u okviru zasjedanja Međunarodne redakcije trotomnika »Etnografija Slovena«.

9. BALKANOLOŠKA ISTRAŽIVANJA

Svoj treći srednjoročni plan, kao i prethodna dva, *Centar za balkanološka ispitivanja* će bazirati na dugoročnom programu razvoja ove institucije i naučnih grana kojima se ona bavi. Prema tome, većina projekata će značiti, zapravo, nastavak već ranije započetih istraživanja u pojedinim naučnim oblastima.

Prije iznošenja pojedinačnih programa i zadataka, potrebno je ukazati na nekoliko osnovnih činjenica:

a) Centar za balkanološka ispitivanja je naučna organizacija koja se bavi multidisciplinarnim istraživanjima u koja su uključene arheologija, istorija, antropologija, lingvistika, etnologija i (u posebnom pravcu) osmanistika.

b) U Centru radi sasvim ograničen broj stručnjaka u stalnom radnom odnosu, a samu politiku naučnih istraživanja vode članovi Centra iz svih naših republika. Ovi članovi i sami rade na zadacima Centra ili iniciraju određena istraživanja u svojim sredinama.

c) Rad Centra se odvija u nekoliko pravaca: u prikupljanju građe iz oblasti prethodnih naučnih disciplina, njenoj sistematizaciji, analizi i publikovanju, izradi i objavljivanju tematskih bibliografija, pripremi i objavljivanju tematskih korpusa i monografija, izradi i objavljivanju sintetskih djela koja imaju širi karakter za navedene discipline.

d) Rad Centra je, u osnovi, usmjeren na paleobalkanistička istraživanja, posebno ona koja se odnose na ilirsku materijalnu i duhovnu

kulturu, etnički sastav ilirskih plemenskih zajednica i njima susjednih etničkih grupa. Prema zaključku članova Centra, hronološka granica istraživanja je sada pomjerena do XIV vijeka n. e., kako bi došlo do jačeg izražaja proučavanje ili-ro-slavenske simbioze u svim životnim oblicima. Centar se, isto tako, intenzivno bavi izdvajanjem paleobalkanskih elemenata u novijim manifestacijama materijalne i duhovne kulture na tlu Jugoslavije (posebno u oblasti lingvistike i etnologije). U vezi s tim, Centar će u idućem srednjoročnom periodu pokloniti određenu pažnju i porijeklu ornamentalne umjetnosti na srednjovjekovnim nadgrobnim spomenicima.

e) U svom radu Centar je uspostavio određeni broj veza sa domaćim i stranim institucijama koje se bave sličnom balkanološkom problematikom i to je jedan od značajnih vidova djelatnosti ove organizacije. Balkanistika se, naime, vrlo široko proučava u cijelom svijetu, a Centar nastavlja jednu tradiciju balkanističkih istraživanja koja u Sarajevu datira od austrougarskog vremena. Ovo je najvažnija misija koju je Centar na sebe preuzeo.

U idućem srednjoročnom periodu, a u vezi sa svim onim što je naprijed rečeno, Centar će najviše raditi na sljedećim zadacima:

1. Istraživanje ilirskih utvrđenih naselja—gradina. U dosadašnjem radu završena je I i II faza ovih istraživanja na području ilirskih plemena Delmata (u okviru jugozapadne Bosne), Japoda (Lika u zapadnoj Hrvatskoj) i Autarijata (glasinačko područje). U narednom petogodišnjem planu biće objavljene odgovarajuće monografije, koje će predstavljati prva tri toma u velikoj seriji koja bi trebalo da obuhvati sva ilirska područja u našoj zemlji. U toku sljedećih godina prići će se i III fazi rada na navedenim područjima, s tim što će na Livanjskom i Glamočkom polju biti izvršena dva manja sistematska istraživanja, a na glasinačkom području (koje je po grobnim nalazima poznato u svjetskoj literaturi) izvršiće se sistematska istraživanja na nekoliko gradinskih naselja. U isto vrijeme, biće započeto istraživanje velikih zemljanih tumula na Kupreškom polju, kao i I i II faza istraživanja gradina u poriječju Plive.

U okviru šire inicijative koja se odnosi na istraživanja ilirskih utvrđenih naselja, Centar će i dalje inicirati, a djelimično i koordinirati odgovarajuće radove na području Srbije, Crne Gore, Kosova i Hrvatske (prvenstveno rad na I i II fazi istraživanja).

2. Nakon dugogodišnjeg sakupljanja građe za kartoteku grobnih nalaza sa ilirskog etničkog područja, kartoteka ovih nalaza će biti tako organizovana da može poslužiti za neposredan naučni rad svima onima koji se bave izučavanjem ilirske problematike. Prići će se i razmatranju mogućnosti da se ova kartoteka podredi jednoj kompjuterskoj obradi kako bi bila maksimalno upotrebljiva za sve podatke. U isto vrijeme, u kartoteku će se redovno unositi novi materijal za područja naše zemlje, a posebno onaj iz Zemaljskog muzeja u Sarajevu, koji bi mogao biti stavljen na raspolaganje za ovu kartoteku.

3. U 1979. godini su objavljena prva tri toma Praistorije jugoslavenskih zemalja. Pošto će u 1980. godini biti završena priprema

tekstova i ilustracija za IV tom (Bronzano doba), predviđeno je da se ovaj tom objavi u 1981. godini u izdanju izdavačkog preduzeća »Svjetlost«. U isto vrijeme će započeti pripremanje materijala za V tom (Željezno doba), pa je realno očekivati da će u toku novog srednjoročnog perioda ova serija biti završena. Na taj način, Centar bi završio svoj najveći poduhvat u dosadašnjem radu. Razmotriće se i eventualna mogućnost izdavanja ovog višetomnog djela na jednom od stranih jezika.

4. U narednom petogodišnjem periodu antropološka ispitivanja u okviru Centra će se usmjeriti u tri osnovna pravca. To su: a) praćenje i uporedna obrada novonadenih antropoloških nalaza, prvenstveno sa ilirskog područja, b) početak rada na antropološkoj determinaciji ključnih historijskih događaja na ovom tlu, kao što su helenizacija, romanizacija i slavizacija sa ostalim zbivanjima tokom srednjeg vijeka, c) prikupljanje građe za paleoantropološku rekonstrukciju živog stanovništva na visoravnima Podveležja (etnički izolat).

5. Kao i ranije, Centar će se angažovati na prikupljanju građe koja se odnosi na »Mythologicum illyricum« (mitovi i tradicija o nastanku ilirskih plemenskih zajednica i manifestacijama njihove duhovne kulture), koja će biti objavljena u redovnim brojevima Godišnjaka Centra.

6. Pošto se već niz godina radi na prikupljanju podataka za dva kapitalna korpusa iz ilirske problematike, u idućem periodu će biti pripremljen za štampu I tom »Epigrafskih izvora za proučavanje historije Ilira« (dr Rendić—Miočević) i I tom »Izvora za proučavanje historije i geografije naše zemlje u antičko doba« (M. Suić), koji zbog izuzetno obimnog materijala nisu mogli biti završeni u ranije planiranom roku. Time bi Centar započeo objavljivanje građe bez koje se ne može zamisliti sistematsko proučavanje ilirske historije.

7. Centar će inicirati dalje prikupljanje građe za proučavanje materijalne i duhovne kulture Panona. Pri tome će se, prvenstveno, oslanjati na stručnjake koji rade na području Vojvodine i sjeverne Hrvatske. Ukoliko se bude prikupilo dovoljno takve građe, Centar će inicirati i pisanje odgovarajućih studija.

8. U pogledu rada na izučavanju antičkog doba naše zemlje, Centar će u potpunosti slijediti dosadašnji obim djelatnosti, a to znači da će se posebno angažovati na kritičkom praćenju studija o ovom periodu, na iniciranju istraživanja sintetskog karaktera, posebno na izučavanju ekonomike antičkog doba u našoj zemlji. U tom okviru biće pripremljena opsežna monografija o antičkom dobu provincije Dalmacije (područje BiH) i objavljena — vjerovatno u izdavačkom preduzeću »Svjetlost« (I. Bojanovski). Centar će pokušati da inicira izradu još neke slične sinteze.

9. U narednom periodu, u oblasti izučavanja romanskih jezičkih elemenata, izvršiće se prikupljanje materijala iz okoline Trebinja i graničnih oblasti u Crnoj Gori. Kada bude završeno ovo sakupljanje, prići će se izradi monografske studije o romanizmima na području Hercegovine i Crne Gore.

10. Kao i ranije, Centar će posvetiti značajnu pažnju iniciranju fundamentalnih istraživanja određenih punktova za proučavanje seobe naroda i rane historije Slavena u našim zemljama. Ovo je posebno značajno zbog proučavanja simbioze novijih doseljenika sa paleobalkanskim stanovništvom.

11. Centar će nastojati da u idućem periodu stalno angažuje jednog stručnjaka iz oblasti etnologije. Ukoliko u tome uspije, pokrenuće intenzivniji rad na izučavanju nekih ključnih paleoetnoloških elemenata iz oblasti etnogenetske problematike, društvenih odnosa i duhovne kulture.

12. U okviru nove orijentacije biće pripremljena velika sintetska studija »Porijeklo, razvoj i značenja plastične umjetnosti na stećcima« (M. Wenzel). Cilj ovoga rada se sastoji, prvenstveno, u komparativnom izučavanju ove umjetnosti i odgovarajućih umjetničkih pojava u bližim i daljim područjima. Centar će na taj način doprinijeti boljem sagledavanju ove problematike, kojoj su već posvećene brojne i ozbiljne studije. Ovo djelo će biti objavljeno u okviru odgovarajuće izdavačke kuće.

13. U toku idućih pet godina Centar će organizovati Međunarodni simpozij o duhovnoj kulturi Ilira, zatim Okrugli sto o prelazu neolita u bronzano doba, u okviru saradnje sa Poljskom akademijom nauka, odjeljenje u Krakovu, i zajedno sa odgovarajućim institucijama iz Bugarske, međunarodni simpozij »Odnos Ilira i Tračana«.

Takođe će biti organizovano Savjetovanje o sistemu rada na prikupljanju i publikovanju osmanskih izvora (zajedno sa Orijentalnim institutom u Sarajevu) — 1981. godine.

14. Kao i do sada, Centar će nastojati da redovno izdaje svoj Godišnjak, a uz to će saradnici Centra pripremiti za štampu sljedeća posebna izdanja:

- N. Hadžidedić: *Etnološka bibliografija Jugoslavije*,
- N. Filipović: *Islamizacija u BiH* — II sveska,
- A. Stipčević: *Supplementum Bibliographiae Illyricae*,
- V. Vinja: *Nazivlje jadranske faune — etimologija i struktura*,
- D. Rendić—Miočević: *Epigrafski izvori za proučavanje historije Ilira*,
- M. Suić: *Izvori za proučavanje historije i geografije naše zemlje u antičko doba*,
- D. Rendić—Miočević: *Corpus numorum illyricarum*,
- A. Benac — B. Govedarica: *Utvrdjena naselja na području Delmata*,
- R. Drechsler—Bižić: *Utvrdjena naselja sa područja Japoda*,
- P. Roman: *Vrpčasta keramika na Balkanu i problem indoevropske seobe i*
- materijale sa održanih naučnih skupova.

15. Centar će i dalje produbljivati naučne veze sa odgovarajućim balkanološkim i drugim institucijama u zemlji i u inostranstvu. Pored već uhodane saradnje sa institucijama u Poljskoj, Italiji, SR

Njemačkoj, Grčkoj, Rumuniji i dr., Centar će usmjeriti svoja nastojanja na uspostavljanje čvršćih veza sa institucijama u Albaniji, Austriji, Bugarskoj, ČSSR i SSSR.

16. Pored ovih okvirnih tema, Centar će u redovnom radu prilaziti rješavanju i nekih drugih tekućih pitanja, ali se ona ovdje u detaljima ne mogu predvidjeti.

17. Ovaj plan rada ulazi kao jedinstven program u srednjoročni plan Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine za period 1981—1985. godine.

10. LINGVISTIČKA ISTRAŽIVANJA

Komisija za lingvistička istraživanja u narednom srednjoročnom periodu predviđa sljedeće:

1. *Dijalektološki atlasi*

a) *Opšteslovenski lingvistički atlas (OLA)* (međunarodni projekat)

S obzirom na činjenicu da se pristupilo pripremanju i objavljivanju pojedinih tomova Atlasa, Komisija će u narednom periodu:

— pripremiti indekse građe prikupljene na bosansko-hercegovačkim terenima za OLA,

— raditi na izradi dijalektoloških karata (leksičkih i fonetskih), komentara i indeksa za predstojeće tomove,

— putem svojih predstavnika aktivno učestvovati u radu pojedinih tijela OLA: međunarodnih radnih grupa, Redakcionog kolegija i sl.,

— učestvovati u radu jugoslovenske Komisije OLA na redovnim sastancima, kao i na radnim sastancima jugoslovenske leksičke i fonetske potkomisije OLA.

b) *Evropski lingvistički atlas (ALE)* (međunarodni projekat):

— u skladu sa zahtjevima i planiranom dinamikom poslova Međunarodne komisije za ALE, prenosice se materijal što je prikupljen na sedam bh. punktova u specijalno pripremljene kvestionare ALE, a zatim u formi indeksa dostavljace se radnoj grupi za izradu tog atlasa,

— povremeno će se učestvovati na sastancima jugoslovenske Komisije za ALE.

c) *Karpatški dijalektološki atlas (OKDA)* (međunarodni projekat):

— sređivanje i priprema indeksa prikupljene građe prema zahtjevima Međunarodne komisije za OKDA,

— povremeno učešće na sastancima jugoslovenske Komisije za OKDA.

Napomena: Dinamiku rada u pojedinim godinama srednjoročnog perioda nije moguće predvidjeti za prethodno navedena tri atlasi, jer su to međunarodni projekti i njihovu dinamiku rada utvrđuju međunarodne komisije.

d) *Srpsko-hrvatski dijalektološki atlas* (međuakademijski projekat):

- obrada po 15 punktova na bh. terenima u toku svake godine,
- sređivanje prikupljene građe i priprema odgovarajućih indeksa za kartografisanje,
- učešće u radu Međuakademijskog odbora i Komisije za izradu Sh. dijalektološkog atlasa.

2. *Bosanskohercegovački dijalekatski kompleks — sinhronijska deskripcija i odnos prema standardnojezičkom izrazu*

Projekat se ostvaruje u saradnji Komisije za lingvistička ispitivanja ANUBiH i Instituta za jezik i književnost u Sarajevu. S obzirom na to da u periodu do 1985. godine treba da bude završeno prikupljanje građe (obrada 120 punktova, svake godine po 25) i prenošenje cjelokupne građe na zbirne kartone, obaveze Komisije u realizaciji ovog projekta su:

- da svake godine učestvuje u terenskim istraživanjima (članovi i saradnici Komisije treba godišnje da obrade pet punktova koji su istovremeno i punktovi za Srpskohrvatski dijalektološki atlas),
- da učestvuje u organizovanju svih poslova na projektu,
- da učestvuje u obradi prikupljene građe za Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik,
- da 1985. godine učestvuje u izradi karata za jedan probni tom Bosanskohercegovačkog dijalektološkog atlasa.

3. *Onomastika*

U skladu sa planovima i programima Međuakademijskog odbora za onomastiku, do 1985. godine radiće se:

- na kompletnom terenskom popisu hidronima u slivnom području Bosne nizvodno od Zenice,
- na terenskom popisu mikrotoponima i mikrohidronima na užim regijama BiH,
- na pripremi monografije o imenima voda u lijevom slivu Drine,
- na ekscerpciji onomastičke građe iz bosanskih srednjovjekovnih povelja,
- u saradnji sa Institutom, na pripremi izrade leksika prezime-
na u SR Bosni i Hercegovini.

4. *Rječnik općeslavenskog literarnog jezika (crkvenoslavenskog)*

S obzirom na kadrovsku situaciju, teško je određenije planirati rad na ovom projektu. Mogućnosti za intenzivniji rad, kako sada situacija pokazuje, vidimo jedino u otvaranju novih radnih mjesta u Komisiji i stvaranju vlastitih kadrova za ovaj posao, jer — kako je iskustvo pokazalo — ne može se računati sa vanjskim saradnicima i na njihovo trajnije angažovanje, onako kako bi to odgovaralo jednom intenzivnom radu na Rječniku.

Konkretan srednjoročni plan rada na ovom projektu biće priložen naknadno.

5. *Saradnja sa lingvističkim institucijama u stranim zemljama*

Smatramo da bi u predstojećem srednjoročnom periodu trebalo nastaviti saradnju sa Instytutom Słowianoznawstwa PAN i Instytutom Języka Polskiego PAN, i to u vidu:

- povremene razmjene lingvističkih stručnjaka na nivou studijskih boravaka,
- pripremanja zajedničkih lingvističkih publikacija koje bi se u dvogodišnjim razmacima objavljivale u Poljskoj i Jugoslaviji.

6. *Organizovanje naučnih skupova*

U saradnji sa Institutom za jezik i književnost u Sarajevu, Komisija bi trebalo da 1984. godine organizuje naučni skup posvećen problemima kartografisanja i izrade dijalektoloških atlasa. Ovo je tim potrebnije što će u tom vremenu već otpočeti pripreme za izradu Bosanskohercegovačkog dijalektološkog atlasa.

7. *Publicistička aktivnost*

- Priprema dvije knjige Radova Komisije (1983. i 1985. god.),
- priprema i objavljivanje III knjige Studia linguistica Polono-Jugoslavica (1982. god),
- objavljivanje materijala sa naučnog skupa posvećenog problemima kartografisanja i izrade dijalektoloških atlasa,
- učešće u pripremi dvije knjige Bosanskohercegovačkog dijalektološkog zbornika, III i IV knjige.

8. *Stručno usavršavanje stalno zaposlenih saradnika:*

- izrada jednog magistarskog rada iz oblasti onomastike,
- izrada jedne doktorske disertacije iz oblasti istorije jezika.

Vidljivo je da Komisija u ovom svom srednjoročnom planu (1981—1985) nije obuhvatila četiri značajna i nedovršena projekta iz prethodnog plana: 1) Opštija dijalektološka ispitivanja, 2) Arhiv govorne riječi, 3) Terminologije narodne materijalne i duhovne kulture i 4) Izrada anotiranih bibliografija iz stručne lingvističke literature. Ovo je uvjetovano sadašnjim kadrovskim prilikama Komisije i drugim objektivnim okolnostima. Zadržani su dugoročni, međuakademijski i međunarodni projekti, kao i učešće u radu na projektu Bh. dijalektološki kompleks — sinhronijska deskripcija i odnos prema standardnojezičkom izrazu. U okviru onomastike uneseni su neki novi poslovi, što je i sasvim prirodno, a u publicističkoj aktivnosti planirana je priprema i objavljivanje novih publikacija. U 1984. godini planirano je organizovanje naučnog skupa o problemima kartografisanja i izrade dijalektoloških atlasa.

B) NAUČNOISTRAŽIVAČKI PROJEKTI

1. PRAVCI RAZVOJA POLJOPRIVREDE U BRDSKO-PLANINSKOM PODRUČJU BOSNE I HERCEGOVINE

Predviđa se završetak ovog makroprojekta u toku 1981. godine. Nakon ocjene postignutih rezultata biće donesena odluka o daljoj aktivnosti u ovom području.

2. UNAPREĐENJE STOČARSKE PROIZVODNJE BOSNE I HERCEGOVINE OČUVANJEM ZDRAVLJA I STIMULACIJOM BIOLOŠKIH I FIZIOLOŠKIH POTENCIJALA DOMAĆIH ŽIVOTINJA (predsjednik: akademik M. V a r a d i n)

Stočarska proizvodnja u Bosni i Hercegovini, kao i u čitavoj Jugoslaviji, ograničena je zbog ekstenzivnog načina držanja najvažnijih domaćih životinja, a s tim u vezi zbog narušavanja zdravstvenog stanja organizma i nedovoljne iskorištenosti proizvodnih potencijala.

Dok je stanje na društvenom sektoru izvjesnim dijelom istraženo, na individualno organizovanom i neorganizovanom sektoru stočarske proizvodnje, koji obuhvata oko 97 odsto korisnih domaćih životinja, još uvijek vladaju različite bolesti koje znatno štete proizvodnji. Osim toga, neorganizovana ishrana, nedovoljna preventiva, neiskorištavanje proizvodnih potencijala, preko 30 odsto neplodnosti i drugo, uzrokuju milionske štete u stočarstvu.

Zbog toga se smatra neophodnim prići sistematskom istraživanju unapređenja stočarske proizvodnje sa stanovišta očuvanja zdravlja i boljeg iskorištavanja proizvodnih mogućnosti.

Makroprojekat obuhvata sistematsko i kompleksno istraživanje uzroka, proširenosti, preventive, terapije, ishrane i reprodukcije domaćih životinja, sa ciljem da se poveća stočarska proizvodnja u širokim razmjerima individualnih uzgoja. Istraživanje se sastoji od šest segmenata, i to:

2. 1. *Problemi reprodukcije i oboljenja mliječne žlijezde domaćih životinja*

Normalna reprodukcija je jedan od osnovnih uslova stočarske proizvodnje. Ona je u uskoj vezi sa funkcijom mliječne žlijezde. Problem neplodnosti i poremećene funkcije mliječne žlijezde vrlo oštro se postavlja u individualnom uzgoju. U okviru te problematike predviđa se sljedeće:

2. 1. 1. Unapređenje reprodukcije domaćih životinja, kao bitnog faktora povećanja stočarske proizvodnje, u povezanosti s endokrinom aktivnošću

Vrlo česti uzroci neplodnosti domaćih životinja uslovljeni su neuroendokrinim poremećajima. S druge strane, intenzifikacija reprodukcije omogućava maksimalno korištenje reproduktivnih i proizvodnih kapaciteta životinja, a to se može postići znalačkom stimulacijom neuroendokrinog sistema putem hormonalnih preparata. Da se sagledaju mogućnosti primjene hormona u svrhu intenzifikacije reprodukcije nužno je istražiti realno stanje nivoa hormona u organizmu životinje, i to onih koji regulišu navedene procese. U okviru te problematike istraživaće se:

a) Intenzifikacija reprodukcije u govedarstvu:

- određivanje stanja spolnog ciklusa na osnovu utvrđivanja progesterona u mlijeku i perifernoj krvi,
- utvrđivanje nivoa progesterona i estrogena u periodu graviditeta (pobačaji, embrionalna uginuća) i neposredno poslije porođaja (do 20 dana),
- nivo estrogena i progesterona tokom poremećenog puerperija (zaostala posteljica).

Na osnovu navedenih istraživanja, putem radioimunoeseja sagledaće se stanje i nivo spolnih hormona u raznim fazama reproduktionog ciklusa i na taj način utvrditi optimalne metode za primjenu hormona (spolnih, gonadotropnih, neurohormona) u svrhu sinhronizacije, indukcije estrusa i ovulacije.

b) Intenzifikacija reprodukcije u ovčarstvu:

- istraživanje nivoa estrogena, progesterona i gonadotropnih hormona tokom spolnog ciklusa,
- istraživanje nivoa spolnih i gonadotropnih hormona izvan spolne sezone (mart—juni),
- indukcija partusa i s tim u vezi utvrđivanje spolnih hormona koncem gravidnosti.

Dobiveni rezultati omogućili bi intenzifikaciju reprodukcije promjenom hormona (superovulacija, oplodnja izvan spolne sezone, sinhronizacija estrusa).

c) Intenzifikacija reprodukcije u svinjarstvu:

- istraživanje spolnih gonadotropnih hormona u periodu gravidnosti,
- istraživanje spolnih i gonadotropnih hormona u periodu laktacije i nakon partusa,
- istraživanje spolnih i gonadotropnih hormona kod nazimica u dobi od šest do 10 mjeseci (period puberteta i prvog pripusta),
- istraživanje koncentracije hormona u prvopraskinja nakon partusa,
- istraživanje nivoa gonadotropnih i spolnih hormona kod anestrinih krmača,

— utvrđivanje progesterona i estrogena tokom spolnog ciklusa u svrhu utvrđivanja vremena ovulacije (početak i završetak).

Navedena istraživanja omogućila bi veći prinos u svinjogojstvu, kako sa stanovišta reprodukcionog indeksa tako i proizvodnje prasad (veća legla).

2. 1. 2. Poremećaji mliječne žlijezde domaćih životinja

U okviru navedenih istraživanja naročita pažnja će se posvetiti:

— proučavanju infekcija streptokokom agalactiae kod ljudi i životinja. — Dokazano je da je streptokok agalactiae uzročnik infekcija kod ljudi, naročito novorođenčadi, a i odraslih. Uzročnik je ranih i kasnih oblika neonatalnih infekcija, infekcija disajnih puteva i urogenitalnog trakta. U krava je infekcija str. agalactiae vrlo česta, a bolest se u staji brzo širi, najčešće prilikom muže. Do sada se još nije uspio dokazati izravan prenos infekcije sa bolesnih životinja na čovjeka. Ipak se smatra da je mlijeko inficiranih životinja primarni izvor infekcija za čovjeka. U svrhu sagledavanja tog problema, istraživaće se i izolirati sojevi str. agalactiae iz mlijeka krava i, eventualno, ovaca sa individualnog i društvenog sektora, te proučavati patogenost vimena humanim i bovinim sojevima;

— istraživanjima nezaraznih imunoloških mastitisa — Kod visokomliječnih krava oko 80 odsto mastitisa uzrokovano je imunološkim reakcijama. Takvo stanje dovodi do većih gubitaka u mlijeku. Zbog toga je problem mastitisa koji su uzrokovani imunološkim procesima i njihovo preveniranje jedan od uslova unapređenja govedarske proizvodnje, naročito na društvenom sektoru kod visokomliječnih stada. Navedena istraživanja kod nas još nisu vršena, a na osnovu utvrđenih titara antitijela protiv globulina mlijeka u mliječnom serumu objasnili bi se mnogi nejasni slučajevi mastitisa i utvrdile mjere za njihovo suzbijanje.

2. 1. 3. Istraživanja o imunologiji reprodukcije

U periodu širenja umjetnog osjemenjivanja goveda istraživanja imunologije reprodukcije imaju izuzetan značaj, jer često uzrokuju neplodnost najproduktivnijih krava. Dosadašnja istraživanja pokazala su da se već nakon tri do četiri uzastopna osjemenjivanja u krvnom serumu i estrusnoj sluzi javljaju antitijela protiv spermatozoida. Titar antitijela protiv spermatozoida u omjeru 1:32 i više dovodi do neplodnosti. Navedena istraživanja analizirala bi uzroke koji uslovljavaju nastanak imunološkog steriliteta, kao i mjere sprečavanja tog oblika neplodnosti. Istraživanja su od velikog interesa, naročito za društveni sektor, na kojem se nalaze najproduktivnije životinje a koje se vrlo često isključuju iz rasploda iako nema kliničkih znakova oboljenja spolnih organa, a ipak su neplodne.

U vezi sa spomenutim istraživanjima, paralelno će se proučavati uzroci, proširenost, preventiva i terapija neplodnosti domaćih životinja sa stanovišta povećanja stočarske proizvodnje.

2. 1. 4. Unapređenje tehnike i primjene umjetnog osjemenjivanja u svrhu povećanja stočarske proizvodnje domaćih životinja

Istraživanja obuhvataju unapređenje tehnike zamrzavanja i odmrzavanja bičje sperme. Proširenjem umjetnog osjemenjivanja jedino je moguće na širokoj osnovi povećati proizvodnost u govedarstvu. Dosadašnja istraživanja u tom pravcu pokazala su da je došlo do promjene pasminskog sastava u smislu povećanja proizvodnje mlijeka za 50—90 odsto i povećanja težine teladi. Pronalaženjem pogodnije tehnike odmrzavanja sperme i sinhronizacijom estrusa najbrže će se povećati proizvodnja u širokim razmjerima individualnog uzgoja.

Nadalje će se raditi na istraživanju u vezi sa zamrzavanjem ovnujske sperme. Reprodukcionij vijek rasplodnih ovnova, koji su često uvezeni iz inostranstva, srazmjerno je kratak zbog neodgovarajućih uslova njihova držanja. Savlađivanjem tehnike zamrzavanja ovnujske sperme mogla bi se deponovati veća količina i na taj način maksimalno iskoristiti priplodni ovnovi. To bi, takođe, doprinijelo i boljoj organizaciji umjetnog osjemenjivanja i znatno bržoj amelioraciji stada. Dosadašnja istraživanja u tom pravcu dala su izvjesne uspjehe i dobivena su prva jagnjad od ovaca koje su osjemenjene duboko zamrznutom spermom. Ipak, ti prvi rezultati ne zadovoljavaju s obzirom na srazmjerno malen postotak oplodnje. Daljnjim istraživanjima nastojalo bi se usavršiti metodu kako bi postotak oplodnje bio zadovoljavajući, odnosno ekonomski potpuno opravdan.

2. 2. *Istraživanja najvažnijih zaraznih bolesti koje utiču na stočarsku proizvodnju domaćih životinja i njihovo preveniranje*

Mnoge zarazne bolesti utiču direktno na stočarsku proizvodnju ne samo u smislu morbiditeta i mortaliteta nego smanjuju proizvodnju, te izazivaju poremećaje u fiziološkoj aktivnosti organizma i velike ekonomske gubitke. U intenzivnoj proizvodnji javljaju se novi uzročnici bolesti koje su često stacionirane na izvjesnim područjima, te uzrokuju stalne gubitke. Istraživanja uzročnika tih zaraznih bolesti, kako na društvenom tako i na individualnom sektoru proizvodnje, te pronalaženje najefikasnijih preventivnih metoda postavlja se kao vrlo važan zadatak unapređenja stočarstva.

Prema sadašnjem stanju nauke nužno bi bilo istražiti proširenost leptospiroze i salmoneloze kod domaćih životinja, utvrditi tipove uzročnika i preduzeti mjere sanacije zaraze. Od velikog interesa u novije vrijeme su Corona i Rota-virusi, koji uzrokuju gastro-intestinalne poremećaje i izazivaju velike štete, naročito podmlatka. Problem Q-groznice, njena proširenost i značaj još nije dovoljno ispitan kod naših domaćih životinja. Sistematska istraživanja te zaraze od bitnog su značaja za povećanje stočarske proizvodnje.

Zarazni pobačaji, naročito kod ovaca i goveda, a u velikoj mjeri i kod svinja, mogu uzrokovati ogromne gubitke u podmlatku. Zbog toga istraživanja u tom pravcu, preveniranje i likvidacija uzročnika (pobačaja) imaju izuzetnu važnost u uzgoju domaćih životinja. Na-

pominjemo da je u pojedinim godinama kod ovaca bilo i do 50 odsto zaraznih pobačaja.

Još uvijek je zarazna šepavost problem koji dovodi do znatnih gubitaka u proizvodnji. Novija istraživanja primjene vakcine protiv zarazne šepavosti i sistematsko saniranje oboljenja od velikog su interesa za unapređenje ovčarstva.

Prema tome, postoji niz oboljenja zaraznog karaktera koja uzrokuju znatne štete bilo gubitkom životinja bilo smanjenjem stočarske proizvodnje. Istraživanja u tom pravcu doprinijeće ne samo suzbijanju navedenih zaraznih bolesti nego otkrivanju i novih uzročnika koji se javljaju u uslovima intenzivnog, ali i ekstenzivnog stočarenja. Od naročitog je interesa da se tim istraživanjima obuhvati individualni sektor proizvodnje, na koji otpada oko 97 odsto korisnih domaćih životinja.

2. 3. Istraživanja nezaraznih bolesti domaćih životinja koje utiču na stočarsku proizvodnju, njihovo suzbijanje i preveniranje

Nezarazne bolesti domaćih životinja u posljednje vrijeme se malo, odnosno nedovoljno istražuju, iako uzrokuju velike ekonomske štete i gubitke. Te bolesti prisutne su kako na društvenom tako i na individualnom sektoru stočarske proizvodnje.

U prvom redu dolaze u obzir poremećaji metabolizma domaćih životinja. Metabolički procesi su bitni za dobro zdravstveno stanje i zadovoljavajuću proizvodnju. Uslovi držanja i ishrane, te eksploatacije kako na društvenom tako i na individualnom sektoru, dovode do različitih oblika poremećaja metabolizma i posljedičnih oboljenja. Zbog toga toj grupi oboljenja treba prići sistematskim istraživanjima, kako sa fundamentalnog tako i sa kliničkog aspekta.

Daljnja grupa oboljenja nezaraznog karaktera su oboljenja lokomotornih organa koja dovode do različitih procesa, naročito na papcima, te uzrokuju slabljenje organizma i smanjenje proizvodnje. Ta oboljenja su od naročitog značaja u govedarstvu i svinjarstvu. Proučavanjem navedenih oboljenja i njihovim preveniranjem i terapijom smanjiće se veliki gubici koje ta oboljenja uzrokuju.

Treću grupu nezaraznih bolesti koja je od značaja, čine trovanja životinja kako u društvenom tako i u individualnom sektoru. U industrijskim područjima uzgoja domaćih životinja česta su trovanja hroničnog karaktera zbog napasanja na pašnjacima gdje se talože dimni sastojci industrijskih postrojenja. Takođe su od značaja trovanja pesticidima, umjetnim đubrivima i slično. Sistematskim prilaženjem istraživanjima na tom području uočiće se osnovni uzroci hroničnog trovanja i predložiti, odnosno preduzeti mjere sanacije postojećeg stanja, koje dovodi do znatnog smanjenja proizvodnje.

2. 4. Istraživanja proširenosti invazivnih bolesti domaćih životinja, ekonomske štete u stočarskoj proizvodnji, preveniranje i terapija tih bolesti

Invazione bolesti još uvijek izazivaju ogromne ekonomske štete našem stočarstvu. Godišnje se zbog invazivnih bolesti baca tone i to-

ne vrlo vrijednih hranidbenih proizvoda animalnog porijekla. Iako se na tom sektoru dosta radilo, sadašnje stanje tih bolesti i ogromni gubici u stočarskoj proizvodnji zahtijevaju daljnja istraživanja u tom pravcu u svrhu uspješne terapije, a naročito prevaniranja tih bolesti na ugroženim područjima. Nadalje, ta istraživanja će doprinijeti izradi karte parazitofaune najvažnijih invazivnih bolesti u Bosni i Hercegovini sa programom sanacije postojećeg stanja.

2. 5. Problemi ishrane domaćih životinja sa stanovišta postojećih proizvodnih mogućnosti krmiva i unapređenja stočne proizvodnje

Ishrana je jedan od stalnih problema unapređenja stočarske proizvodnje koji je rješavan i koji će se rješavati dokle god postoji stočarstva. Novi uslovi intenzivnog iskorištavanja stoke, degradacija pašnjaka, iskorištavanje postojećih mogućnosti krmnog bilja itd., predstavljaju stalni impuls za nova istraživanja iz područja hranidbe, naročito s obzirom na fiziološke procese i iskorištavanje domaćih životinja.

Istraživanja iz područja ishrane trebalo bi usmjeriti u više pravaca, kako bismo dobili adekvatne odgovore u postojećim uslovima stočarstva.

Nužno je prići istraživanjima o mogućnosti transformacije otpadaka iz poljoprivrede, šumarstva i industrije u proteinska stočna krmiva. Manjak proteina u ishrani domaćih životinja očituje se ne samo na njihovo zdravstveno stanje nego dovodi i do znatnog smanjenja proizvodnje. Navedena istraživanja su od bitnog značaja za unapređenje našeg stočarstva jer bi rezultati tih istraživanja omogućili nadopunu proteinskih hraniva iz otpadaka poljoprivredne i šumarske industrije. Ujedno bi se istražili metabolički i fiziološki procesi životinjskog organizma u periodima hranjenja na taj način dobivenim proteinskim hranivima.

Istraživanja postojeće vegetacije, naročito na kraškom području, u svrhu povećanja i ishrane stočnog fonda, prvenstveno ovaca i koza, predstavljaju daljnje područje značajnih problema unapređenja stočarstva. Navedena istraživanja dala bi program povećanja broja sitne stoke kraškog područja, optimalnog iskorištavanja njihove proizvodnje i, uz ekstenzivno držanje osnovnoga stada, intenzivan odgoj podmlatka na liniji proizvodnje mesa.

Od velikog značaja su istraživanja u vezi sa prezimljavanjem ovaca u ravničarskim krajevima Bosne i Hercegovine. Osnovni problem u rješavanju njihove ishrane je obezbjeđenje kvalitetnog krmiva tokom zimskih mjeseci, tj. do njihovog ponovnog odlaska na planinsku pašu. Pripremanje odgovarajuće, kvalitetne silaže i ostalih oblika krmiva za ishranu ovaca bio bi cilj navedenih istraživanja. Na taj način spriječilo bi se nomađenje ovaca sa planine u nizijske krajeve drugih republika i riješili svi problemi društvenog, ekonomskog i zdravstvenog značaja koji su povezani sa nomađenjem.

2. 6. Istraživanja zoohigijenskih uslova domaćih životinja i njihovog uticaja na stočarsku proizvodnju te stvaranje programa za poboljšanje tih uslova

Zoohigijenske norme su jedan od bitnih faktora dobrog zdravlja i zadovoljavajuće proizvodnje domaćih životinja. Međutim, često se te norme ne poštuju i ne uvažavaju, što dovodi do znatnih problema u uzgoju domaćih životinja. Nepovoljni zoohigijenski uslovi dovode do različitih oboljenja nezaraznog i zaraznog karaktera i do gubitka i smanjenja proizvodnje. Zbog toga je neophodno istraživanje postojećih zoohigijenskih uslova na društvenom i individualnom sektoru uzgoja domaćih životinja na osnovu kojega bi se dale primjedbe i konkretna rješenja kako bi se postojeće manjkavosti otklonile, imajući u vidu realne mogućnosti sadašnjeg stepena stočarske proizvodnje. Ujedno bi se i izradio program za poboljšanje tih uslova, koji bi se dostavio i sa kojim bi se upoznali svi faktori koji utiču na stočarsku proizvodnju u Bosni i Hercegovini.

Obradio bi se, takođe, problem uticaja makroklimata i mikroklimata na zdravstveno stanje i proizvodne mogućnosti domaćih životinja. Prema tome, navedena istraživanja dala bi osvrt na sadašnje stanje zoohigijenskih uslova, predložila korekcija tog stanja i dala osnovni program za uzgoj životinja sa stanovišta nužnih zoohigijenskih uslova u odnosu na zdravstveno stanje i proizvodnju.

3. EKONOMSKA ISTRAŽIVANJA DUGOROČNOG RAZVOJA BOSNE I HERCEGOVINE

Završetak projekta predviđa se u toku 1981. godine, kada će se organizovati i jedan kolokvij u cilju recenziranja i evaluacije dobivenih rezultata. Kao učesnici kolokvija predviđaju se najeminentniji ekonomisti iz Bosne i Hercegovine, kao i iz Jugoslavije, koji se bave pitanjem ekonomskog razvoja. Rezultati istraživanja i kolokvija publikovaće se u Zborniku radova sa kolokvija.

4. BOSNA I HERCEGOVINA U SPOLJNOJ TRGOVINI JUGOSLAVIJE

Završetak ovog projekta predviđa se početkom 1982. godine.

5. ISTORIJA NARODA BOSNE I HERCEGOVINE

S obzirom na znatne kadrovske promjene u sastavu radnog tima za ovaj projekat, do kojih je došlo u toku rada (odlazak naučnika iz Republike, smrt, itd.), mora se izvršiti revizija rada. Predviđa se publikovanje onih dijelova projekta koji su završeni, te revizija organizacije rada, o čemu će biti izvršena konsultacija sa zainteresovanim krugovima u Republici.

6. NARODNOOSLOBODILAČKI RAT I NACIONALNO PITANJE
U BOSNI I HERCEGOVINI 1941—1945. GODINE

(Nosilac projekta: dopisni član E. Redžić)

Na sjednici od 1. IV 1980, kao i od 30. IX 1980. godine Odjeljenje društvenih nauka uvrstilo je ovaj projekat u Srednjoročni plan rada Akademije za period 1981—1985. godine.

Rad na ostvarenju ovog projekta predstavlja jednu od velikih potreba savremene istorijske nauke o narodnooslobodilačkom ratu u Bosni i Hercegovini. Nacionalno pitanje u Bosni i Hercegovini imalo je bitan značaj za razvoj narodnooslobodilačkog rata. Otuda proizlaze i naučne dimenzije ove istorijske problematike.

Nosilac projekta sarađuje sa grupom istoričara narodnooslobodilačke borbe. Realizacija se predviđa u toku srednjoročnog perioda 1981—1985. godine, kada bi mogao u obliku monografije da se preda u štampu.

Zadatak projekta je da se njegova istorijska materija obradi cjelovito, što podrazumijeva izučavanje historiografske literature i istraživanje istorijskih izvora relevantnih za postavljene naučni problem. Ispunjavanje ovoga zadatka pretpostavlja i zahtijeva:

- naučnu ocjenu djelovanja političkih snaga u Bosni i Hercegovini koje su imale određenu ulogu u raspadu i kapitulaciji jugoslovenske države u aprilu 1941. godine, kao i stvarne aktivnosti demokratskog, antifašističkog pokreta u cilju odbrane nezavisnosti zemlje;

- analizu i ocjenu uslova i načina uspostavljanja vlasti okupatora na području Bosne i Hercegovine u okviru tzv. Nezavisne Države Hrvatske, s tim u vezi politike okupatora i ustaša prema pojedinim narodima Bosne i Hercegovine, kao i držanja nacionalnih građanskih stranačkih vođstava u odnosima stvorenim fašističkom okupacijom zemlje;

- da se izlože motivi terora i masovnog genocida nad određenim nacionalnim grupacijama stanovništva Bosne i Hercegovine i njihove političke posljedice. S tim u vezi prikazati oblike političkog reagiranja protiv fašističkih zločina unutar pojedinih naroda Bosne i Hercegovine;

- da se obrade pripreme i pokretanje narodnog ustanka u Bosni i Hercegovini protiv okupatora pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije;

- analizu specifičnih uslova za organizovanje ustanka u pojedinim dijelovima Bosne i Hercegovine i u njenim različitim nacionalnim sredinama i neravnomjernosti u razvoju ustanka pod uticajem tih uslova;

- objašnjenje pojave četničkog pokreta u Bosni i Hercegovini i njegovih razvojnih faza od opredjeljenja da treba čekati sa oružanom borbom protiv okupatora i djelovati po instrukcijama jugoslovenske vlade u emigraciji do pretvaranja u aktivnog saradnika i saveznika fašističkih okupatora;

- analizu razvoja ustanka sa stanovišta organizacije njegovih oružanih snaga, formiranja narodnooslobodilačkih odbora kao orga-

na narodne vlasti, masovnih političkih organizacija kao poluga narodnooslobodilačkog pokreta, uspona i krize ustanka, procesa formulisanja njegovih ciljeva, razvojnih etapa u kojima ustanak prerasta u narodnooslobodilački rat i revoluciju, kada rukovodstvo KPJ ocjenjuje da su u političkoj strukturi NOP-a izgrađene i stvorene osnovne pretpostavke organizacije i konstituisanja državne zajednice na principima nacionalne ravnopravnosti i samoodređenja;

— objašnjenje pojave ZAVNOBIH-a kao političkog i državnog uobličenja NOP-a, od kada se oružana borba protiv okupatora vodi za ostvarenje potpuno razvijenog programa revolucije, istjerivanje okupatora iz zemlje i stvaranje nove države, izgradnju na osnovnim političkim principima NOP-a, u kojoj Bosna i Hercegovina dobiva položaj ravnopravne federalne jedinice;

— da se prikažu planovi okupatora i njihovi projekti statusa Bosne i Hercegovine, angažovanje i opredjeljenje domaćih političara iz svih nacionalnih sredina u Bosni i Hercegovini u smislu podrške okupatorskim projektima, kao i njihove samostalne kombinacije i ideje o položaju Bosne i Hercegovine na liniji kontrarevolucionarnog otpora narodnooslobodilačkoj borbi uopšte i posebno ZAVNOBIH-u, kao njenom jedinstvenom — vojnom i političkom — rezultatu ostvarenom do novembra 1943. S tim u vezi posebno analizirati četničku, ustašku i politiku muslimanske reakcije u Bosni i Hercegovini u periodu od osnivanja ZAVNOBiH-a do oslobođenja zemlje;

— analizu uticaja odluka II zasjedanja AVNOJ-a, I i II zajednica ZAVNOBiH-a na razvoj i uspon NOP-a u svim nacionalnim sredinama Bosne i Hercegovine; pokazati kako se taj uspon odrazio u nacionalnom sastavu Narodnooslobodilačke vojske, kao i drugih organa i organizacija NOP-a i revolucije;

— da se izlože i razmotre programski stavovi osnivačke konferencije Narodnooslobodilačkog fronta Bosne i Hercegovine sa posebnim osvrtom na politiku Fronta u rješavanju nacionalnog pitanja i političkog položaja Bosne i Hercegovine u novoj demokratskoj federativnoj Jugoslaviji;

— analizu i ocjenu značaja obrazovanja Narodne vlade BiH kao završnog čina konstituisanja Bosne i Hercegovine kao federalne države, koja, za razliku od drugih federalnih jedinica, nije nacionalna država, ali je zajednička država svih njenih nacionalno ravnopravnih naroda;

— da se pokaže u čemu je istorijska suština nacionalnog pitanja u Bosni i Hercegovini sa stanovišta nacionalnih odnosa u Bosni i Hercegovini i u Jugoslaviji i izloži naučnoistorijska ocjena značaja njegovog rješenja u svjetlu pobjede NOR-a i revolucije: u čemu se ispoljava i potvrđuje opštegjugoslovenski značaj rješenja nacionalnog pitanja u Bosni i Hercegovini i političkog položaja BiH u Jugoslaviji — s jedne strane, kakav značaj ima federalna BiH u jugoslovenskoj federaciji i za jugoslovensku federaciju, i s druge, u čemu se manifestuje doprinos jugoslovenske revolucije rješavanju nacionalnog pitanja u Bosni i Hercegovini i političkog položaja BiH u Jugoslaviji.

Plan rada:

- a) upoznavanje istoriografske literature o NOR-u koja stoji u bližoj i daljoj vezi sa projektom,
- b) istraživanje istorijskih izvora — primarnih i sekundarnih — u arhivskim ustanovama, domaćim i nekim stranim,
- c) rad na monografskoj obradi projekta.

Poslije završenih poslova pod a) i djelimično pod b) predviđa se naučno savjetovanje (krajem 1982. ili početkom 1983. godine) istoričara NOR-a, na kome bi bila razmotrena osnovna pitanja i aspekti postavljenog naučnog problema. Za realizaciju ovog projekta tražiće se sredstva od SIZ-a nauke BiH, gdje će se Akademija pojaviti kao inicijator.

7. ISTORIJA KNJIŽEVNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

Istorija književnosti BiH izradiće se u pet tomova koji će biti pripremljeni za štampu do 1985. godine.

I tom — Srednjovjekovna bosanska književnost

U prvoj godini planira se izrada regeste bosanskohercegovačkih povelja i pisama, na temelju koje bi se izvršilo čitanje i odabiranje odgovarajuće reprezentativne i ilustrativne građe te njeno fotokopiranje. Otpočeće se sa bibliografijom natpisa sa stećaka, uz koju bi išla i književna ocjena.

U drugoj godini slijedi završavanje bibliografije stećaka, a zatim i ostale epigrafike. Zatim se prelazi na pravljenje anotirane bibliografije djela stare bosanske književnosti uopšte.

U trećoj godini je planirano izučavanje sadržaja originalnih rukopisa (uglavnom neobjavljenih tekstova), te fotokopiranje ovih tekstova. Uz to će se vršiti istraživanja istoriografskih tekstova koji su imali za bazu izgubljene bosanske spomenike i njihovo vrednovanje, te dalji rad na obradi literature o rukopisima. U toj godini trebalo bi cio materijal da bude spreman za obradu, tj. da se klasificira, a uz to da se autor upozna sa opštom literaturom o srednjovjekovnoj Bosni.

Četvrta godina predviđena je za pisanje monografije u obimu od 8 do 10 autorskih tabaka.

Na ovom tomu se planira rad istraživača (prof. dr Herta Kuna i Pavao Anđelić).

II tom — Književnost Muslimana Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima sa alhamijado književnošću

U prvoj godini istraživanja predviđeno je da se pribavi potrebna literatura i s tim u vezi obave neka nužna istraživačka putovanja, kako u zemlji tako i u neke orijentalističke centre izvan Jugoslavije (Kairo, Istanbul, Bratislava, London, Beč i Pariz).

U drugoj godini predviđeno je pisanje tekstova za sva četiri dijela knjige.

U trećoj godini je predviđeno obavljanje konačne redakture, usaglašavanje tekstova saradnika i pripremanje gotovog projekta za štampanje.

Ovaj tom obuhvata sljedeće dijelove:

a) Književnost na turskom jeziku. — U ovom dijelu biće dat pregled razvoja literature na turskom jeziku od samih početaka, tj. od osvojenja Bosne od strane Osmana, do XX stoljeća. U okviru ovog poglavlja biće predstavljeni najznačajniji pisci i pjesnici koji su svoja djela stvarali na turskom jeziku, sa posebnim akcentom na njihova najznačajnija djela (obrađivač: Fehim Nametak).

b) Književnost u Bosni na arapskom jeziku. — U ovom poglavlju osvijetliće se stvaralaštvo naših ljudi na arapskom jeziku, koje se najvećim dijelom sastojalo od naučnih rasprava, komentara i superkomentara, ali u ovom stvaralaštvu se ponekad može naći i zanimljivih originalnih sastava koji se s punim pravom mogu smatrati literaturom u širem značenju ove riječi (obrađivač: prof. dr Sulejman Grozdanić).

c) Relativno mali dio stvaralaštva bosanskih Muslimana je na perzijskom jeziku. Kako je perzijski bio jezik literature viših slojeva, tako se i u našim krajevima našlo nekoliko pjesnika koji su se htjeli iskazati i dokazati na ovom jeziku. Cilj ovog dijela knjige je da ukaže na značaj ove literature i na stepen njene istraženosti do danas (obrađivač: dr Džemal Čehajić).

d) Izvjestan broj naših pisaca i pjesnika pokušao se iskazati na svom maternjem jeziku, ali koristeći se arapskim pismom. Vokabular tvorevina, kao i stil izražavanja na maternjem jeziku je pod uticajem literature na orijentalnim jezicima pa ipak je ova literatura najbliža duhu našeg naroda. Mada obimom najmanja, ova alhamijado literatura je, u izvjesnom smislu, i najinteresantnija za nas (obrađivač: mr Muhamed Huković).

III tom — Istorija književnosti naroda Bosne i Hercegovine od sredine XIX stoljeća do 1918. godine

Planirano je da se na ovom tomu radi četiri godine.

U prvom dijelu se obuhvataju kulturne i prosvjetne prilike kod Srba u BiH do 1878: — Manastiri kao školski, kulturni i književni centri. — Školstvo uz crkvene opštine. — Književni rad pod utjecajem Vuka Karadžića i njegovih sljedbenika: A. Marković Slomo, J. Pamučina, P. Čokorilo, S. Skenderova, N. Dučić, V. Pelagić. — Dje-lovanje »Srpsko-dalmatinskog magazina«. — Mostar kao prvo književno središte. — Odjek ideja »Ujedinjenje omladine srpske« u Sarajevu šezdesetih godina: K. Hadži Ristić, T. i S. Petranović, G. Vučković.

Kulturne prilike kod Hrvata u BiH u XIX st. do 1878. — Hrvatsko školstvo uz franjevačke samostane. — Saradnici Lj. Gaja iz BiH i odjeci ilirskog pokreta u BiH: G. Martić, M. Nedić, I. Jukić. — »Bosanski prijatelj« i značaj ovog lista za književno stvaralaštvo hrvatskih pisaca. — Književni rad A. Kneževića, M. Batinića i I. Žovke.

Prosvjetno-kulturne prilike kod Muslimana u BiH u drugoj polovini XIX vijeka: — Zalaženje starijih književnih oblika i vrijeme političkih, društvenih i književnih reformi. — Pisci na orijentalnim jezicima i alhamijado-pisci u drugoj polovini XIX st. — Vilajetska štamparija i njena djelatnost. — Književno-publicistički rad u šezdesetim godinama XIX st.: S. Hadžihuseinović Muvekt, M. Š. Kurtćehajić i njegov »Sarajevski cvijetnik«.

U drugom dijelu obradiće se period od 1878. do kraja XIX vijeka, i to prosvjetne i kulturne prilike u doba austrougarske vladavine: — Pokušaji književne publicistike kod Srba: »Trebević« i »Prosvjeta«. — Srpski pisci u listovima, nastavnim programima i čitankama. — Srpske štamparije u Sarajevu i njihova djelatnost. — »Bosanska vila« kao centar srpskog književnog života u BiH: folklorističko i romantičarsko razdoblje; doba realizma i nacionalno-društvenog angažiranja u književnosti ovog časopisa; doba modernih književnih strujanja u »Bosanskoj vili«.

Prosvjetne, kulturne i književne prilike kod Hrvata u BiH u početku austrougarske vladavine: — »Hercegovački bosiljak« i »Novi hercegovački bosiljak«. — Stvaranje hrvatskog književno-kulturnog centra u Mostaru. — »Glas Hercegovca«. — Rad na folkloru kod Hrvata u BiH. — Hrvatski pisci u listovima, nastavnim programima i čitankama.

Književne, kulturne i prosvjetne prilike kod Muslimana u početku austrougarske vladavine: — Razdoblje bosanstva u književnom stvaranju Muslimana: listovi i publikacije na turskom jeziku; M. Kapetanović Ljubušak i književna djelatnost u podlistku »Bošnjak«; zbornik muslimanskih narodnih pjesama K. Hörmanna. — Muslimanske čitaonice. — Razdoblje književne polarizacije: djelatnost muslimanskih pisaca na stranicama hrvatskih časopisa i izdanja; sarađnja u vladinim listovima; muslimanski pisci u srpskim časopisima i izdanjima u BiH te izvan njenih granica. — Muslimanski pisci u nastavnim programima i školskim čitankama.

U trećem dijelu obradiće se period od početka XX vijeka do 1918. godine, i to borba za crkvenoškolsku autonomiju 1896—1905. — Čitaonice i kulturna društva. — Rad na pozorištu. — Književni rad mostarskog kruga srpskih pisaca u svjetlu opozicione borbe. — Kalendar »Neretljanin« i »Zora«. — Djelatost Štamparije Pehera i Kisića. — »Mala biblioteka« i »Prijevod Male biblioteke«. — List »Narod« i zaoštavanje opozicione borbe. — Banja Luka kao treće središte književnog rada srpskih pisaca: Kočićeva »Otadžbina«. — »Razvitak«. — Nacionalno-kulturno društvo »Prosvjeta« i njegov značaj za razvoj književnog života. — Književna djelatnost u »Srpskoj riječi«, »Prosvjeti«, »Otadžbini«, »Narodu« i »Pregledu«. — Književni rad »Mlade Bosne«.

»Nada« u književnom i kulturnom životu BiH i urednički i književni rad S. S. Kranjčevića u tome kontekstu. — Prodiranje ideja starčevićanstva u BiH i mostarski »Osvit«. — Sarajevo, Tuzla i Travnik kao književni centri Hrvata u BiH. — Književni rad hrvatskih prozaista. — Formiranje kulturno-prosvjetnih društava i njihov rad:

»Napredak«. Rad na pozorištu. — Djelatnost Kola sarajevskih književnika — Katolička moderna.

Borba za vjersko-prosvjetnu autonomiju 1899—1909: Razdoblje vlastitih listova i izdanja kod Muslimana BiH. — Književno-kulturna djelatnost u »Beharu«. — Društvo »Gajret« i njegova djelatnost. Nastavak »Beharove« književno-kulturne akcije u »Gajretu« i »Biseru«. — »Muslimanska biblioteka« i pokušaj osnivanja »Matice muslimanske«.

Na ovom tomu radiće prof. dr Muhsin Rizvić sa još dva saradnika.

IV tom — Književnost naroda Bosne i Hercegovine između dva rata

U prvoj godini izvršiće se kompletiranje bio-bibliografskih podataka o piscima BiH međuratnog perioda i bibliografije književnih priloga u časopisima tog doba.

U drugoj godini pojedinačno će se obraditi pojedini pisci u obliku u kojem bi oni bili zastupljeni u knjizi.

U trećoj godini nastaviće se i dovršiti rad iz prethodne godine. To je izrada sintetičkih poglavlja koja bi se odnosila na pojedine književne vrste (kritiku, prozu, poeziju, dramu).

U četvrtoj godini izradila bi se poglavlja koja bi se odnosila na ukupnu sliku kulturno-književnog života u tom periodu i konačno uobličila knjiga.

Ovo istraživanje treba da objelodani ukupnu sliku književne istorije BiH između dva rata koja do sada nije napisana. Ono treba da osvijetli prirodu književnih pojava tog doba u njihovoj ukupnosti, u međusobnim vezama i vezama sa istorijom jugoslovenskih književnosti tog doba u cjelini, a posebno sa njenim srpskohrvatskim jezičkim područjem.

Obrađivači su dr Branko Milanović, dr Josip Lešić i dr Dejan Đuričković.

V tom — Poslijeratna književnost naroda Bosne i Hercegovine

U prvoj godina planira se prikupljanje neophodne bibliografske građe.

U drugoj godini bi se preko časopisa i druge literature pokušala snimiti dinamika ukupnog književnog života u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini, njegove moguće faze i eventualni prelomni trenuci.

U trećoj godini bi se radilo na fiksiranju tipologije osnovnih književnih orijentacija, sa posebnim osvrtom na književna zbivanja u Jugoslaviji.

U četvrtoj godini bi se prišlo konačnom sumiranju rezultata i izradi konačnog teksta poslijeratne književnosti BiH.

Glavni istraživač na ovom tomu je prof. dr Kasim Prohić, te dr Enes Duraković, Ivan Lovrenović i Slobodan Blagojević.

8. ISTORIJA UMJETNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

(predsjednik: akademik H. Redžić)

Realizacija ovoga projekta, na kojem su angažovana 33 saradnika, toliko je uznapredovala da se planira završavanje do 1982. godine. Svaki period će predstavljati posebnu cjelinu obima od 250 do 500 stranica teksta. Dinamika realizacije je sljedeća:

Tom I — Praistorija i antika: recenziranje i publikovanje do kraja 1981. godine;

Tom II — Srednji vijek: završavanje tekstova i recenziranje do kraja 1981. godine, publikovanje u toku 1982. godine;

Tom III — Period turske uprave: završavanje tekstova i recenziranje do kraja 1981. godine, publikovanje u toku 1982. godine;

Tom IV — Period austrougarske uprave: završavanje tekstova i recenziranje do kraja 1981. godine, publikovanje u toku 1982. godine;

Tom V — Savremena umjetnost: završavanje tekstova i recenziranje do kraja 1981. godine, publikovanje u toku 1982. godine.

U okviru radnog tima, kao i u vezi s finansiranjem i obilaskom raznih lokaliteta u cilju prikupljanja odgovarajuće građe, ne pojavljuju se ozbiljniji problemi.

9. BIBLIOGRAFIJA RADOVA O NARODNOJ KNJIŽEVNOSTI

U okviru ovog projekta planira se:

1) Publikovanje pripremljenog rukopisa za VI knjigu Bibliografije koja sadrži građu časopisa Narodno stvaralaštvo, Folklor, pokrenutog 1962. godine, završno sa godinom 1978, to jest 682 rezimea i indekse na 949 stranica.

2) VII knjiga sadržavaće popis i rezimee radova o narodnoj književnosti u poslijeratnoj periodici Bosne i Hercegovine: Život, Izraz, Putevi, Brazda, Most, Pregled, Treći program Radio-Sarajeva, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Lica. Ukoliko se pokaže da je građa štampana u ovim glasilima nedovoljna za jednu knjigu, biće uvrštene neke od publikacije koje su u vremenu od 1945. do 1980. godine izlazile na širem jugoslovenskom prostoru. Radiće se u periodu 1981—1982.

3) Planirano je da VIII knjiga Bibliografije, koja bi bila rađena u godinama 1983—1985, sadrži kratke sadržaje radova o narodnoj književnosti objavljenih u jugoslovenskoj periodici u vremenu od 1945. do 1980. godine. Za bibliografsku obradu predložene su sljedeće publikacije: Umjetnost riječi, Književna istorija, Zadarska revija, Raskovnik, Stvaranja, Mogućnosti, Republika, Mostovi.

10. VRIJEDNOSTI SOCIJALISTIČKOG DRUŠTVA I VREDNOVANJE PROGRESIVNE MISLI U BOSNI I HERCEGOVINI

Kako je poznato, ovaj projekat je nastao spajanjem dva posebna projekta predviđena Srednjoročnim planom Akademije 1976—1980. godine, što je bilo nužno s obzirom na ograničena finansijska sredstva, a moguće s obzirom na usku povezanost i komplementarnost tematike. U okviru ovog projekta u toku je rad na dvije teme, i to: »Vrijednosti socijalističkog društva« i »Vrednovanje progresivne misli u BiH između dva rata«.

Projekat je počeo sa izvjesnim zakašnjenjem. Ukupni rezultati će se moći sagledati u prvom kvartalu 1981. godine. Prema sadašnjoj procjeni i predviđanjima može se očekivati da će rad na projektu biti završen do predviđenog roka i u toku 1981. godine predat SIZ-u nauke.

Za ovaj srednjoročni plan predviđa se publikovanje dva zbornika radova iz dvije tematske oblasti jedinstvenog projekta.

11. GRADSKE ZAJEDNICE

Ubrzani proces urbanizacije, koji se kod nas odvija već duže vremena, a zatim i razvoj našeg društveno-ekonomskog i političkog sistema, imali su za posljedicu razvoj pojedinih gradova, odnosno gradskih centara, a oko njih i prilično razvijenih regija. Ovi gradovi, koji su sjedišta regiona i sve privlačniji centri svoje i uže i šire okoline, već imaju svoje univerzitete, naučne i druge institucije, organizuju političke i druge manifestacije, te kao takvi dobivaju fizionomiju centara i u mnogo čemu javljaju se kao protuteža Sarajevu, kao najvećem gradu u Bosni i Hercegovini i republičkom centru.

U dosadašnjem periodu u Bosni i Hercegovini razvili su se različiti centri. To su, prije svega, manji gradovi, nekadašnja sjedišta srezova, kojima kao malim privrednim i drugim centrima gravitiraju relativno uža područja. Oni, obično, sa svojom okolinom čine jednu cjelinu u okviru opštine i dosta teže svojoj zasebnosti. Uporedo s tim razvijali su se pojedini, za naše prilike srednji gradovi, kojima, u odnosu na prve, gravitira nešto šire područje. Neki od njih zadržali su ili neznatno izmijenili svoj raniji nivo, pošto nisu uspjeli da se više razviju, ali nisu ni stagnirali da bi se vratili na nivo manjeg grada (npr., Bihać, Prijedor, Doboj, Bijeljina, Jajce, Travnik, Trebinje i sl.). U tom procesu razvili su se, zatim, i veći gradovi, kao što su Banjaluka, Mostar, Tuzla i Zenica, u koje se jače uključuje njihova okolina i koji postaju značajni regionalni centri u Republici. I najzad, u tom procesu posebno se razvilo Sarajevo, kao veliki grad i kao republički centar.

Gradovi Mostar, Banjaluka, Tuzla i Zenica postali su značajni regionalni centri i po mnogo čemu prevazilaze karakter i položaj jedne opštine. Na primjer, po prostoru postojeće opštine Mostar i Banjaluka veći su za 2,5 puta od prosječne opštine u Bosni i Hercegovini. Opština Banjaluka prelazi 175 hiljada stanovnika, Zenica

i Tuzla kreću se od 120 do 130 hiljada, a i Mostar, takođe, prelazi 100 hiljada stanovnika, i to sve u uslovima kada prosječna bosanskohercegovačka opština broji 37 hiljada stanovnika. Osim toga, ove opštine spadaju i u privredno najrazvijenije, izuzimajući neke opštine sa užeg područja grada Sarajeva, mjereno kako po društvenom proizvodu tako i po dohotku po glavi stanovnika. Konačno, ovi gradovi postali su i značajni saobraćajni centri kroz koje prolaze ili se u njima presijecaju značajne saobraćajnice, odnosno magistralni pravci drumskog i željezničkog saobraćaja, a formiranjem univerziteta i razvojem mreže visokoškolskih ustanova njihova gravitaciona zona značajno se proširuje (Mostar na čitavu Hercegovinu, Banjaluka na Bosansku krajinu i dio srednje i jugoistočne Bosne, a Tuzla na sjeveroistočnu i srednji dio Bosne).

Sve ovo, kao i drugi podaci, govori da su navedeni gradski centri, i kao opštine, došli do tog stepena razvoja kada nužno moraju potražiti svoju novu organizaciju i organizaciju organa vlasti samoupravnih institucija. Na toj liniji u posljednje vrijeme javljale su se inicijative i konkretni pokušaji da se ovi gradovi sa svojom okolinom organizuju u gradske zajednice, što im postojeći ustavi omogućuju. Jer, ovi gradovi, kao opštinski centri po svome prostoru, naseljenosti i sa vrlo bogatim formama odlučivanja, koje su se razvile i prije i poslije uvođenja delegatskog sistema, suviše su veliki da bi u njima mogle da se razviju i da dođu do izražaja sve inicijative, da se usaglase mnogostruki interesi, te zadovolje različite potrebe i građana i drugih samoupravnih subjekata.

S obzirom da je proces stvaranja gradskih zajednica u Mostaru, Banjaluci, Zenici i Tuzli već započeo, bilo bi korisno i neophodno da se u njega uključe i pojedine naučne ustanove, uključujući i Akademiju nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Polazeći od činjenice da Sarajevo, i kao veći grad i kao posebna društveno-politička zajednica, ima svoju tradiciju, iskustva i ostalo, da je kao gradska zajednica već duže vremena podijeljeno na opštine, njegova iskustva i aplikacije tih iskustava korisno bi mogla poslužiti i u ovom istraživanju i u projektovanju, odnosno formiranju gradskih zajednica u navedena četiri gradska centra. Jer, bez obzira na to što je Ustavom Bosne i Hercegovine grad Sarajevo posebno ustanovljen i normativno postavljen, i ostale četiri gradske zajednice na čijem se obrazovanju radi, zasnivale bi se na istim principima, na istoj organizaciji vlasti i samoupravljanja kao i grad Sarajevo.

Istraživanje gradskih zajednica u Bosni i Hercegovini imalo bi za cilj da doprinese što potpunijem sagledavanju cjelokupne problematike formiranja ovih zajednica, a posebno njihovoj organizaciji i budućem funkcionisanju. Pri tome bi se:

a) definisao pojam ovih zajednica, s obzirom da je to nova pojava u našem političkom i komunalnom sistemu;

b) odredile njihove funkcije, a posebno one koje su od interesa za sve opštine koje će se naći u njihovom sastavu;

c) postavili principi razgraničenja nadležnosti između gradskih zajednica i udruženih opština, što je osnovni problem kod zajednica ove vrste, te

d) postavili principi organizacije vlasti primjenom delegatskog principa i dali prijedlozi za neka druga pitanja koja se eventualno pokazuju kao aktuelna i značajna.

C) OSTALE AKTIVNOSTI

1. MEĐUNARODNA SARADNJA

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine ostvaruje međunarodnu saradnju sa inostranim akademijama u okvirima ugovora koje zaključuje Savjet akademija nauka i umjetnosti SFRJ (Savjet istupa kao reprezentant svih jugoslovenskih akademija). Analiza sklopljenih ugovora pokazuje da postoje tri osnovna tipa sporazuma o saradnji sa akademijama pojedinih zemalja, i to:

1) ugovori u kojima su utvrđene teme ili projekti za konkretnu saradnju ugovornih strana,

2) ugovori koji predviđaju saradnju u vidu razmjene naučnih radnika i informacija,

3) ugovori kojima se utvrđuju samo načela za konkretne bilateralne aranžmane između pojedinih naših akademija sa stranim akademijama.

Na nivou Savjeta akademija nauka i umjetnosti SFRJ ugovorena je dugoročna kooperacija na određenim istraživačkim projektima (koji se taksativno utvrđuju posebnim problemsko-tematskim planom) samo sa Akademijom nauka SSSR-a, svi ostali sporazumi spadaju u druge dvije kategorije.

U proteklom periodu Akademija je realizovala ili ugovorila različite oblike saradnje sa akademijama nauka i umjetnosti 13 stranih zemalja. Na bazi ugovora sa Akademijom nauka SSSR-a, koji je sklopljen na nivou Savjeta, ANUBiH je (pretežno putem priključenih instituta izvan Akademije) realizovala kooperaciju na temama iz oblasti prirodno-matematičkih, tehničkih i društvenih nauka. Osim sa Akademijom nauka SSSR-a, saradnja na ostvarivanju konkretnih projekata uspješno se odvijala, na osnovu posebnih sporazuma i protokola, još i sa Akademijom umjetnosti DDR-a.

Realizacija saradnje predviđene sporazumima sa drugim inostranim akademijama odvija se prilično neujednačenim tempom i intenzitetom. U tom okviru se može konstatovati nešto intenzivnija individualna razmjena sa Kinom i SAD. Radi sticanja orijentacione slike o razmjeni naučnika u okvirima međunarodne saradnje Akademije, navodimo podatak da je 1980. godine na studijskim boravcima u inostranstvu bilo ukupno 26 članova ili saradnika Akademije, dok je Bosnu i Hercegovinu na toj osnovi posjetilo 27 članova ili saradnika inostranih akademija (stanje krajem oktobra 1980). U posljednje vrijeme Savjet akademija nauka i umjetnosti SFRJ radi na sklapanju ugovora sa akademijama Austrije i Čehoslovačke.

Ocjenuje se da je, i pored postignutih rezultata, međunarodnu saradnju Akademije potrebno i dalje intenzivno širiti i unapređivati, pri čemu bi naročitu pažnju zahtijevalo uspostavljanje odgovarajućih kontakata sa akademijama nesvrstanih zemalja. Zapaža se, takođe, da udio Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine u saradnji sa pojedinim inostranim akademijama, s kojima postoje ugovori na nivou Savjeta akademija SFRJ, nije ujednačen i da se često ne postiže zadovoljavajuće učešće naše akademije.

Osnovni i opšti cilj međunarodne i naučne saradnje jeste da se putem razmjene informacija, koordinacije i kooperacije efikasnije ostvaruju radni zadaci Akademije, kao i institucija koje su sa Akademijom programski povezane. Osim toga, vršeci širu društvenu funkciju, Akademija pomaže zainteresovanim institucijama da iskoristavaju mogućnosti koje pruža međunarodna akademijska saradnja, ukoliko su te institucije objektivno spremne za uspješno uključivanje u internacionalni sistem naučnog komuniciranja.

Tokom dosadašnjih aktivnosti afirmisani su različiti oblici međunarodne akademijske saradnje koji zaslužuju dalju primjenu i razvijanje i u budućem radu Akademije.

Razmjena informacija se obavlja uglavnom putem prepiske, međusobne razmjene časopisa i druge naučne literature, razmjenom izvještaja o radu akademija itd. Značajan kanal razmjene informacija su i uzajamna gostovanja naučnih radnika. Iako je ova forma saradnje imala znatan udio u proteklom periodu, očigledna je potreba da se i dalje širi i razvija.

Razmjena posjeta naučnih radnika predstavljala je, do sada, jedan od izrazito dominantnih oblika međunarodne akademijske saradnje, pri čemu su gostovanja služila za međusobno upoznavanje i informisanje, individualno usavršavanje i specijalizacije, održavanje predavanja, rad u arhivima i zbirkama, učestvovanje na naučnim skupovima i dr. Naročito treba istaći značaj posjeta naših uglednih akademika inostranim centrima, gdje oni svojim ličnim uticajem stvaraju povoljnu atmosferu i otvaraju šire mogućnosti za razvitak viših vidova saradnje sa inostranim partnerima. Razmjena naučnih radnika donosi nesumnjive koristi, tako da ovom obliku treba i dalje osiguravati odgovarajući prostor u programima saradnje sa inostranim akademijama.

Koordinacija je oblik saradnje koji polazi od samostalnog realizovanja istraživačkih projekata obiju strana, ali se rad planira dogovorno, s težnjom na komplementarizaciji predviđenih zadataka i ciljeva u istraživanju. Na taj način se izbjegava suvišno dupliciranje istraživačkih napora i poduhvata, a obezbjeđuje kontinuirana i promptna uzajamna informisanost, kako u fazi toka realizovanja projekata, tako i u fazi primjene postignutih rezultata. Koordinacija se pojavljuje relativno rijetko kao oblik saradnje među akademijama raznih zemalja.

Kooperacija predstavlja vid međunarodne saradnje koji podrazumijeva zajednički rad na definisanom problemu, na bazi odgovarajućih dugoročnih ugovora i tematskih programa. Sasvim je sigurno

da kooperacija zaslužuje naročitu pažnju u međunarodnoj akademskoj saradnji, budući da pruža najveće mogućnosti da se smišljenom politikom i racionalnom podjelom rada izvuku znatne koristi za našu nauku, s obzirom na velike materijalne i kadrovske potencijale koncentrisane u brojnim institutima inostranih akademija. Izvanredan komparativni značaj kooperacije u našoj saradnji sa inostranstvom dokazuju veoma uspješni primjeri rada nekih instituta »Energoinvesta« koji su uključeni u međunarodnu aktivnost Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

Zajednički naučni skupovi predstavljaju, za sada, relativno slabo korištenu formu saradnje, iako ta forma može dati značajne rezultate. Organizovanje zajedničkih naučnih skupova je, u našim uslovima, srazmjerno lako izvodljiv oblik saradnje, pa i zbog toga aktivnosti ove vrste treba intenzivirati. Zajednička organizacija naučnih skupova sa inostranim partnerima mogla bi značajno podsticati i jugoslovensku saradnju na istom planu. Nedavno sklopljeni ugovor sa Nacionalnom akademijom nauka SAD taksativno predviđa organizovanje zajedničkih naučnih skupova na određene teme naizmjenično u SAD i našoj zemlji.

Zajedničke publikacije mogu donijeti izuzetno dobre i po nas korisne rezultate. U okviru rada Savjeta akademija SFRJ već je izdato nekoliko publikacija u zajednici sa inostranim akademijama. Pokazalo se da takve akcije mogu mobilisati ljudske i materijalne potencijale i naročito su korisne stoga što čine dostupnom naučnu građu za koju je zainteresovana naša nauka i naša privreda.

Međunarodna akademjska saradnja ubuduće bi trebalo da se kreće u svim navedenim pravcima, ali favorizujući u najvećoj mogućoj mjeri više oblike saradnje — koordinaciju i, naročito, kooperaciju (u smislu navedenih pojmova).

Kao nosioci saradnje predviđaju se i ubuduće naučne jedinice Akademije i instituti čiji je ona suosnivač.

Neophodno je da uz već afirmisane principe saradnje sa inostranim akademijama u narednom periodu Akademija pri uspostavljanju međunarodne naučne saradnje ne prihvata a priori tuđe inicijative, nego prvenstveno inicijative svojih odjeljenja i da, u slučajevima kad je posebno zainteresovana, uspostavlja naučnu saradnju sa inostranim akademijama i izvan ugovora sklopljenih putem Savjeta akademija nauka i umjetnosti SFRJ.

2. NAUČNI SKUPOVI

1. Istraživanje rijetkih metala u BiH
2. Iskorištavanje industrijskih otpadaka i nusproizvoda
3. Savjetovanje o korisnim nalazištima prirodnog kamena i mjestima podесnim za industrijsku proizvodnju
4. Savjetovanje o najvažnijoj grupi mineralnih supstanci iz oblasti nemetala
5. Dva savjetovanja Komisije za kaustobiolite

6. Kolokvijum o klasifikacijama stijena u inženjersko-geološkom i hidrogeološkom smislu
7. Savjetovanje o dijabaz-rožnjačkoj formaciji u BiH
8. Savjetovanje o razvoju i stanju istraživanja flore u BiH
9. Savjetovanje o razvoju, stanju i perspektivi istraživanja vegetacije u BiH
10. Savjetovanje o razvoju, stanju i perspektivi dendroloških istraživanja u BiH
11. Savjetovanje o razvoju, stanju i perspektivi istraživanja kulturne flore u BiH
12. Savjetovanje o endemima i reliktima bilnog svijeta Dinarskih planina i njihova zaštita
13. Valorizacija prirodnih resursa BiH (životinjski svijet)
14. Endemi u životinjskom svijetu BiH
15. Endemi u živom svijetu Jugoslavije i problemi njihove zaštite
16. Problem zaštite endema u živom svijetu BiH
17. Krvni sudovi srca i koronarna bolest
18. Simpozijum o virusnom hepatitisu
19. Međunarodni simpozijum o duhovnoj kulturi Ilira
20. O prelazu neolita u bronzano doba
21. Savjetovanje o odnosu Ilira i Tračana
22. Savjetovanje o sistemu rada na prikupljanju osmanskih izvora
23. Savjetovanje o problemima kartografisanja i izrade dijalekto-loškog atlasa
24. O problemima prostornog razvoja grada i regiona Sarajevo
25. Međunarodni skup povodom 100-godišnjice ustanka u Hercegovini (1882)
26. Skup o evaluaciji lijekova domaćeg porijekla
27. Problemi hibridizacije riba
28. Savjetovanje o neotektonici i geotermalnim izvorima
29. Savjetovanje o stanju paleontoloških istraživanja u BiH
30. O aktuelnim problemima vodoprivrede BiH
31. Drugi simpozijum o virusnom hepatitisu
32. Kolokvijum o rezultatima ekonomskih istraživanja dugoročnog razvoja BiH

3. IZDAVAČKA DJELATNOST

Ukupna izdavačka djelatnost Akademije u proteklom planu (1976—1980) iznosi 62 publikacije i tri toma »Praistorije Jugoslavije« (zajedničko izdanje sa IGKRO »Svjetlost« — Sarajevo), što predstavlja značajnu aktivnost Akademije. U narednom srednjoročnom periodu očekuje se objavljivanje oko 85 raznih edicija. Ovaj obim zasniva se na planu aktivnosti odjeljenja i drugih organizacionih i naučnih jedinica Akademije.

Tako se predviđa da će biti objavljeno:

- 14 sveski edicije RADOVI,
- 8 sveski edicije DJELA,
- 40 sveski edicije POSEBNA IZDANJA,

- 8 sveski edicije GRAĐA,
- 5 sveski edicije GODIŠNJAK,
- 5 sveski edicije LJETOPIS,
- 5 sveski edicije JUBILARNI ZBORNICI i sl.

Bliže rečeno, računa se da će svako odjeljenje objaviti po dvije ili tri sveske *Radova* i četiri sveske posvećene jubilejima članova Akademije, a u ediciji *Djela*: dvije monografije iz oblasti medicinskih nauka (Polne razlike na skeletu čovjeka, Endemske dermatofitije), četiri monografije iz oblasti društvenih nauka (antropološke studije, staroslavenski spisi, ilirska naselja, etnografske studije slavenskih naroda u BiH, religijski simbolizam Ilira), dvije monografije iz prirodnih nauka (Dendroflora Igman — Bjelašnica, Dendrološki rječnik).

U ediciji *Posebna izdanja* objavljiivaće se materijali sa naučnih skupova i rezultati naučnoistraživačkog rada na projektima.

a) *Naučni skupovi:*

- o mineralnim sirovinama (2—3 sveske),
- o problemima zaštite prirodne sredine (1—2 sveske),
- o dendroflori BiH (1 sveska),
- o problemima endema i zaštiti šuma, nacionalnih parkova i životinjskog svijeta (2—3 sveske),
- o valorizaciji životinjskih resursa (1 sveska),
- o proučavanju zemljišta za poljopriv. i šumarsku proizvodnju (1—2 sveske),
- o problemima izgradnje akumulacija, prevođenja voda, zaštite vodotoka i snabdijevanja vodom (2—3 sveske),
- o evolucionim sistemima i procesima odlučivanja u njima (2—3 sveske),
- o problemima diferencijacije, reprodukcije, krmnoj bazi, preveniranju zaraznih i invazionih bolesti domaćih životinja u brdsko-planinskom području (3—4 sveske),
- o epidemiološkim, kliničkim i laboratorijskim ispitivanjima virusnih hepatitisa (1 sveska),
- o prelazu iz neolita u bronzano doba (zajednički skup sa Poljskom AN) (1 sveska),
- o analizi nacionalnih sistema zaštite zdravlja (1 sveska),
- o krvnim sudovima srca i koronarnoj bolesti (1 sveska),
- o terapiji malignih oboljenja (1 sveska),
- o ekonomskim istraživanjima dugoročnog razvoja BiH (2 sveske),
- o predosmanskoj i osmanskoj imperiji (1 sveska),
- o dugoročnim programima naučnih istraživanja u fizici (1 sveska),
- o naučnoistraživačkom radu u oblasti arhitekture i urbanizma (2 sveske).

b) Projekti:

- Studija o BiH u spoljnoj trgovini SFRJ (1 sveska),
- Istorija naroda BiH (zaj. izd. sa IGKRO »Svjetlost«, 3 toma),
- Istorija književnosti BiH (zaj. izd. sa IGKRO »Svjetlost«, 5 tomova),
- Istorija umjetnosti BiH (zaj. izd. sa IGKRO »Svjetlost«, 5 tomova),
- Vrednovanje socijalističkog društva i progresivne misli u BiH (2 sveske),
- etnomuzikološka istraživanja (2—3 sveske),
- Bibliografija radova o narodnoj književnosti (3 sveske),
- balkanološka istraživanja: dva korpusa iz ilirologije i druga programska istraživanja Centra za balkanološka ispitivanja u okviru projekata (3—4 sveske),
- lingvistička ispitivanja: fonološki opisi, opštija dijalektološka i onomastička ispitivanja, anotacija bibliografija iz stare lingvističke literature (3—4 sveske).

Edicija *Godišnjak* predstavlja izdavačku djelatnost Centra za balkanološka ispitivanja Akademije.

Ediciju *Građa* čini: Zbornik napjeva BiH, Kritičko izdanje napjeva Lj. Kube, četiri sveske etnografsko-etnološke građe i jedna sveska istorijske građe.

Ljetopis je edicija Akademije u kojoj se objavljuju podaci o cjelokupnoj aktivnosti i radu Akademije za svaku godinu.

U *Jubilarnim zbornicima* predviđa se objavljivanje svečanih skupova koji se održavaju povodom značajnijih godišnjica i manifestacija.

c) Ostale publikacije

Osim ovih redovnih edicija predviđa se objavljivanje, u okviru materijalnih mogućnosti, sljedećih publikacija:

- Monografija o zemljištima BiH
- Porijeklo, razvoj i značenje plastične umjetnosti na stećcima
- Treća knjiga *Studia linguistica Polono—Jugoslavica*
- Zbornik radova sa Skupa o problemima kartografisanja i izrade dijalektološkog atlasa
- Zbornik radova sa Skupa o problemima prostornog razvoja grada i regiona Sarajevo
- Zbornik radova sa Skupa o evaluaciji lijekova domaćeg porijekla

S A D R Ź A J

	Strana
UVOD	3
I. ANALIZA REALIZACIJE SREDNJOROČNOG PLANA	
AKADEMIJE ZA PERIOD 1976—1980. GODINE	
1. Uvodne napomene	5
2. Aktivnost na realizaciji dugoročnih projekata	7
2.1. Izučavanje i sistematizacija prirodnih resursa Bosne i Hercegovine	7
2.2. Prostorno planiranje i zaštita okoline	12
2.3. Vodoprivreda	13
2.4. Evolucioni sistemi i procesi odlučivanja u takvim strukturama	15
2.5. Istraživanje pravaca razvoja poljoprivrede u brdsko-planinskom području Bosne i Hercegovine	17
2.6. Krvni sudovi srca i koronarna bolest	18
2.7. Epidemiološka, klinička i laboratorijska ispitivanja virusnog hepatitisa u Bosni i Hercegovini	19
2.8. Ekonomska istraživanja dugoročnog razvoja Bosne i Hercegovine	21
2.9. Bosna i Hercegovina u spoljnoj trgovini Jugoslavije	21
2.10. Istorija naroda Bosne i Hercegovine	22
2.11. Istorija književnosti Bosne i Hercegovine	23
2.12. Istorija umjetnosti Bosne i Hercegovine	25
2.13. Bibliografija radova o narodnoj književnosti	25
2.14. Vrijednosti socijalističkog društva i vrednovanje progresivne misli u Bosni i Hercegovini	26
2.15. Etnomuzikološka istraživanja	27
2.16. Balkanološka istraživanja	28
2.17. Lingvistička istraživanja	30
II. PLAN RADA AKADEMIJE ZA PERIOD 1981—1985. GODINE	
1. Opšte postavke	33
1.1. Naučna politika	33
1.2. Naučnoistraživački projekti	34
1.3. Ostale aktivnosti	35
A) Oblast permanentne aktivnosti	
1. Izučavanje i sistematizacija prirodnih resursa u Bosni i Hercegovini	36
2. Prostorno planiranje i zaštita okoline	40
3. Vodoprivreda	40

4. Kibernetika i sisteme analize	41
5. Krvni sudovi srca i koronarna bolest	42
6. Virusni hepatitis	43
7. Evaluacija lijekova domaćeg porijekla	46
8. Etnomuzikološka istraživanja	48
9. Balkanološka istraživanja	49
10. Lingvistička istraživanja	53

B) Naučnoistraživački projekti

1. Pravci razvoja poljoprivrede u brdsko-planinskom području Bosne i Hercegovine	56
2. Unapređenje stočarske proizvodnje Bosne i Hercegovine očuvanjem zdravlja i stimulacijom bioloških i fizioloških potencijala domaćih životinja	56
3. Ekonomska istraživanja dugoročnog razvoja Bosne i Hercegovine	62
4. Bosna i Hercegovina u spoljnoj trgovini Jugoslavije	62
5. Istorija naroda Bosne i Hercegovine	62
6. Narodnooslobodilački rat i nacionalno pitanje u Bosni i Hercegovini 1941—1945. godine	63
7. Istorija književnosti Bosne i Hercegovine	65
8. Istorija umjetnosti Bosne i Hercegovine	69
9. Bibliografija radova o narodnoj književnosti	69
10. Vrijednosti socijalističkog društva i vrednovanje progresivne misli u Bosni i Hercegovini	70
11. Gradske zajednice	71

C) Ostale aktivnosti

1. Međunarodna saradnja	72
2. Naučni skupovi	75
3. Izdavačka djelatnost	76

Štampa: NIŠRO »Oslobođenje« — Sarajevo, OOUR — Štamparska djelatnost
 Za Štampariju: ing. Petar Skert
 Tiraž: 400 primjeraka